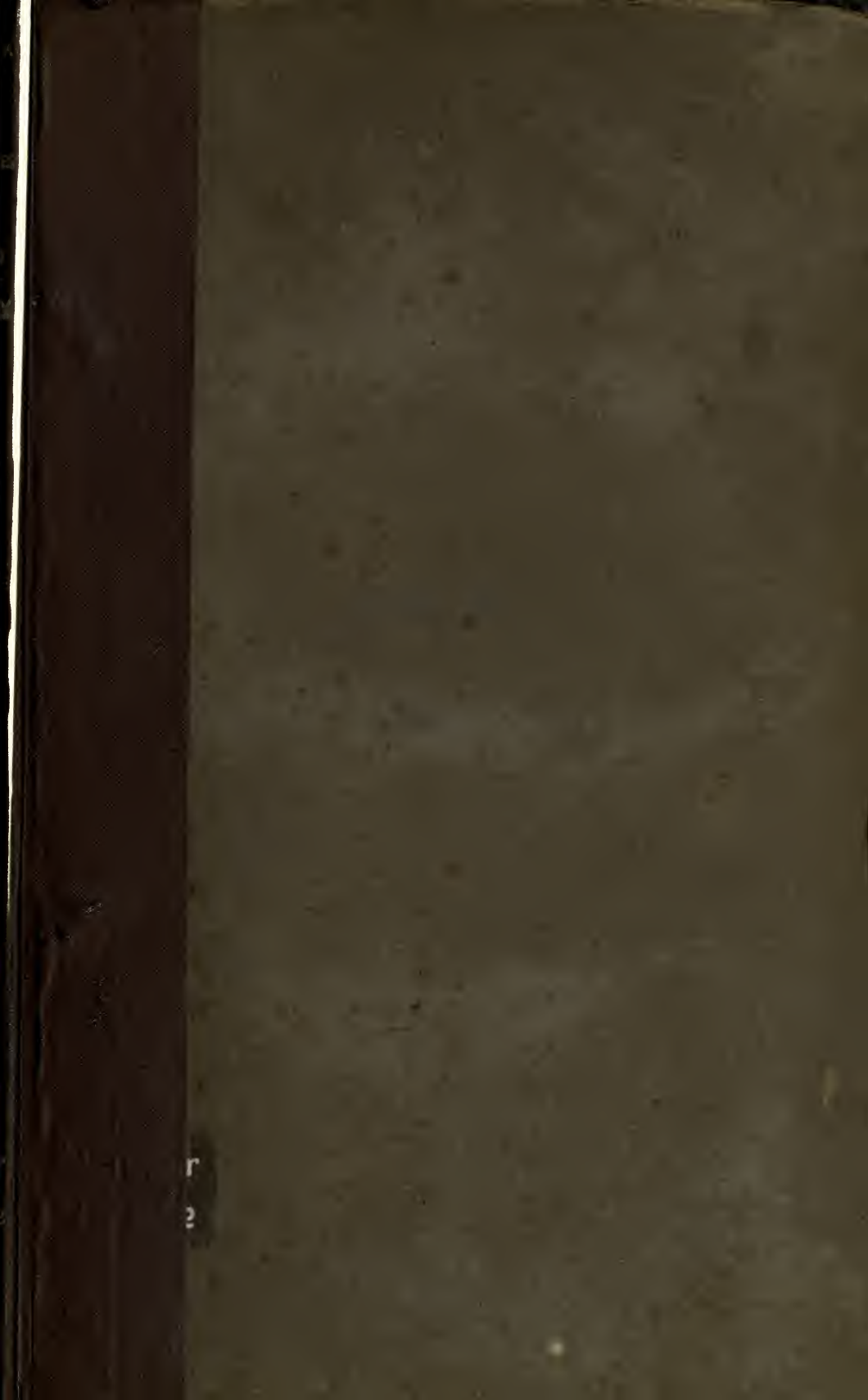
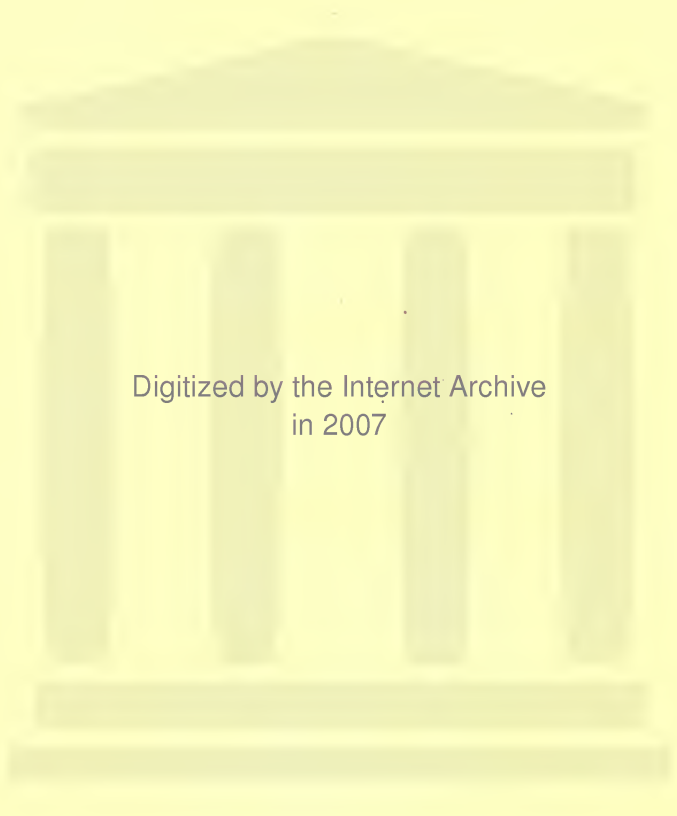

2

Edm. John Senkler

1838.

Digitized by the Internet Archive
in 2007

KEY TO EXERCISES

ADAPTED TO

ZUMPT'S GRAMMAR.

Lat. Gr
K 368e

(A K E Y

TO)

EXERCISES ON LATIN SYNTAX,

ADAPTED TO

ZUMPT'S GRAMMAR.

TO WHICH ARE ADDED

EXTRACTS FROM THE WRITINGS OF
MURETUS.

BY THE

REV. JOHN KENRICK, M.A.

[vol. 2]

THE SECOND EDITION.

LONDON :

PRINTED FOR B. FELLOWES,

LUDGATE STREET.

MDCCCXXX.

10141
1112/90

8

A KEY
TO
EXERCISES
TO
ZUMPT'S LATIN GRAMMAR.

Subject and Predicate.

P. 1. DEUS mundum ædificavit. Abeunt hirundines hibernis mensibus. Pax paritur bello. Quædam nationes piscibus atque ovis aviũ vivunt. Philosophia discutit errores nostros. Pavonum cervix variis coloribus nitet. Terra ex fici parvo grano magnum truncum procreat. Fons perlucidus imaginem intuentis reddit. Triginta tyranni a Lacedæmoniis præpositi, Athenas servitute oppressas tenuerunt. Civitates Thessaliæ Pelopidæ liberos multo agro donarunt. Natura arbores cortice, interdum gemino, a frigoribus et calore tutata est; et animalibus varia tegumenta tribuit—testas, coria, pilos, plumam, vellera. Corinthus capta est anno quarto olympiadis centesimæ sexagesimæ primæ, * Romæ sexcentesimo octavo.

P. 2. Roma postea tam magna, paucis olim pascua bubus erat. Præcipuum imperii robur, Rhenum juxta octo legiones.

* 105 is erroneously printed in the English. The common reading in Pliny 34, 3, is 156; Harduin corrects it as above.

Imperator Titus Vespasianus deliciæ humani generis dicebatur. Oppidum Pæstum a Græcis Posidonia appellatum est. Affectus et ratio in melius pejusque mutatio animi est.

P. 2. Pompeius, Lentulus, Scipio, Afranius, in bellis civilibus fœde perierunt. Apud Regillum, bello Latinorum, in acie Romanâ Castor et Pollux ex equis pugnare visi sunt. Spectantur in chartis tenuitas, densitas, candor, lævor. Scipionem adornabat promissa cæsaries habitusque corporis non cultus munditiis, sed virilis vere ac militaris. Imprimis hominis est propria veri inquisitio atque investigatio. Animi præstantia et magnitudo, in contemnendis divitiis elūcet. Cibo et potione fames sitisque depellitur. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur; oratio vero sæpissime.

P. 3. Forte sub idem tempus et Marcellus ad deprecandam ignominiam, et Q. Fulvius consul comitiorum causâ, Romam venit. In Miltiade erat quum summa humanitas tum mira comitas; magna auctoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima.

P. 3. Aurum, argentum, æs signatum omne senatores crastino die in publicum conferamus, ita ut annulum sibi quisque relinquat. Asinius Pollio refert Cæsarem post prælium Pharsalicum dixisse, "Hoc voluerunt; tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem."

P. 4. Hæc si neque ego neque tu fecimus, non sivit egestas nos facere. Galba, apprehensâ Pisonis manu, Ego ac tu, inquit simplicissime inter nos hodie loquimur. Errastis, Rulle, vehementer et tu et nonnulli collegæ tui, qui sperastis vos posse in evertendâ republicâ populares esse. Cum ad me frater Arpinum venisset primus nobis sermo, isque multus, de te fuit; ex quo veni ad ea quæ fueramus ego et tu inter nos de sorore locuti.

P. 4. Sunt fuci sine aculeo velut imperfectæ apes et quasi servi verarum apium. Auxilia regis, impedita ac perturbata

quod nullo ordine iter fecerant, in fugam se conjiciunt. Pecudes dispulsæ, sui generis sequuntur greges. Jugurtha occultis itineribus Metelli exercitum antevēnit. Aures, quum sonum percipere debeant, qui naturâ sublime feratur, recte in altis corporum partibus collocatæ sunt. Dionysius concionari ex altâ turre solebat. Centum ærei vectes belli portas claudunt. In Alpibus candidi lepores, quibus hibernis mensibus antiqui pro cibatu nivem esse crediderunt. Verres tabernacula, carbaseis intenta velis, propter ipsum portus introitum collocavit. Cæsar in extremo ponte turrim tabulatorum quatuor constituit, eique loco T. Volcatium præfecit. Milites quos Persæ Immortales vocant, aureos torques, vestesque auro distinctas habebant.

P. 5. Victor exercitus ab Hannibale Carthaginem novam in hiberna est deductus. Oraculum redditum est, victrices Athenas fore si rex cecidisset.

Pacis est comes, otiique socia, et bene constitutæ civitatis quasi alumna quædam, eloquentia. Imitatrix boni est voluptas, malorum autem mater omnium. Quæ ex Sabinis virgines raptæ fuerant, postea oratrices pacis et fœderis erant. Per annos cxv inter Romam æmulamque ejus Carthaginem semper aut bellum, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. Vultures a Romulo visæ, bellatricem fore urbem Romam pollicebantur.

P. 5. Gens Etrusca ante omnes alias dedita religionibus auxilium Vejentibus negavit, donec sub rege essent. Urbem mediam interfuit Marsyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Nec ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit, nec ita reseranda, ut omnibus pateat. Aliena vitia quisque reprehendi mavult quam sua.

P. 6. Nec Pompeius ferebat parem nec Cæsar superiorem. Servi qui in vestibulo erant ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes missos esse qui occiderent captas. Facilius est excludere pernicio-

quam regere ; nam quum se in possessione posuerunt potentiora rectore sunt. Audita quam visa laudamus libentius, et præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Ad regem præliantium clamor pervenerat, quum loricam sumpsit, et ad prima signa venit. Mardonius, incensis quæ ceperant ædificare Athenienses, copias in Bœotiam transfert. Hannibal Iberum copias trajicit, præmissis qui Alpium transitus specularentur.

P. 7. In civitate liberâ, lingua mensque liberæ esse debent. Juventas Terminusque, maximo Romanorum gaudio, a sedibus suis in Capitolio moveri se non sunt passi. Decem ingenui, decem virgines, patrîmi omnes matrîmique, ad sacrificium delecti. Cererem et Liberum invocat Virgilius, quod horum fructus maxime necessarii sunt ad hominum utilitates. Inter se contraria sunt beneficium et injuria. Non cibus nobis, non humor, non vigilia, non somnus, sine mensurâ quâdam salubria. Murus et porta de cœlo tacta erant.

P. 7. Non admiror Vatinius quod meam legem contemnat, hominis inimici. Incipio ex hoc studio non solum oblectationem verum etiam gloriam petere, postquam tuo judicio probatum est, viri gravissimi atque eruditissimi. Samnites omnia se expertos esse dixerunt, si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent. Censuerunt senatores, quos ludos consul, ex suâ unius sententiâ vovisset, eos de manubiis faceret. Quum feræ bestię cibum, ad fraudem suam positum, plerumque adspernentur, nos specie parvi beneficii inescamur, et nostram ipsorum libertatem subruï patimur. Mithridates, sine cujusquam militum auxilio suâmet unius operâ, Cappadociam se cepisse dixit. Nonne ei meas præsentis preces profuturas fuisse putas, cui nomen meum absentis honori fuerat ?

P. 8. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit Servilius Rullus, pater ejus Rulli, qui Ciceronis consulatu

legem Agrariam promulgavit. Fundamentum perpetuæ famæ est justitia, sine quâ nihil potest esse laudabile. Arborescunt agricola, quarum adspiciet fructum ipse nunquam. Veteres litteras Græcas fuisse easdem pene, quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula, quæ est hodie in Palatio. Nullum animal, quod sanguinem habet, sine corde esse potest. Sardanapalus tertio et tricesimo loco natus est ab Nino et Semiramide, qui Babylona condiderunt.

P. 9. Agis regem, Lacedæmonii, quod nunquam antea apud eos acciderat, necaverunt. Timoleon, id quod difficilius putatur, sapientius tulit secundam quam adversam fortunam, Id quod nullo ante bello acciderat, duo consules, sine memorando prælio interfecti, velut orbam rempublicam reliquerant. Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus a rebus occultis avocavisse philosophiam.

P. 9. Maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex eâ tollit verecundiam. Qui nihil agere videntur sæpe majora agunt quam alii. Terra nunquam recusat imperium, nec unquam sine usurâ reddit quod accepit. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexâ; quibus antea Darius præter jacula nihil dederat, scuta gladiique adjiciebantur. *mutual respect*

P. 9. Ambigatus, exonerare prægravante turbâ regnum cupiens, filios missurum se esse in quas Dii dedissent auguriis sedes ostendit. Qui Darium vehebant equi, confossi hastis et dolore efferati, jugum quater et regem currû excutere cœperant. Plerique quæ ipsi non tribuunt amicis hæc ab iis desiderant. Memoria Hortensii tanta erat, ut quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet quibus cogitavisset. Africanus, Carthagine deletâ, Siculorum urbes signis pulcherrimis exornavit, ut quos victoriâ populi Romani maxime lætari arbitrabatur apud eos monumenta victoriæ plurima collocaret. Quorum patres aut majores aliquâ gloriâ

præstiterunt, ii student plerumque eodem in genere laudis excellere. Bestiæ, in quo loco natæ sunt, ex eo se non commovent. Quam quisque novit, in eâ arte se exerceat.

P. 10. Agamemnon, quum devovisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolavit Iphigeniam. J. Cæsar deversorio, quod unum erat, Caio Oppio correpto subitâ valetudine cessit, et ipse humi ac sub dio cubuit. Plato, qui princeps de republicâ conscripsit, hoc legis putavit esse, persuadere aliquid, non omnia vi ac minis cogere. P. Volumnius, L. J. Calidum, quem post Lucretii Catullique mortem multo elegantissimum poetam nostra ætas tulit, in proscriptorum numerum retulit. Incertus erat Hannibal, utrum cœptum in Italiam intenderet iter, an cum eo qui primus se obtulisset Romanorum exercitu manus consereret. Volsci, acie victi, Volscas, civitatem quam habebant optimam, perdiderunt.

P. 11. Prima extra Italiam colonia Carthago a Romanis condita est. Quæ pars civitatis Helvetiæ insignem calamitatem populo Romano intulit, ea princeps pœnas persolvit. Ætas quâ Pericles vixit prima Athenis oratorem prope perfectum tulit.

P. 11. Thrasybulus, quum Phylen confugisset, quod est castellum in Atticâ munitissimum, non plus habuit secum quam triginta de suis. Pausanias Spartam redire nolebat, et Colonas, qui locus in agro Troade est, se contulit. Mago ad colloquium Suffètes, qui summus Pœnis est magistratus, elicit, laceratosque verberibus cruci adfigi jussit. Ex Siciliâ me ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulerant. Homines domicilia sua conjuncta quas urbes dicimus mœnibus sepserunt. Carcer est a crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis quæ Lautumnia (s. Lautumia) vocantur. Pœni, quum ab Oreo profectum Attalum Romanosque audissent, veriti sunt ne intra Rhium (fauces eæ sunt Corinthii sinus) obprimerentur.

P. 12. Adfirmat Plinius etiam esse hanc philosophiæ pulcherrimam partem, agere negotium publicum. Simulatis ludis equestribus, virgines quæ ad spectaculum venerant præda fuere, et hæc statim causa belli. Captivo suppliciter sepulturam precanti Octavianus respondisse dicitur “Jam istam volucrum fore potestatem.”

P. 12. Num censes eos qui divinare dicuntur, posse respondere sol majorne sit quam terra, an tantus quantus videatur? Hoc brevissime dicam, neminem unquam tam impudentem fuisse, qui a diis immortalibus tot et tantas res auderet optare, quot et quantas dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. Quid hoc miserius, quam eum qui tot annos quot habet designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? Stoicum est nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius. Quot orationum genera esse diximus, totidem oratorum reperiuntur.

Pronouns.

P. 13. In his locis quæ nos incolimus post solstitium Canicula exoritur, apud Troglodytas, ut scribitur, ante solstitium. Si turpia sunt quæ facis, quid refert neminem scire, quum tu scias? Ego reges ejeci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem quæ non erat, peperimus, vos partem servare non vultis; ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non curatis. Excellentissimi fuerunt, ut nos judicamus, Persarum reges, Cyrus et Darius Hystaspis filius. Atheniensium plus interfuit firma tecta in domiciliis habere, quam Minervæ signum pulcherrimum; tamen ego me Phidiam esse mallet, quam vel optimum fabrum tignarium. Ego, si ab improbis et perditis civibus rempublicam teneri viderem, non ad eorum causam me adjungerem; ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Tu a civitatibus pecunias classis nomine coegisti; tu pretio repiges dimisisti; tu, quum

navis esset a quæstore et ab legato capta, prædonum archipiratam ab omnium oculis removisti? Si feræ partus suos diligunt, quâ nos in liberos nostros indulgentiâ esse debemus!

* 40 per cent. interest. P. 14. Si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, accipiam equidem dolorem mihi illum irasci, sed multo majorem, non esse eum talem qualem putassem. Equidem scio quosdam collecta quæ idem significarent vocabula solitos ediscere, quo facilius occurreret unum ex pluribus. Equidem non video cur quid ipse sentiam de morte non audeam vobis dicere: ego vestros patres vivere arbitror et eam quidem vitam quæ est sola vita nominanda.

immemoratus P. 14. Quoniam vita ipsa quâ fruimur brevis est, memori-
am nostri quam maxime longam efficere debemus. Quid sit
animus, ille rector dominusque nostri, non magis tibi quisquam
expediet, quam ubi sit. Cur Deus, omnia nostri causâ quum
faceret, tantam vim rerum mortiferarum terrâ marique disper-
sit? I, secundo omine, et nostri memorem sepulcro scalpe
querelam. Nemo nostrum idem est in senectute qui fuit
juvenis. Patria quæ communis est omnium nostrum parens,
odit te ac metuit et judicat te de parricidio suo cogitare. Ex
de pte gl infimo specu vocem redditam ferunt "Imperium summum
Romæ habebit qui vestrum primus osculum matri tulerit."
Mihi molestior est lippitudo etiam quam ante fuerat, dictare
tamen hanc epistolam malui, quam Gallo Fabio, amantissimo
utriusque nostrum, nihil ad te litterarum dare. Minus valeo
quam utervis vestrum.

recommenda P. 16. Atticus non se florentibus venditavit, sed afflictis
semper succurrit. Agesilaus in Phrygiam se convertit, eam-
que prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se
moveret. Eumenes præfectis Antigoni imposuit, seque ac
suos omnes extraxit incolumes. Hannibal sensit se peti,
neque sibi diutius vitam esse retinendam. Non dubito dicere
nature omnem ætatem esse conservatricem sui. Quintus frater pur-

* The Romans reckoned their interest by the month: hence centesima
(sc. usura) was 12 per cent. per ann. bi-centesima 24 per cent.
&c.

gat se multum per literas, et affirmat nihil a se unquam de te secus esse dictum. Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fugâ se ad Cæsarem recipiunt, et demonstrant sibi præter agri solum nihil esse reliqui. Romulus Julio Procuro dixit se deum esse, et Quirinum vocari. Adolescens dextram Scipionis tenens, deos omnes invocavit ad gratiûm illi pro se referendam, quoniam sibi non satis facultatis pro suo animo atque illius erga se merito esset. Darius dixit se hostem esse Atheniensium, quod eorum auxilio Iones Sardes expugnaverant. Perfuga venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, se, ut clam venisset, ita clam in Pyrrhi castra rediturum, et eum veneno necaturum. Germani agriculturæ non student, majorque pars victus eorum lacte et caseo et carne consistit.

P. 17. Imperavit Hannibal puero ut omnes ædificii fores circuiret ac propere sibi renuntiaret num eodem modo undique obsideretur. Pythius, qui ut argentarius apud omnes ordines gratosus erat, piscatores ad se convocavit, et ab his petivit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur. Magnus ille noster dixit, rempublicam Romanam justissimas Arpino municipio gratias debere, quod ex eo duo conservatores ejus extitissent. Plerique milites Cæsaris capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare adversus eum vellent, recusarunt. Themistocles domino navis qui sit aperit, multa pollicitus si se servasset. Ipsi Deo nihil minus gratum est quam non omnibus patere ad se placandum et colendum viam.

P. 18. Quum præstantem esse Numam Pompilium fama ferret, prætermisiss suis civibus regem alienigenam, patribus *alien* auctoribus, sibi ipse populus adscivit. Tu, quum tibi Deus dederit animum quo nihil est præstantius neque divinius, sic te ipse projicies, ut nihil inter te et quadrupedem aliquem putes interesse? Antiphonte Rhamnusio neminem unquam melius oravisse capitis causam quum se ipse defenderet, se audiente, locuples auctor scripsit Thucydides. Præcipuus

erat labor eorum, qui humeris onera portabant; quippe quum semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. Primam ex naturâ hanc habemus appellationem, ut conservemus nosmet ipsos. Celeritas atque vis quadrupedum nobis ipsis affert vim et celeritatem; nos elephantorum acutissimos sensus, nos sagacitate canum ad utilitatem nostram abutimur. Tu in provinciam ire noluisti: non possum id in te reprehendere, quod in me ipso et prætor et consul probavi.

P. 19. Diis rite placatis, delectum consules habebant, acrius intentiusque quam prioribus annis quisquam meminerat habitum. Opes suas libens senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis singulisque annulis erat, quidquam sibi auri reliquere. Videte quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit quam quisquam superiorum; quum illi ornarint templa deorum immortalium; hic etiam deorum monumenta atque ornamenta sustulerit. Quidquam tu illa putas fuisse de valetudine Pompeii decreta municipiorum, præ his de victoriâ Cæsaris gratulationibus? Legendus est C. Gracchus, si quisquam alius juventuti; non enim solum acuere sed etiam alere ingenium potest. Aureo seculo non erat cuiquam aut animus in injuriam aut causa. Virtus nihil in se habet magnificum si quidquam habet venale. Quisquamne divinare potest quid vitii in auspiciis futurum sit, nisi qui de cœlo servare constituit?

P. 19. Diutius Babylone quam usquam constitit Alexander; nec ullus locus disciplinæ militari plus nocuit. Non est quisquam gentis ullius, qui, ducem naturam nactus, ad virtutem pervenire non possit. Nolite existimare iudices non unam et eandem omnibus in locis esse fraudatorum impudentiam; fecit eadem omnia quæ nostri debitores solent; negavit se omnino versuram ullam fecisse Romæ. Ferretne ulla civitas latorem istius modi legis, ut condemnaretur filius aut nepos, si pater aut avus deliquisset? Quum emendati mores

*had taken up
any money
or interest.*

amicorum sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, sine ullâ exceptione, communitas.

P. 20. Inter Syllanæ crudelitatis exempla est, quod a republicâ liberos proscriptorum submovit; nihil enim iniquius esse potest, quam aliquem heredem paterni odii fieri. Istæ quidem artes, si modo aliquid, valent ut acuant et tanquam irritent ingenia puerorum, quo facilius possint majora discere. Tenet aures vel mediocris orator, sit modo aliquid in eo; nec ulla res plus apud animos hominum quam ordo et ornatus orationis valet. Quem mihi dabis qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem æstimet, qui intelligat se quotidie mori? Minima dii negligunt, neque agellos singulorum *descend to* nec viticulas persequuntur: nec si uredo aut grando quippiam *in any way* nocuit, id Jovi animadvertendum est. ^{bleight} Pecuniam si cuiquam fortuna ademittit aut si alicujus eripuit injuria, tamen dum existimatio est integra facile consolatur honestas egestatem. Utrum gravius aliquid in quempiam dici potest, quam ad hominem condemnandum, quem nunquam vidisset neque audisset, adductum pretio esse?

This is the dictate of nature

P. 21. Hoc est naturâ datum, ut vultum dirigamus ad auditores, si quam rem docere eos velimus. Aranæ rete texunt, ut si quid inhæserit conficiant. Num quis irascitur pueris, quorum ætas nondum novit rerum discrimina? Turpis excusatio est, et minime accipienda, si quis contra rempublicam se amici causâ fecisse fateatur. Quo quis versutior et callidior est, hoc invisior et suspectior, detractâ opinione probitatis. Dolere se aiebat Demosthenes, si quando opificum antelucanâ victus esset industriâ. Danda est opera, ne qua amicorum dissidia fiant. Sequebantur funus epulæ, quas inibant propinqui coronati; apud quas de mortui laude, quum quid verum erat, predicatum est; nam mentiri nefas habebatur. Augustus itinera lecticâ et noctibus fere, eaque lenta faciebat; ut Præneste vel Tibur biduo procederet; ac si quo pervenire mari posset, potius navigabat. Nihil vidi tam mite

quam meus frater in sororem tuam ; ut etiam si qua fuerat sumta offensio, non appareret.

P. 22. Cavendum est ut ne quod in nobis insigne vitium fuisse dicatur. Decrevit Senatus ut consul videret, ne quid respublica detrimenti caperet. In Numâ Pompilio, in Servio Tullio, in cæteris regibus, quorum multa sunt eximia ad constituendam rempublicam, numquod eloquentiæ vestigium appareret? Rufium agentem aliquid credo, in emporio Puteolanorum, salutavi; postea jussi valere, quum me numquid vellem rogasset?

P. 22. Ante diem tertium nonas Januarii quum agere cœpisset Metellus Celer, tertio quoque verbo orationis suæ me appellabat, me minitabatur. Quinto quoque anno tota Sicilia censetur. Tricesimo quoque die talenta Attica xxxiii Pompeio solvuntur. Vix decimus quisque est in foro, qui sese noverit. Altissima quæque flumine minimo sono labuntur. Aptissima sunt ad excludendum recentissima quæque ova. Stultissimum credo ad imitandum non optima quæque proponere. Credulitas error est magis quam culpa, et quidem in optimi cujusque mentem facillime irrepit. Placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare. Destinaverat Augustus jus civile ad certum modum redigere, atque ex immensâ diffusâque legum copiâ, optima quæque et necessaria in paucissimos conferre libros. Totidem sunt voces quot in orbe homines ; et sua quique. Omnia veniebant Antonio in mentem, eaque sua quæque loco, ubi plurimum valere possent. Siculi, ut primum videre ex gravitate loci vulgari morbos, in suas quisque propinquas urbes dilapsi sunt. Pictorum Græcorum tanta est multitudo, tanta in suo cujusque genere laus, ut quum summa miremur, inferiora etiam probemus.

Use of Cases.

P. 23. Anacreon poeta acino uvæ passæ ; Fabius senator in lactis haustu uno pilo strangulatus esse dicitur. Pisistratum, Atheniensium tyrannum memoriæ proditur, quum multa

stone of a rais.

in eum ebrius conviva dixisset, non magis illi se succensere dixisse, quam si quis obligatis oculis in se incurrisset. Ardeam Rutuli habebant, gens, ut in eâ regione atque in eâ ætate, divitiis præpollens. Traditur Drusus ex provinciâ Galliâ retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolii datum, nec ut fama est extortum a Camillo. Apud insulam Capreas veterrimæ ilicis demissos jam ad terram languentesque ramos, convaluisse adventu suo, lætatus est Tiberius. Datum est mare Neptuno, altero* Jovis fratri, regnum.

P. 24. Certe ignoratio futurorum malorum utilior est quam scientia. Decet cariorum esse patriam nobis quam nosmetipsos. C. Livius neminem fidelius dare posse consilium dixit, quam eum qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit. Solem mathematici multis partibus confirmant majorem esse quam terram. Necessitatis inventa antiquiora sunt quam voluptatis. Defectio virium adolescentiæ vitiis efficitur sæpius quam senectutis. Magis ea percipimus et sentimus, quæ nobis ipsis aut prospera aut adversa eveniunt, quam illa quæ cæteris.

P. 25. Marcus Marcellus, magnificentissimo munere ædilitatis edito, decessit admodum juvenis. Alam trecentorum equitum, quam Scipio comparavit substitutis Romanis in locum Siculorum, egregiam evasisse ferunt, et multis præliis rempublicam adjuvisse. Hammonis nemus fontem habet; aquam solis vocant; sub lucis ortum tepida manat, medio die, quum vehementissimus est calor, frigida fluit. Atticus Atheniensibus singulis septem modios tritici dedit; qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur. Tradunt in Pæonia feram esse quæ Bonasus vocetur, equinâ jubâ, cætera tauro similem. Tria sunt piscium genera qui sanguine carent; imprimis quæ mollia appellantur, ut sepia, polypus et cætera ejus generis; deinde contexta crustis tenuibus; postremo

* An archaism for *alteri*. See Gram. p. 54.

testis conclusa duris. Post Hostilium, Numæ Pompili nepos ex filiâ rex a populo est Ancus Martius constitutus. Crotoniatae quondam in Italiâ cum primis beati numerabantur.

P. 25. Oracula evanuerunt postquam homines minus creduli esse cœperunt. Num humilitas aut ignobilitas sapientem beatum esse prohibebit? Animus hominis dives, non arca appellari debet. Cato esse quam videri bonus malebat. Si volumus æqui omnium rerum iudices esse, hoc primum nobis suadeamus—neminem nostrum esse sine culpâ. Philippus Alexandro puero comes et custos salutis datus, non ut regem modo, sed etiam ut alumnum eximiâ caritate diligebat.

charming boy P. 26. Quod præterea ad te scribam non habeo, et mehercule *my reader* sum conturbatior: nam puer festivus, anagnostes noster, Sositheus, decesserat, neque plus quam servi mors debere videtur conturbavit. Miltiades, multum in imperiis magistratibusque versatus, non videbatur posse esse privatus, præsertim quum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Ipse me conformo ad Pompeii voluntatem, a quo honeste dissentire non possum, neque id facio, ut forsitan quibusdam videar, simulatione. Si posteaquam cibum cepisti videris tibi posse me consequi, tuum consilium est. Quum de Xerxis adventu fama in Græciam esset perlata, et maxime Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathoniam, miserunt Delphos consultum quidnam facerent de rebus suis. Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inediâ vitam finisse.

Accusative Case.

P. 27. Alit æmulatio ingenia, et nunc invidia nunc admiratio imitationem accendit. Pompeius tribunitiam potestatem restituit, cujus Sulla imaginem sine re reliquerat. Milites, quos Persæ Immortales vocant, aureos torques, vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam

adornatas. Animantia quædam animam habent, quædam tantum animum. Omne fere genus bestiarum Ægyptii consecraverunt; piscem Syri venerantur. Nec vero Phidias, quum faceret Jovis statuam aut Minervæ, contemplabatur aliquem e quo similitudinem duceret. Timanthes quum videret se Agamemnonis luctum penicillo imitari non posse, caput ejus obvolvitur.

P. 27. Nunquam primi consilii Deum pœnitet. Qui morbo gravi et mortifero affecti sunt, instare mortem vident, eosque qui secus quam decuit vixerunt, peccatorum suorum tum maxime pœnitet. Me non solum piget stultitiæ meæ, verum etiam pudet. Eorum nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant. Prorsus vitæ tædet; ita sunt omnia miseriarum plena. Decemviros desiderastis; creari passus est senatus; decemviro- rum vos pertæsum est; coegit senatus abire magistratu. Sunt homines quos libidinis infamiæque suæ neque pudeat neque tædeat, qui quasi de industriâ in odium populi irruere videantur. Quum starent, deligati ad palum, filii Bruti, miserebat non pœnæ magis homines, quam sceleris quo pœnam meriti essent.

P. 28. Philosophia nos quum cæteras res omnes, tum, quod est difficillimum docuit, ut nosmet ipsos nosceremus. Ridiculi sunt qui quod ipsi experti non sunt id docent cæteros. Agrigentini ad Verrem legatos mittunt, qui eum leges doceant, consuetudinemque omnium annorum demonstrent. Consuefecit filium ea ne me celet, quæ alii adolescentes clam patres faciunt. Sententiam meam tu facile perspicere potuisti, jam ab illo tempore quum in Cumanum mihi obviam venisti; non enim te celavi sermonem T. Ampii. Catilina juventutem quam illexerat multis modis mala facinora edocebat. Com- mode evenit quod id ipsum quod me mones quadriduo ante ad Cassium scripseram. Legatus tuus Brundisii mihi præsto fuit, eaque me ex tuis mandatis monuit quæ mihi jam venerant

in mentem—præsidio firmiori opus esse ad istam provinciam. Quum tot signis natura declaret quid velit, anquirat et desideret, obsurdescimus tamen, nescio quomodo, nec ea quæ ab eâ monemur audimus.

P. 29. Alexander adire Jovis Hammonis templum statuit. Pythagoras et Ægyptum lustravit et Persarum Magos adiit. Timotheus socios adjunxit Epirotas omnesque eas gentes quæ mare illud adjacent. Triginta tyranni Socratem circumsteterunt, nec potuerunt animum ejus infringere. Marcellus tertium annum circumsedet Syracusas. Cæsar, castris potitus, milites montem opere circumvenire jussit. Spartam Eurotas amnis circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam. Atticus mori decrevit et die quinto, postquam id consilium inierat, decessit. Urbem Celenas mediam interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Pythagoras multas regiones barbarorum pedibus obiit. Taurus mons Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur. Equidem non eos solum convenire aveo, quos ipse cognovi, sed illos etiam de quibus audiui et legi. Si Clodium convenero plura ad te ex illius sermone scribam. Acceperat in sinum Darii conjux filium, nondum sextum ætatis egressum annum, in spem tantæ fortunæ quantam paulo ante pater ejus amiserat genitum.

P. 30. Cæsar oppidum diripit atque incendit, prædam militibus donat, exercitum Ligerim transducit, atque in Biturigum fines pervenit. Agesilaus Hellespontum copias trajecit, tantaque usus est celeritate ut triginta diebus iter suum confecerit. Nonaginta millia peditum, duodecim millia equitum, Hannibal Iberum traduxit. Alexander Hephæstione Phœnices oram classe prætervehi jusso, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Insulam Ortygiam totam pirata prætervectus est, quo in loco majores Syracusanum quenquam habitare vetuerant, et usque ad forum et ad omnes urbis crepidines accessit.

P. 30. Legati Ennenses hæc a civibus suis mandata habuere, ut ad Verrem adirent, et eum simulacrum Cereris et Victoriæ reposerent. E complexu parentum abreptos filios ad necem duxit, et parentes pretium pro sepulturâ liberorum poposcit. Illud te ad extremum et oro et hortor ut, tanquam poetæ boni et actores industrii solent, sic tu in conclusione muneris tui diligentissimus sis. L. Tarquinius duplicavit pristinum patrum numerum, et antiquos patres *majorum gentium* appellavit, quos priores sententiam rogabat. Populus me frumentum flagitabat; quasi vero ego rei frumentariæ præfuissem.

P. 31. Socrates totius mundi se incolam et civem arbitrabatur. Ordo agminis Persarum erat talis: ignis, quem ipsi sacrum et æternum vocant, argenteis altaribus præferebatur; Magi proximi patrium carmen canebant. Augustus per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hieme et ætate mansit, quamvis parum salubrem valetudini suæ urbem experiretur. Si quenquam amicum existimas, cui non tantumdem credis quantum tibi, vehementer erras. Antonius fugam suam, quia vivus exierat, victoriam vocabat. Sapientia certissimam se nobis ducem præbet ad voluptatem. Moneo ut te erroribus tuorum placabilem præstes. Quidam de oratoris arte paucis præcipiunt libellis, eosque Rhetoricos inscribunt. Itaque ille M. Cato Sapiens cellam penariam reipublicæ, nutricem plebis Romanæ Siciliam dixit.

P. 31. Duodequadraginta annos tyrannus Syracusarum fuit Dionysius, quum quinque et viginti annos natus dominatum occupavisset. Decem quondam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universâ Græciâ. Agri quum multos annos quieverunt uberiores efferre fructus solent. Multa sæcula sic viguit Pythagoreorum nomen, ut nulli alii docti viderentur. Augustus non amplius quum plurimum quam septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceret.

P. 32. Urbs Saguntum longe opulentissima urbium Hispaniæ fuit, sita passus mille ferme a mari. Persis perpetuis montium jugis ab altero latere clauditur, quod in longitudinem MDC stadia, in latitudinem CLXX procurrit. Zama quinque dierum iter ab Carthagine abest. Babylon arcem habet ambitu viginti stadia complexam; triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt; viginti pedes lati parietes hortos pensiles sustinent.

P. 32. Mithridates, qui uno die tot cives Romanos trucidavit, ab illo tempore annum jam tertium et vicesimum regnat. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur. Nestor tertium jam ætatem hominum vivebat; nec erat ei verendum, ne vera de se prædicans, nimis videretur aut insolens aut loquax.

P. 33. Lævinus Consul Agrigentum, quod tenebatur a Carthaginensium valido præsidio, duxit legiones, et adfuit fortuna incepto. Achæi ab Heraclidis ex Laconicâ pulsî, eas occupavere sedes quas nunc obtinent; Pelasgi Athenas commigravere. Darius, haud ignarus quam cum strenuo hoste res esset, omnia longin quarum gentium auxilia Babylona contrahi jussit. Egyptii derasis capitibus Apim quærunt; inventus Memphim deducitur. Multæ nationes quondam Delphos ad Apollinis oraculum profectæ sunt. Patres conscripti qui, Hannibale vivo, nunquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flamminum, qui a rege peterent ut Hannibalem sibi dederet. Aurum, Judæorum nomine, quotannis ex Italia Hierosolyma exportari solebat. M. Livius ignominiam suam adeo ægre tulerat, ut et rus migraret et per multos annos et urbe et omni cœtu careret hominum.

P. 33. Demaratus regis Tarquinii pater fugit Tarquinius Corintho, et ibi suas fortunas constituit. Cæsar Tarracone discedit, pedibusque Narbonem atque inde Massiliam pervenit.

Timoleon, quum propter diuturnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, Corintho colonos arcessivit, quod ab his initio Syracusæ erant conditæ. Quum Dion non desisteret obsecrare Dionysium ut Platonem Athenis arcesseret, ille, qui in aliquâ re vellet patrem imitari, morem ei gessit.

P. 34. Megaris diu stetit oleaster in foro, cui viri fortes affixerant arma, quæ cortex ambiens longâ ætate occultaverat. Artemisia, Mausoli, Cariæ regis, uxor, nobile illud Halicarnassi fecit sepulchrum. Athenis jamdiu doctrina ipsorum Atheniensium interiit, tamen eruditissimos homines Asiaticos quivis Atheniensis indoctus suaviter loquendo facile superabit. Græci, alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam esse affirmant picturam. Tempestatis tantæ dissimilitudines sæpe sunt, ut alia Tusculi, alia Romæ sit. Lysandrum dicere aiunt solitum, Lacedæmone esse honestissimum domicilium senectutis. Timoleon arcem Syracusis quam munierat Dionysius a fundamentis disjecit, deditque operam ut quam minime multa vestigia servitutis manerent.

P. 35. Manlius rure juventam egit. Quinctius patriciæ vir gentis erat, qui quum ex vulnere claudus esset, ruri agere vitam constituit. Credidit Tullus Hostilius salubriora militiæ quam domi juvenum corpora fore. Cur Marius, septimum consul, domi suæ senex est mortuus? Cur omnium crudelissimus Cinna tamdiu regnavit? Militiæ Scipionem ut Deum colebat Lælius; domi Lælium observabat in parentis loco Scipio. Platonis vox altior est quam ut eam nos, humi strati, suspicere possimus. Darii mater, perlatâ famâ de Alexandri morte, vestem lugubrem sumpsit, laceratisque crinibus humi corpus abjecit.

P. 35. O vim maximam erroris! O præclarum diem, quum ad illum divinum animorum consilium cœtumque pro-

fiscar ! Heu me miserum ! cur senatum cogor quem laudavi semper reprehendere ? O te dementem, si tunc mortem times quum tonat !

Dative Case.

72.10 P. 35. Oppianicus quum uxori suæ Cluentiæ ipse poculum dedisset, subito illa in mediâ potionem exclamavit, se maximo cum dolore mori. De pueris quid agam ; parvone navigio duro tempore anni committam ? Eunti mihi Antium venit obviam tuus puer, et mihi litteras abs te, et commentarium consulatus mei, Græce scriptum, reddidit. Mithridates pollicitus est regi se Datamen interfecturum, si ei rex permitteret ut quodcumque vellet liceret facere. Pontifex maximus res omnes singulorum annorum mandabat litteris, et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi. Alexander deposuisse in delubro pecuniam dicitur, et Clisthenes Junoni Samiæ filiorum dotes credidit. Memoriam proditum est Socratem omnem de naturâ disputationem rejecisse, et tantum de vitâ et moribus solitum esse quærere.

P. 36. Non resistet iræ, cui nihil unquam negatum est. Hoc in vulgus jactabant Carthaginenses, haudquaquam ipsi ignari quantum sibi virium Carthagine amissâ decessisset. Naturâ constitutum est, ut non liceat sui commodi causâ nocere alteri. Quamdiu mihi, consuli designato, insidiatus es, non publico me præsidio sed privatâ diligentiam defendi. Philosophiæ servias oportet, ut tibi contingat vera libertas. Clades Atheniensium non hostium virtute sed ipsorum immodestia accidit, quod non dicto audientes imperatoribus suis, dispalati sunt in agris. Vir moderatus et sapiens parebit præcepto illi veteri, neque lætabitur unquam neque moerebit nimis. Cæsar decem obsides hostibus imperavit.

P. 37. Non tam fuit hominum generi infensa atque inimica natura, ut corporibus tot res salutare, animis nullam

invenerit. Non sum uni angulo natus ; patria mea totus hic est mundus. Non solum nobis divites esse volumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeque reipublicæ. Multi quum opes parant, cui parent nesciunt, nec cujus causâ laborent. Audiat puer verum, et timeat interim ; vereatur semper, majoribus assurgat. Nimia libertas et populis et privatis in nimiam servitutem cadit. Qui virtutem suam publicari vult, non virtuti laborat sed gloriæ. Ut, si domus pulchra sit, intelligimus eam dominis ædificatam esse non muribus, sic mundum decorum domum existimare debemus.

P. 38. Bellum Jugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. Q. Catulus in concione dixit esse quidem præclarum virum Cn. Pompeium, sed nimium jam liberæ reipublicæ. Lacedæmonii id potius intuebantur quid ipsorum dominationi quam quid universæ Græciæ utile esset. Honorum gradus summis hominibus et infimis sunt pares ; gloriæ dispares. Utrum te horum alicujus qui marmoreis tectis, ebore et auro fulgentibus, qui signis, qui tabulis, qui cæolato auro et argento, abundant, an C. Fabricii, qui nihil eorum habuit, similem esse mavis ? Par est primum ipsum esse virum bonum, tum alterum similem sui quærere. Beneficentiâ ac liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius. Cynicorum ratio est inimica verecundiæ, sine quâ nihil rectum esse potest, nihil honestum. Verba innocenti reperire facile est ; modum verborum misero tenere difficile. Gravis senioribus inveterati moris mutatio. Plerique sua sibi propiora pericula quam aliorum dicunt. Ratio proprium hominis bonum est ; cætera illi cum animalibus communia. Non minus principi turpia sunt multa supplicia, quam medico multa funera. Iis qui vendunt, emunt, conducunt, locant, justitia ad rem gerendam necessaria est.

P. 38. Desine dubitare utrum sit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. Si quis mihi maledicit, petulans aut

plane insanus esse videtur. Tibi persuade, præter culpam homini accidere nihil posse quod sit horribile. Cæsar intelligebat omnes fere Gallos novis rebus studere, et ad bellum mobiliter celeriterque excitari. Omnes homines naturâ libertati student et conditionem servitutis odere. Epaminondas se patriæ irasci nefas esse ducebat. Efficit hoc Philosophia; medetur animis, inanes solitudines detrahit, cupiditatibus liberat. Semper in civitate quibus opes nullæ sunt, bonis invident.

P. 39. Peccat poeta, quum probam orationem affingit improbo, stultove sapientis. Quis potest ignotos notis, impios religiosis anteferre? Non convenit viro bono aliud palam, aliud agere secreto. Liberalis est qui quod alteri donat sibi detrahit. Cæsar Dejotaro tetrarchiam eripuit et asseclæ suo Pergameno nescio cui dedit. Altius præcepta descendunt quæ teneris imprimuntur ætatibus. Proprium est irati cupere a quo læsus videatur ei quam maximum dolorem inurere. Nāsus ita locatus est, ut quasi murus oculis interjectus esse videatur. Vitiā nobis sub virtutum nomine obrepunt. Alexander, dum obequitabat mœnibus, sagittā ictus est; cepit tamen oppidum, et omnibus incolis ejus trucidatis etiam in tecta sævitum est. Manlius posthabuit filii caritatem publicæ utilitati. Agesilaus opulentissimo regno præposuit bonam existimationem. Vulcanus Lemni fabricæ præfuisse traditur. Anātum ova gallinis sæpe supponimus, e quibus pulli orti primum aluntur ab iis, ut a matribus. Munientibus supervenit hostibus Marcellus, ab Agrigento rediens.

P. 40. Oppidani centuriones tribunosque militares inter epulas obtruncant; postea milites palantes, inermes, aggrediuntur. Conon, barbaros apud Cnidum adortus, magno prælio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Non diffidebant Romani, vastam disjectamque spatio urbem Syracusas parte aliquā se invasuros. Liris fluvius, divisus æqualiter in duas partes, latera insulæ alluit. Pinna cum squillā quasi societatem coit

comparandi cibi. Ajax, quo animo traditur, millies oppetere mortem quam illas perpeti contumelias maluisset, quas Ulysses a servis ancillisque pertulit. Quid mea intersit ut eorum odium subeam non intelligo.

P. 41. Timotheus ad bellicam laudem doctrinæ gloriam adjecit. Macedones ad imperium Græciæ brevi tempore adjunxerunt Asiam. Confer nostram longissimam vitam cum æternitate, prope in eâ brevitate reperiemur quâ bestiolæ quæ unum tantum diem vivunt. Multæ res sunt, in quibus viri boni multum de suis commodis detrahunt. Eripe nos ex miseriis; eripe nos ex faucibus eorum quorum crudelitas nostro sanguine non potest expleri. In oratore perfecto inest philosophiæ scientia; in philosophiæ cognitione non continuo inest philosophia. Mulier in Indiâ una cum viro in rogum imponitur.

P. 41. Dives est cui tanta possessio est, ut nihil optet amplius. Crocodilis superior pars corporis dura et impenetrabilis est, inferior mollis ac tenera. Nulla potest esse voluptati cum honestate conjunctio. Omnium societatum nulla est gravior, quam ea quæ cum republicâ est unicuique nostrum. An nescis longas regibus esse manus? Etiam si mihi, ut tu putas, ad hoc opus ingenium non defuit, doctrina certe et otium defuit. Non quidquam minus Dario quam multitudo militum defuit.

P. 42. Causa Abdolonymo paupertatis erat probitas. Signo pugnae dato, ferocissimo militi paululum genua tremuerunt, et maximo imperatori cor exsiluit. Uticensibus in Carthaginienſi populo, Carthaginienſibus in Hasdrubale spes omnis erat. His miraculis nunquam a Scipione ipso elusa fides est; quin potius aucta, arte quadam nec abnuendi tale quidquam nec adfirmandi.

P. 42. Cantare tibiis, saltare, in doctrinis antecedere condiscipulos, ad nostram consuetudinem levia sunt; at in Græciâ olim magnæ laudi erant. Quantâ fortitudine Cæsaris

milites dimicarint, testimonio est, quod adverso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt. Alexander, quum longam obsidionem magno sibi ad cætera impedimento viderat fore, caduceatores ad Tyrios misit. Mihi non minori curæ est, qualis respublica post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit. Responsum est legatis Romanis, Hannibali, in tanto discrimine rerum, non operæ esse legationes audire. Pergite, atque in id studium in quo estis incumbite, ut et vobis honori, et amicis utilitati, et reipublicæ emolumento esse possitis. Q. Hortensio tribuebatur ignaviæ quod nunquam bello civili interfuisset. C. Cæsar, pro prætore, Galliæ provinciæ cum exercitu subsidio profectus est, difficillimoque reipublicæ tempore saluti dignitatique populi Romani subvenit. Medea matronis Corinthiis persuasit, ne sibi vitio verterent quod abesset a patriâ.

Genitive Case.

P. 43. Athenienses belli duos duces deligunt, Periclem, spectatæ virtutis virum, et Sophoclem scriptorem tragœdiarum. Datames Thyum, hominem maximi corporis, postero die ad regem duxit. Patienter Persæ post tot annorum imperium jugum servitutis acceperunt. Si vicinus tuus vestem pretii majoris habeat quam tu habes, tuamne an illius malis? Mare Caspium, dulcius cæteris, ingentis magnitudinis serpentes alit, piscesque longe diversi ab aliis coloris. Videmus nubes aliquando ignei coloris; videmus ortu solis partem quandam cœli rubere. Cæsar castra vallo muniri vetuit, sed a fronte contra hostem pedum quindecim fossam fieri jussit. Vir bonus summæ est erga deos pietatis. Annum ad cursum solis Cæsar accommodavit, ut trecentorum sexagintaquinque dierum esset. Non est tantarum virium virtus, ut subjecta sub varios incertosque casus se ipsa tueatur. Marathus, Augusti libertus, staturam ejus quinque pedum et dodrantis fuisse scribit. Cn. Pompeii militia gloriæ laborisne majoris fuerit incertum est. Erat in

exercitû Romano L. Marcius, juvenis, animi et ingenii aliquanto, quam pro fortunâ in quâ erat natus, majoris.

P. 44. Mithridates, ultimus omnium juris sui regum, præter Parthicos, auspiciis Pompeii, insidiis filii Pharnacis oppressus est. Dextrâ lævâque Darium ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur. Postremos omnium fuit regum Romanorum Tarquinius, cui cognomen *Superbo* ex moribus datum est. Solam medicinam artium Græcarum non exercet Romana gravitas, in tantò fructu. Animantium aliæ coriis tectæ sunt, aliæ villis vestitæ, aliæ spinis hirsutæ; plumâ alias, alias squamâ videmus obductas. Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quam quum viri boni, moribus similes sunt familiaritate conjuncti. Duo sunt aditus in Ciliciam ex Syriâ, quorum uterque parvis præsidiis propter angustias præcludi potest. Incertum est quam longa nostrum cujusque vita futura sit. Res Romana adeo erat valida, ut cuilibet finitimarum civitatum bello par esset. Insectorum quædam binas gerunt pinnas, ut muscæ; quædam quaternas, ut apes. Beneficiorum maxima sunt quæ a parentibus accipimus, dum aut nescimus aut nolumus. Urbs Syracusæ maxima est Græcarum urbium pulcherrimaque omnium. Excellentissimi Persarum reges fuerunt Cyrus et Darius, Hystaspis filius; prior horum apud Massagëtas in præliò cecidit. Lynces omnium quadrupedum cernunt acutissime. Erant Phocionis ætate Athenis duæ factiones; quarum una populi agebat causam, altera optimatum.

P. 45. Coloni Capuam deducti, quum ad extruendas villas sepulchra vetustissima disjicerent, aliquantum vasculorum, antiqui operis, reperiabant. Quum rex Attalus Aristidis tabulam sexies sestertium emisset, Mummius suspicatus aliquid in eâ virtutis esse, quod ipse nesciret, tabulam revocavit. Angusta, sicut ante dictum est, vallis, non capiebat omnes copias; duæ ferme peditum partes, omnis equitatus in aciem descendit: quod reliquum peditum erat, obliquo constiterat colle. Non

jam Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Ulyssi tribuisset Homerus et Nestori, nisi jam tum esset honos eloquentiæ. Oculos habuit Augustus claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris. Hereditatis spe, quid iniquitatis in serviendo non suscipitur? Habent togatæ nostræ aliquid severitatis, et sunt inter comœdias et tragœdias mediæ. An potest quidquam esse absurdius, quam quo minus viæ restat, eo plus viatici quærere? Tibi idem consilii do quod mihimet ipsi: ut vitemus oculos hominum si linguas minus facile possimus. Crassus, in summâ comitate, habebat etiam severitatis satis. Solebat dicere Cæsar se jam pridem potentiæ gloriæque abunde adeptum. Multis in locis parum firmamenti et parum virium veritas habet. Ut adolescentem in quo senile aliquid, sic senem in quo est adolescentis aliquid probamus. Parumne miseriæ est Roscio quod prædia sua aliis, non sibi, coluit?

P. 46. Pyrrhus et manu fortis et belli peritus fuit et, id quod in tyranno non facile reperitur, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii. Animal hoc quem vocamus Hominem, solum est ex tot animantium generibus particeps rationis et cogitationis quarum cætera sunt omnia experta. Thales, qui sapientissimus in septem fuit, homines existimare dixit oportere, omnia quæ cernantur plena esse Dei. Pompeius pene omnium vitiorum expers erat, nisi numeraretur inter maxima, in civitate liberâ indignari quenquam æqualem dignitate conspiceret. Ingens circa matrem Darii nobilium feminarum turba constituerat, laceratis crinibus abscissâque veste, pristini decoris immemores. Alexander, haudquaquam rudis tractandi militares animos, “speciem sibi Herculis in somno oblatam esse” pronunciat “dextram porrigentis.” Quo maturius victoriæ compotes fierent, Romani id cogitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ Pessinuntiae esset. Maroboduus non securam incrementi sui patiebatur esse Italiam. Adeo erat Epaminondas veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.

Darius veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maxime utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Non adeo virtutum sterile sæculum nostrum, ut non et bona exempla prodiderit. Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi posse videretur. Cicero dolebat quod Hortensium, consortem gloriosi laboris, morte amiserat. Pharos insula magnæ urbis haud capax est. Naturâ tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percipimus.

P. 47. Helvetiorum dux Cæsarem hortatus est, ut remisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. Homo improbus aliquando cum dolore flagitiorum suorum recordabitur. Cohortatus est Cæsar Æduos, ut controversiarum ac dissensionum obliviscerentur. Illud semper memento ; “ qui ipse sibi sapiens prodesse nequit nequicquam sapit.” Non omnes possunt esse Scipiones aut Maximi, ut urbium expugnationes, ut pedestres navalesque pugnas, ut triumphos recordentur. Curio subito totam causam oblitus est, idque veneficiis et cantionibus Titiniæ factum esse dicebat.

P. 48. Romani transalpinas gentes oleam et vitem serere non sinebant, quo pluris essent Italiæ oliveta vineæque. Ex Africâ discedens Cato, Q. Ennium poetam deduxit, quod non minoris aestimo quam quemlibet Sardiniensem triumphum. Quum percunctaretur Theophrastus ex aniculâ quadam quanti aliquid venderet, et respondisset illa, atque addidisset “ Hospes non possum minoris,” moleste tulit, se non effugisse hospitis speciem, quum ætatem ageret Athenis, optimeque loqueretur. Tanti esse exercitum quanti imperatorem vere proditum est. Emit Canius, homo cupidus et locuples, tanti hortos quanti Pythius voluit, invitatque postridie amicos suos. Pluris putare quod utile videatur, quam quod honestum, turpissimum est. Nunc quum pretium prædii novi, licitatore potius apponam quam illud minoris veneat. Video,

si ire in exsilium animum induxerit quanta tempestas invidiæ mihi impendeat : sed est mihi tanti, dummodo ista privata sit calamitas. Epicurus dolorem nihili facit ; ait enim se si uratur, “Quam suave hoc” ! dicturum. Nunc si quis tanti habitet quanti abhinc annos CL Lepidus Æmilius augur, vix ut senator agnoscitur. Quanti quanti bene emitur quod necesse est.

P. 49. Thrasybulus legem tulit, ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur. Quidam, si in luctu hilarius locuti sunt, peccati se insimulant, quod dolere intermiserint. Recte condemnamus haruspices aut stultitiæ aut vanitatis. Socratis responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. Cælius iudex absolvit injuriarum eum, qui Lucilium poetam in scenâ nominatim læserat. In eum locum te deduxisti, ut antequam me commutati iudicii coargueris te summæ negligentiae, tuo iudicio, convictum esse fateare. Apuleiam Variliam, sororis Augusti neptem, majestatis delator arcessebat. Cæsar Cornelium Dolabellam, consularem et triumphalem virum, repetundarum postulavit. Hæc duo levitatis et infirmitatis plerosque convincunt, aut si in bonis rebus contemnunt amicum, aut in malis deserunt.

P. 50. Impendentes in rebus publicis commutationes prospicere, magni cujusdam civis et divini pæne est viri. Non suæ esse virtutis, dixit Hamilcar arma, a patriâ accepta adversus hostes, adversariis tradere. Quod facere non possis id aut jucunde promittas, aut ingenue neges, quorum alterum est boni viri, alterum boni petitoris. Statuere qui sit sapiens vel maxime videtur esse sapientis. Augusti suppellectilis parsimonia apparet, etiam nunc residuis lectis atque mensis quorum pleraque vix privatae elegantiae sunt. Condita ab Agenore Tyrus, mare non vicinum modo sed quodcumque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit. Longum est, nec instituti operis, disserere quisnam Romanorum

primus coronam acceperit. Ira ob alienum peccatum angustipectoris est; nec unquam committet virtus ut vitia dum compescit, imitetur. Præsilibus, onerandas tributo provincias suadentibus, rescripsit Tiberius; "Boni pastoris est tondere oves non deglubere." Omnia quæ mulieris fuerunt viri fiunt dotis nomine. Pergamus, Ephesus, Miletus, tota denique Asia, populi Romani facta est.

P. 51. Plus interfuit reipublicæ castellum capi Ligurum, quam bene defendi causam M. Curii. Ostendam quantum salutis communis intersit, duos consules in republicâ esse. Epistolis certiores facimus absentes, si quid est quod eos scire aut nostra aut ipsorum intersit. Vestra iudices hoc maxime interest, non ex similitudine aut levitate testium causas honestorum hominum ponderari. Magni interest quos quisque audiat quotidie domi, quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. Auri navem evertat gubernator an paleæ, in re aliquantulum, in gubernatoris inscientiâ nihil interest. Alexander, nequaquam diu luctatus cum nodis, "Nihil" inquit "interest quomodo solvatur", gladioque rupit lora.

Ablative Case.

P. 51. Sapiens solet usum pecuniæ non magnitudine sed ratione metiri. Hoste victo, rex Romanus, ruptorem fœderis Metium Fufetium pernicibus equis distraxit. Milites, qui coronâ concionem circumdederant, gladiis ad scuta concrepuerunt; præconis audita vox citantis nomina damnatorum. Timendum est ne quod piaculum commiserunt, non suo solum sanguine, sed etiam publicâ clade luant. Pharos e turri nocturnis ignibus cursum navium regit. Timanthes,* quum Cyclopi dormientis magnitudinem exprimere cuperet, pinxit

* In the text, by mistake, *Timotheus*.

juxta satyros, thyrsos pollicem ejus metientes. Respublica Romana non unius ingenio sed multorum constituta est.

P. 52. Populus Romanus a Servio Tullio relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus, summâque regis diligentia ordinata est respublica. Augustus Pyladen urbe atque Italiâ submovit, quod spectatorem, a quo exsibilabatur demonstraverat digito, conspicuumque fecerat. Alexander Magnus Babylone morte consumptus est. Philippus Ægis a Pausania, quum spectatum iret ludos, juxta theatrum occisus est. Rex Parthorum, Neronis famâ territus, liberos suos ad Cæsarem misit obsides. Nullius agricolæ cultu stirps tam diuturna, quam poetæ versu seminari potest. Ad interficiendum gladio Marius missus est servus publicus, qui ab eo imperatore bello Cimbrico captus erat. Calentibus ingeniis subtrahas vinum, ne ignis, ut ait Plato, igne incitetur. Cæsus est virgis Athenagoras, qui in fame frumentum exportare erat ausus. Expectatio muneris et rumore et sermonibus competitorum creverat. Interrogatus Fabricius, cur Rufinum, malum civem sed utilem ducem, imminente bello, consulem suffragio suo fecisset, “A cive se spoliari malle” respondit, “quam ab hoste venire.”

P. 53. Extat ad trepidum tanto discrimine gubernatorem vox Cæsaris, “Quid times? Cæsarem vehis.” Agmen Macedonum et stare paratum et sequi, non sarcinis prægrave, intentum ad ducis non signum modo sed etiam nutum. Inde Sidona ventum est, urbem vetustate famâque conditorum inclutam. Homines ægri morbo gravi, quum æstu febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevari videntur. Quod cuique temporis ad vivendum datur eo contentus esse debet. Epicurus confirmat Deos membris humanis esse præditos.

P. 53. Mortuo Marcio, cunctis populi suffragiis rex est creatus L. Tarquinius. Lixa quondam juxta cubiculum Au-

gusti deprehensus est, cultro venatoris cinctus. Betis non interrito modo sed contumaci quoque vultu intuens Alexandrum, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Platoni Dionysius vittatam navem misit obviam, ipse quadrigâ albâ egredientem in litore excepit. Fons Marsyæ fluminis, ex summo montis acumine excurrens, in subjectam rupem magno strepitu aquarum cadit; inde diffusus circumjectos rigat campos. Regis barbarorum uxor, memorabili exemplo, custodiam evasisit, revulsumque centurionis caput ad maritum suum retulit. Vir bonus immortalī memoriâ percepta retinet beneficia; quæ autem ipse tribuit tamdiu meminit, quoad ille gratus est qui accepit. Maximo imbri Capuam veni pridie nonas: consules nondum venerant sed erant venturi.

P. 54. Cum pallio crepidisque inambulabat Romanus in gymnasio, paleastræque operam dabat. Frumenti vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio miserat, ædiles, cum summâ fide et gratiâ dividerunt. Arma atque tela militaria Romani ab Samnitibus, insignia magistratuum a Tuscis pleraque sumserunt; quodque apud socios aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exsequebantur.

P. 55. Quum videret Isocrates, oratores cum severitate audiri, poetas autem cum voluptate, numeros dicitur secutus, *to have cultivated a rhythm* quibus etiam in oratione uteremur. Romani legatos ad consules mittunt, qui nuntiarent, ut reliquias duorum exercituum cum curâ colligerent. Ita naturâ comparatum est, ut ea quæ scripsimus cum labore, cum labore etiam audiri putemus.

P. 55. Augustus, talis aut ocellatis nucibusque ludebat *marbles* cum pueris parvulis, quos undique conquirebat, præcipue Mauros et Syros. Satis constabat Sinuessæ natum ambiguo inter marem ac feminam sexu infantem, et lacte pluisse, et cum elephantī capite puerum natum. Populus Romanus vicatim Mario statuas posuit, et thure vinoque supplicabat. Nave primus in Græciam ex Egypto Danaus advenit.

P. 55. Eloquentiâ quidem nescio an nullum habeat parem C. Gracchus: grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis. Apes silvestres horridæ sunt aspectu, multo iracundiores, sed labore præstantes. Pamphilus erat Macedo natione, et primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipue arithmetice et geometricæ, sine quibus negabat artem perfici posse. Augustus, quum apud unum veteranorum Bononiæ cœnaret, interrogavit eum, essetne verum, eum qui primus Anaitidis statuam violasset, oculis membrisque captum expirasse? Respondit, tum maxime Augustum de cruce ejus cœnare. Non abhorrebat moribus Tullia, Tarquinii uxor, quæ, ut virum regem saluaret, super cruentum patrem consternatos egit equos. Infantiam suam sub regibus septem habuit res Romana, tam variis ingenio ut reipublicæ utilitas postulabat. Metelli legatus fuit C. Marius, natus equestri loco, vitâ sanctus, bello optimus, pace pessimus. Lacedæmonius Agesilaus nomine, non potestate, fuit rex, sicuti cæteri Spartani. Socrates, omnium eruditorum testimonio, totiusque judicio Græciæ, philosophorum omnium fuit princeps. Benevolentiam non adolescentium more, ardore quodam amoris, sed stabilitate potius et constantiâ judicare debemus. Ab iis, qui pecudum ritu ad voluptatem omnia referunt, longe dissentimus. Nihil turpius est quam grandis natu senex, qui nullum aliud habet argumentum quo se probet diu vixisse, præter ætatem. Ennius fuit major natu quam Plautus et Nævius.

P. 56. Romulus locum urbi suæ delegit et fontibus abundantem, et in regione pestilenti salubrem; colles enim cum perflantur ipsi, tum adferunt umbram vallibus. Posuit eam amnis in mare influentis in ripâ, quo posset et accipere ex mari quo egeret, et reddere quo redundaret. Muta animalia humanis affectibus carent, habent autem similes illis quosdam impulsus. Quid faciet is homo, qui nihil timet nisi testem et judicem, in deserto loco nactus quem multo auro spoliare

possit? Pinxit Apelles Antigoni regis imaginem altero oculo orbam, obliquamque fecit, ut quod corpori deerat picturæ potius deesse videretur. Minturnenses Marium, instructum viatico, conlatâque veste, in navem imposuerunt. Pleminius tribunos interfecit, nec satiatus vivorum pœnâ insepultos projecit. Metallis ferri, æris, auri, argenti tota fere Hispania scatet. Nulla vitæ pars vacare officio potest. Nunquam animus agitatione et motu carere potest. Omnibus humanis vitiis immunis Cato, semper fortunam in suâ potestate habuit.

P. 57. M. Seius in annonæ caritate asse modium populo dedit. Chrysogonus vas aliquod Corinthium tanto pretio mercatus est, ut qui pretium enumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur. Scio sestertiis sex, lusciniæ candidam, quod est prope inusitatum, venisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugii dono daretur. Extat hodie mensa citrea M. Ciceronis decies sestertium emta, et Asinii Galli undecies sestertium.* Ex parte Alexandri quatuor et quingenti saucii fuere; triginta omnino et duo ex peditibus desiderati sunt, equitum centum quinquaginta interfecti; tantulo impendio ingens victoria stetit. Vindicta libertatis Ciceroni morte stetit.

P. 58. Magistratibus opus est sine quorum prudentiâ ac diligentîâ esse civitas non potest. Ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Corpori ut valeat multo cibo, multâ potione opus est, multo oleo, longâ denique operâ; continget tibi virtus sine apparatu, sine impensâ.

Quid tibi opus est ut sis bonus? Velle. Quæ amicis suis opus erant Atticus omnia ex suâ re familiari dedit. Multa sibi opus esse ajebat Verres, multa canibus suis, quos circa se haberet.

P. 58. Veste non temere aliâ quam domesticâ usus est *scarcely*
Augustus, ab uxore, et sorore, et filiâ, et neptibus confectâ.

* 11,000 in the text is a misprint for 1,100,000. See Gram. Sect. 84.

Tiberius valetudine prosperrimâ usus est, quamvis a tricesimo ætatis anno arbitrato suo eam rexit, sine adjumento consiliove medicorum. Annulo Marcelli simul cum corpore Hannibal potitus, Salapiam literas misit ejus nomine compositas. Est genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum ingens multitudo agros Lacedæmoniorum colit servorumque munere fungitur. Natura fert ut iis faveamus qui eadem pericula quibus nos perfuncti sumus ingrediuntur. Sapiens et præterita grate meminit, et præsentibus ita potitur ut animadvertat quanta sint ea, quamque jucunda. Quibus bestiis is erat cibus, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit, aut celeritatem. Commoda quibus utimur, lucemque quâ fruimur, spiritumque quem ducimus, a Deo nobis dari atque impertiri videmus.

P. 59. Frustra ac sine causâ quid facere, Deo indignum est. Excellentium hominum virtus imitatione non invidiâ digna est. Quem non pudet hunc ego non reprehensione solum, sed etiam pœnâ dignum puto. Fretus intelligentiâ vestâ, dissero brevius quam causa desiderat. Plerique, ingenio freti, simul et cogitant et dicunt: sed certe iidem illi melius aliquanto dicerent, si aliud sibi tempus ad cogitandum, aliud ad dicendum sumerent.

P. 59. Marius, anno septuagesimo, extractus arundineto in quod se abdiderat, in carcerem Minturnensem jussu duumviri perductus est. P. Lænas S. Lucilium saxo Tarpeio dejecit, et quum collegæ ejus ad Sullam profugissent, aquâ ignique iis interdixit. Proscriptorum liberi, exclusi paternis opibus, etiam petendorum honorum jure prohibebantur. Conquirentibus ministris Sullæ Cæsarem ad necem, mutatâ veste, nocte urbe elapsus est. Ibes avertunt pestem ab Ægypto quum volucres angues interficiunt atque consumunt. Lacedæmonii de diutinâ contentione destiterunt et suâ sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt. Cædem a vobis liberisque vestris, Quirites, vastitatem, incen-

dia, rapinas, meo dolore luctuque depuli. Portia lex virgas, ab omnium civium Romanorum corporibus removit. Publius Claudius quum cavêa liberati pulli non pascerentur, mergi eos in aquam jussit, ut biberent, quoniam esse nollent.

P. 60. Manlius thesauros Gallici auri occultari a Patribus jecit, eaque res si palam fieret exsolvi plebem ære alieno posse. Amicus abi; exonera civitatem vano forsitan metu. Hæc procurata ex libris Sibyllinis magnâ ex parte levaverunt religione animos.

P. 61. Poetæ questionem attulerunt, quidnam esset illud in quo ipsi differrent ab oratoribus. A meis rationibus non abhorrebunt tuæ. Cato, quum in senatu sententiam diceret, locos graves ex philosophiâ tractare solebat abhorrentes ab hoc usû forensi. Malevoli homines, ignari meæ constantiæ, conabantur alienare a te voluntatem meam. Summum est periculum ne equites, si nihil impetraverint, plane alienentur a senatu. Hominum vita longissime distat a victu bestiarum. Astutiæ tollendæ sunt, eaque malitia, quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam, sed distat ab eâ plurimum.

P. 61. Apud Romanos mercenarii scribæ existimabantur, at apud Græcos nemo ad id officium admittebatur, nisi honesto loco et industriâ ac fide cognitâ. In omnibus rebus Cato singulari fuit prudentiâ et industriâ; nam et agricola solers, et reipublicæ peritus, et magnus imperator, et probabilis orator. Certior fiebat Augustus quâ ætate, quâ staturâ esset quicumque filiam ejus Juliam adiret. Cæsar ad Ariovistum Valerium misit, summâ virtute et humanitate adolescentem. Fuisse traditur Cæsar excelsâ staturâ, colore candido, nigris oculis, valetudine prosperâ. Bona valetudo jucundior est eis, qui e gravi morbo recreati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt. Marcellus adverso rumore fuit, super quam quod male pugnaverat, quia mediâ ætate Venusiam in tecta ab-

duxisset. Memoriâ ita fuit nullâ Curio, ut aliquoties, quum tria proposuisset in dicendo, quartum adderet.

P. 62. Quis est qui credat Apollinem Latine Pyrrho respondisse? Præterea, Pyrrhi temporibus jam Apollo versus facere desierat. Arabes, et Phryges, et Cilices, quod pastu pecudum maxime utuntur, campos et montes hieme et æstate peragrant. Vere primo ad edictum copiæ convenerunt, ut Hannibal, quum recensuisset auxilia omnium gentium, Gades profectus, Herculi vota exsolvit. Cervi mares cornua habent, solique animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt, ideo sub ipsâ die quam maxime invia petunt. Thynnorum captura est a Vergiliarum exortu ad Arcturi occasum; reliquo tempore latent in gurgitibus imis. Quum obsideretur præsidium Romanum a Ligustinis hirundo, a pullis ablata, ad Fabium Pictorem allata est, ut, lino ad pedem ejus adligato, significaret nodis quoto die adventurum esset auxilium. Obiit Augustus decimo quarto Kalendas Septembris, horâ diei nonâ, septuagesimo et sexto ætatis anno.

P. 63. Centum et octo annis postquam Lycurgus leges scribere instituit, prima posita est Olympias. Dictator institutus est decem fere annis post primos consules T. Larcus. Regiis annis dinumeratis intelligi potest, anno fere centesimo et quadragesimo post mortem Numæ primum Italiam Pythagoram attigisse. Homeri etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum. Corpus Alexandri Memphim, et inde paucis post annis Alexandriam, translatum est. Socrates supremo vitæ die de immortalitate animi multa disseruit, et paucis ante diebus, quum facile posset educi e custodiâ, noluit.

in person

P. 63. Consul ipse ita institit operi, ut die quadragesimo quinto quam ex silvis detracta materia esset, naves, instructæ armatæque, in aquam deductæ sint. Post annum quintum quam expulsus erat Aristides, in patriam revocatus est.

Tyrus, septimo mense quam oppugnari cœpta erat, capta est. Pharnacem, Mithridatis filium, Cæsar quatuor quibus in conspectum venit horis unâ profligavit acie. Sæculis multis ante gymnasia inventa sunt, quam in his philosophi garrire cœperunt.

P. 64. Demosthenes, qui abhinc annos prope trecentos fuit, jam tum Pythiam cum Philippo facere dicebat (φιλιππίζειν). Carthago diruta est, quum stetisset annos DCLXVII, abhinc annos CLXXVII. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis xxv spopondisse dicit Flavius, velim des operam ut investiges sitne ita. Si Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuisset, mors extinxisset invidiam, resque ejus gestæ semipiterni nominis gloriâ niterentur.

P. 64. Saturni stella xxx fere annis cursum suum conficit; Jovis stella eundem signorum orbem annis XII conficit. Æstus maris bis accidit horarum duodecim spatio. Pompeius undequingagesimo die ad imperium populi Romani Ciliciam adjunxit. Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, jactatique cum variis casibus tum sævitiâ maris, quintodecimo anno sedem cepere Lesbum insulam. Exercitus Alexandri xv dierum spatio Caucasum superavit, qui Asiam perpetuo jugo dividit.

P. 64. Quis te potius Scipio de majorum dixerit institutis, quum sis clarissimis ipse majoribus? Nemo elegantius Scipione intervalla negotiorum otio dispunxit. Nihil est amabilius *diversified* virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Tullus Hostilius non solum proximo regi dissimilis, sed ferocior etiam Romulo. Supervacuum foret in studiis longior labor, si nihil liceret melius invenire præteritis. Quum justitiam quaeramus, rem multo omni auro cariorum, nullam profecto molestiam fugere debemus.

P. 65. Nihil libentius populus Romanus adspexit, quam elephantos cum turribus suis, qui non sine sensû captivitatis,

submissis cervicibus, victores equos sequebantur. Multitudo alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vanâ religione capta est, melius vatibus quam ducibus suis paret. Turba militum muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conspicua erat. Victus est Xerxes Themistoclis magis consiliis, quam armis Græciæ. Simulatio eorum qui ut benefici videantur multa faciunt, vanitati est conjunctior quam liberalitati.

P. 66. Obsessi acrius quam constantius prælium inierunt, quippe ut Macedonum signa circumagi vident, repente sistunt gradum. Consilium Mazæcis non ratione prudentius quam eventu felicius fuit; ad unum omnes cum ipso duce interfecti sunt. Acrior impetu atque animis, quam compositior ullo ordine, pugna fuit. Festinationem Cæsaris aliquamdiu morata Massilia est, fide melior quam consilio prudentior. Non timeo iudices, ne odio inimiciarum mearum inflammatus, libentius hæc in illum evomere videar quam verius.

P. 66. Turres in muris Babylonis denis pedibus quam murus altiores sunt. Aliquanto patientius mortem quam dedecora suorum tulit Augustus. Est consuetudo Siculorum ut nonnunquam uno die longiorem mensem faciant, aut biduo. Quanto latius officiorum patet quam juris regula! Via quâ omnes commeabant altero tanto longior erat, sed omnium rerum abundans erat. Hoc tibi confirmo, nihilo te nunc majore in discrimine esse quam quemvis nostrum. Sol, quem mathematici amplius duodeviginti partibus confirmant majorem esse quam terram, quantulus nobis videtur!

Verbs.

P. 67. Citius vitam veniamque militibus Antonianis Cæsar promisit, quam illis ut ea precarentur persuasum est. Juvenes magna spectare, et ad ea rectis studiis debent contendere; quod eo firmiore animo facient, quia non modo non

invidetur illi ætati, verum etiam favetur. Invident homines maxime paribus aut inferioribus; sed etiam superioribus aliquando invidetur. Ego mihi nunquam minus quam hesterno die placui; qui, dum obsequor adolescentibus, me senem esse sum oblitus. Meum mihi placebat edictum, illi suum. Magnum beneficium, quod non me Brundisii interfecisti; fateor; quanquam nemo erat eorum qui tum tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere.

P. 67. Præfectum equitum Thessalorum Parmenioni congiungi jubet Alexander, et quod is imperasset impigre exsequi. Sisygambis Alexandri pedibus advoluta est, ignorationem nunquam antea visi regis excusans. Proximis applicatur omne quod tenerum est, et in eorum similitudinem crescit: inde sæpe nutricum et pædagogorum pueri retulerunt mores. C. Cæsar quum a piratis retineretur nunquam aut nocte aut die, aut excalceabatur aut discingebatur. Præparant hiemi herinacei cibos, ac volutati super jacentia poma, affixa spinis portant in cavas arboreas. Sanguis per venas in omne corpus diffunditur. Quæritur utrum mundus, terrâ stante, circumeat, an, mundo stante, terra vertatur.

Use and Connexion of Tenses.

P. 68. Me Pompeius Capuam venire voluit, et adjuvare delectum, in quo parum prolixè respondent Campani coloni. Vagamur egentes cum conjugibus et liberis, in unius hominis, quotannis periculose ægrotantis, animâ positas omnes nostras spes habemus. Hæc omittam; augeo enim dolorem retrahendo. Quod interest inter metentem agricolam et serentem, hoc inter eum qui paravit amicum et qui parat.

P. 69. Ne illa quidem quæ videntur confusa et incerta, sine ratione, quamvis subita sint, accidunt. Quemadmodum tot annes non mutant saporem maris, ita adversarum impetus rerum viri fortis non mutat animum. Ut ab his qui templa diruunt, aut simulacra conflant, nihil deis nocetur, ita quicquid

fit in sapientem petulanter, superbe, frustra tentatur. Quum penes unum est omnium summa rerum, regem illum unum vocamus, et regnum ejus reipublicæ statum.

P. 69. Quoniam Mare Superum obsidetur, Infero navigabo, et Crotonem petam aut Thurios. Hæc scelera partim parantur et jam cogitantur. Cætera ad senatum referentur, quem jam vocari videtis. Sic obstupuerunt, sic furtim nonnunquam inter se adspiciebant, ut non jam ab aliis indicari, sed indicare se ipsi viderentur. Ego amissam rempublicam puto, cum vulneribus suis, tum medicamentis iis quæ parantur. Quum Senatus tot millium morientium gemitu exterritus esset, Sylla "Hoc agamus" inquit "P. C. pauculi seditiosi meo jussu occiduntur."

P. 70. Milites itineri quam prælio aptiores erant, raptimque arma capiebant; alii in jugum montis evaserant, ut hostium agmen inde prospicerent; equos plerique frænabant. Cohors quæ excubabat ad tabernaculum regis, verita ne majoris motus principium esset, armare se cœperat. Principio rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat. Marcone Crasso utile fuisset, tunc quum maximis opibus fortunisque florebat, scire sibi trans Euphratem cum ignominiâ esse pereundum? Miltiades hostem fore tardiores dixit, si animadverterent auderi adversus se tam exiguis copiis dimicare. Quum insula in Ægei mari surgeret, spumabat mare et fumus ex alto ferebatur.

P. 70. Clodius eos qui dicerent dignitati esse serviendum, reipublicæ consulendum, insanire dicebat. Cneius Domitius legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet. Pythagoras perturbationes animi lyrâ componebat. Tempus, quod adhuc aut surripiebatur aut excidebat, collige et serva. Armorum et equitandi peritissimus Cæsar, laboris ultra fidem patiens erat; in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat.

P. 71. Phœbidas Lacedæmonius, quum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faccret, arcem oppidi, quæ

Cadmea nominatur, occupavit. Pyrrhus, quum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. Cæsar Cornelium Dolabellam, consularem et triumphalem virum, repetundarum postulavit, absolutoque Rhodum secedere statuit. Tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est Cæsar, nihil se tantum acquisiturum victoriâ opinans, quantum auferre calamitas posset. Nero sine morâ nomen suum in albo profitentium citharædorum jussit adscribi, sorticulâque in urnam cum cæteris demissâ, intravit ordine suo. Hannibal, quotiescunque cum Romanis congressus est in Italiâ, semper discessit superior.

P. 72. Qui adipisci veram gloriam volet justitiæ fungatur officiis. Videndum est ne quos ob benefacta diligere volumus, eorum laudem atque gloriam nimis efferre videamur. Omnibus in rebus disserendis, hac lege utendum est, ut explicetur quid declaretur eo nomine de quo quæretur. Qui rempublicam gubernabunt, consulere debebunt ut earum rerum copia sit quæ sunt necessaria. Habebis in me animum a præceptis tuis æ. non repugnantem; sequar enim Rationem, quo me cunque ducet. Si dolor summum malum est quis non miser erit, quum doloribus premetur, aut etiam quum sciet id sibi posse evenire? Declinatio malorum, quum ratione fiet, cautio appelletur, eaque intelligatur in solo esse sapiente.

P. 72. Negant aliqui sapientem suscepturum ullam reipublicæ partem, extra quam si eum necessitas coegerit. Romam quum venero, quæ perspexero scribam ad te, et maxime de dictaturâ. Geram tibi morem, et ea quæ vis ut potero explicabo; nec tamen quasi Pythius Apollo, certa ut sint et fixa quæ dixero. Multa alia ad te scribam, quum primum ero aliquid otii nactus. Mihi dolebit, non tibi, si quid ego stulte fecero. Si qua me res isto adduxerit, enitar, si quo modo potero, ut præter te nemo dolorem meum sentiat. E tribus reipublicæ formis nullam ipsam per se probo, anteponoque singulis illam quæ conflata fuerit ex omnibus.

P. 73. Darius ad Euphratem contendit id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. Amyntas, quum in illo statu rerum id quemque quod occupasset habiturum arbitraretur, velut certo jure possessum, Ægyptum petere decrevit. Præmonitus est somnio Cyrus, ut quem primum posterâ die obvium habuisset, socium cœptis assumeret. Promisit Hannibal Gallis, se non stricturum ante gladium, quam in Italiam venisset. Utinam emori fortunis meis honestus exitus esset, nec vivere contemptus viderer, si injuriæ concessissem !

P. 73. Multi non vivunt, sed sunt victuri ; differunt omnia. Si una est interiturus animus cum corpore, vos memoriam nostram pie inviolateque servabitis. Dejotarus rex, quum ex itinere quodam proposito revertisset, conclave illud ubi erat mansurus, si ire perrexisset, proximâ nocte corrui. Vedius Pollio devorandos servos objecit murænis quas esurus erat. Romani Pœnos, qui Saguntum oppugnarunt, ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Alexander excursurus cum validâ manu fuerat ad Athenas delendas. Fœdus in hæc verba cum Antiocho conscriptum est : Ne quem exercitum, qui cum populo Romano sociisve bellum gesturus erit, rex per fines regni sui transire sinito. Sulpicius pronuntiavit, nocte proximâ, ab horâ secundâ usque ad quartam horam, lunam defecturam.

P. 74. An tu censes ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut somniis crederet, nisi ista casu nonnunquam concurrerent ? Varro dicit Musas Plautino sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent. An censes me tantos labores suscepturum fuisse, si iisdem finibus gloriam meam quibus vitam essem terminaturus ? Pollio Asinius Cæsarem existimat suos rescripturum et correcturum commentarios fuisse.

P. 74. An Cn. Pompeium censes tribus suis consulatibus, tribus triumphis lætaturum fuisse, si scisset se in solitudine

Ægyptiorum trucidatum iri ? De Antonio quoque Balbus ad me scripsit : te tamen scire volo, me neque isto nuntio perturbatum esse, neque jam ullo perturbatum iri. De Pompeio scio nihil, eumque nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. Magnâ in spe sum mihi nihil temporis prorogatum iri.

P. 75. E legatis Vejentium unus senatui dixit, in fatis Vejentium scriptum esse, fore ut brevi a Gallis Roma caperetur. Otho speraverat fore ut adoptaretur a Galbâ, idque indies expectabat. Illud tibi affirmo, si rem ex sententiâ gesseris, fore ut ab omnibus collaudere. Me in summo dolore, maxime consolatur spes, fore ut infringatur hominum improbitas, et consiliis tuorum amicorum, et ipsâ die.

P. 75. In Ciceronis ad Atticum epistolis sic omnia de mutationibus reipublicæ perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat. Non est provincia, ut opinor, exceptâ duntaxat Africâ et Sardinia, quam Augustus non adierit. Tanta est corruptela malæ consuetudinis, ut ab eâ tanquam igniculi virtutis extinguantur; exorianturque et confirmentur vitia. Sunt qui Marium concurrentem cum Telesino occubuisse prodiderint. Sisygambis, “Rex,” inquit, “mereris, ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precati sumus; et, ut video, dignus es qui tantum regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris.

P. 76. Tantam rerum ubertatem natura largita est, ut ea quæ gignuntur donata consulto nobis, non fortuito nata, videantur. Bene fecit Silius, qui transegerit, neque enim ei deesse volebam, et quid possem timebam. Ego rebus meis gestis hoc sum assecutus, ut bonum nomen existimer. Pauci reperti sunt, qui nullis præmiis propositis vitam suam hostium telis objecerint.

P. 76. Reperiam multos quibus quidquid velim facile persuadeam. Testes omnes, si cuperent, interficere non possent: nam dum hominum genus erit, qui accuset eos non

deerit. Ego puto Cæsarem facturum ut præsidia deducat; vicerit enim si consul factus erit, et minore scelere vicerit, quam quo ingressus est patriam. Si quid Curionis sermo ejusmodi attulerit, quod ad te scribendum sit, id litteris meis adjungam. Quoad Pompeius in Italiâ fuit, sperare non destiti; nunc, si vel periculo experiendum erit, experiar certe ut hinc avolem.

P. 77. Nonnulli patres familiarum testamento caverunt, ut ab hæredibus suis victimæ in Capitolium ducerentur, votumque pro se solveretur, quod superstitem Augustum reliquissent. Servii Tullii sollertiâ ita est ordinata respublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur. Aliæ dissensiones erant ejusmodi quæ non ad delendam sed ad commutandam rempublicam pertinerent. Filiam et neptes ita instituit Augustus ut etiam lanificio assuefaceret, vetaretque loqui aut agere quidquam, nisi quod in diurnos commentarios referretur.

P. 77. Trans Rhenum Tiberius ita vitam instituit, ut sedens in cespite nudo cibum sumeret, sæpe sine tentorio pernoctaret. Non arbitrabar, quum consul designatus ab equitis Romani filio defenderetur, de generis novitate accusatores esse dicturos. Magnam hæc res difficultatem ad consilium capiendum adferebat; ne si maturius ex hibernis copias educeret ab re frumentariâ laboraret.

P. 78. Consules neque senatus consulto neque litteris præceperant mihi quid facerem. Si quid erit in Commentario meo, quod minus Græcum videatur, non dicam, quod Lucullus dixerat, se, quo facilius historias suas probaret Romani hominis esse, idcirco barbara quædam dispersisse. Vehemens Favonius erat, et multam materiam ceciderat miles, ut aditum per saxa faceret; hæc vapore inaruerat, igneque injecto flammam in ora hostium ventus ferebat.

P. 78. Secutum est bellum gestum apud Mutinam; in quo si tantum Atticum prudentem dicam, minus quam debeam prædicem. Ego vero, in eis etiam causis in quibus omnis nobis res cum iudicibus est, non cum populo, tamen si a coronâ relictus sim, non queam dicere. Orationes quas historiæ suæ interposuit Thucydides, imitari neque possim si velim, nec velim fortasse si possim. Si cum hac exceptione detur mihi sapientia, ut illam inclusam teneam, nec enunciem, rejiciam. Multas opportunitates prætermisi, quas si queri velim præteritas, nihil agam nisi ut augeam dolorem tuum, indicem stultitiam meam. Multos circa unam rem ambitus fecerim, si quæ de Marcelli morte variant auctores omnia exsequi velim. Si me malis civibus restitisse dicam, nimium mihi sumam et non sim ferendus.

P. 79. Alexandrum dixisse ferunt, "Nisi Alexander essem, essem libenter Diogenes." Sunt innumerabilia generis ejusdem, quæ quidem non ferrem, nisi haberem socium, studiorum meorum Atticum nostrum. Hæc tibi ridicula videntur, quia non ades, quæ si videres, lacrimas non teneres. Si quis has platanos circumfoderet, si irrigaret, non nodosi essent rami et squalidi trunci. Si dii philosophiam bonum vulgare facerent, si prudentes nasceremur, sapientia, quod in se optimum habet perdidisset; inter fortuita esset.

P. 79. Socrates dicere solebat, omnes in eo quod scirent satis esse eloquentes. Iliensium legatis, paulo serius consolantibus, respondit Tiberius, se quoque vicem eorum dolere, quod egregium civem Hectorem amississent. Pyrrhum, maximum præceptorem certaminis gymnici, solitum aiunt his quos exercebat præcipere, ne irascerentur. Interea cum Musis nos delectabimur; nec mihi unquam veniet in mentem Crasso invidere, neque pœnitere quod a me ipso non desciverim. De republicâ video te omnia colligere, quæ putes aliquam spem mihi posse adferre mutandarum rerum. Pompeio statim re-

scripsi (hominemque certum misi de comitibus meis) non me quærere ubi tutissime essem.

P. 80. Parmenio Damascum quarto die pervenit, jam metuente præfecto ne sibi fides habita non esset. Dubitanti mihi quid me facere par sit, magnum pondus affert benevolentia erga Pompeium; quâ demtâ, melius esset in patriâ perire, quam patriam servando evertere. Magnitudo doloris, modum excedentis, necesse est delectum verborum eripiat.

Indicative Mood.

P. 81. Volumnia debuit in te officiosior esse, et id ipsum quod fecit potuit diligentius facere. Ad mortem te duci jussu consulis, jampridem oportebat; in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes jamdiu machinaris. Est signum imago avi tui, qui amavit unice patriam et cives suos, quæ quidem te a tanto scelere, etiam muta, revocare debuit. Mazæus, qui si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompositos, in ripâ demum adequitare cepit. Deleri potuit exercitus si quis ausus esset vincere. Si homines rationem, bono consilio a diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque convertunt, non dari illam quam dari humano generi melius fuit. Quæ conditio non accipienda fuit, potius quam relinquenda patria. Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refugerunt; quum pro vallo pugnandum erat castra tradiderunt. Plato philosophos ad rempublicam ne accedere quidem debere putat, nisi coactos; æquius autem erat id voluntate fieri.

Subjunctive Mood.

P. 82. Romana prodigia, Horatius, Mucius, Clælia, nisi in annalibus forent, hodie fabulæ viderentur. Erat Dario

mite et tractabile ingenium, nisi naturam fortuna plerumque corrumperet. Socrates servo aiebat, "Cæderem te nisi irascerer"; admonitionem servi in aliud tempus distulit, illo tempore se admonuit. Si bonum esset ira, perfectissimum quemque sequeretur; at iracundissimi sunt infantes, senes et ægri. Si Cn. Pompeium Neapoli valetudo abstulisset, indubitatus populi Romani princeps excessisset. Concilium tuum mihi optatum foret, si liceret omne tempus apud te consumere: odi enim celebritatem et fugio homines. Si quem reorum elabi rumor esset, subitus aderat Tiberius, iudicesque legum et religionis admonebat. Etiam si non is esset Cæsar qui est, tamen ornandus videretur.

P. 83. Si bona existimatio divitiis præstat, et pecunia tantopere expetitur, quanto gloria magis est expetenda! Maxima est in sensibus veritas, si sani sunt, et omnia removen-
tur quæ obstant et impediunt. Si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere. Si gubernator præcipuâ laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex procellis civilibus ad incolumitatem pervenit? Si id dolemus, quod amico nostro jam frui nobis non licet, nostrum est id malum, quod modice feramus, ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam utilitatem referre videamur. Si me ames, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique ac servos tuos, ut scida ne qua depereat ex iis libris, quos Serg. Claudius reliquit. Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi.

P. 84. Si vicinus tuus vestem pretii majoris habeat quam tu habes, tuamne an illius malis? Si quis populum Romanum quasi hominem considerat, ut cœperit, ut adoleverit, ut quasi ad quandam juventutis florem pervenerit, ut postea velut consenuerit, quatuor gradus ejus inveniet. Currit vox concavo parietum spatio, quamvis levi sono dicta verba perferens, si

nulla inæqualitas impediât. Qui hæc procul videt, etiamsi quid agatur nesciat, in scenâ esse Roscium intelligit. Qui sapientem formant undique consummatum, non modo cognitione cœlestium et mortalium instituunt, sed per quædam parva sane si ipsa demum æstimes ducunt.

P. 84. An est quisquam qui hoc ignoret, quum de homine occiso quærat, posse jure factum esse defendi : nisi vero existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui quum interrogaretur, quid de T. Gracchi morte judicaret respondit, jure cæsum videri. Si remissior esse voluissem, summæ mihi crudelitatis in patriam fama subeunda erat : nisi vero cuiquam J. Cæsar crudelis nudius tertius visus est, quum sororis suæ virum vitâ privandum esse dixit. Mors illata per scelus iisdem semper pœnis tenetur : nisi forte magis erit parricida si quis consularem patrem, quem si quis humilem necaverit. Cur nunc primum Cæsari resistamus, potius quam quum quinquennium prorogabamus ? nisi forte hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus.

P. 85. Putares Syllam venisse in Italiam, non belli vindicem sed pacis auctorem ; tantâ cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque duxit. Putaresne unquam accidere posse ut mihi verba deessent ? neque solum ista vestra oratoria, sed hæc etiam levia nostratia ? Alexander, haud secus quam ac si parentis suæ mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus : crederes eum inter suas necessitudines flere, et solatia non adhibere sed quærere.

P. 86. Sint sane ista bona quæ putantur, honores, divitiæ, voluptates, cætera ; tamen in iis ipsis potiundis, gestiens lætitia turpis est. Intersit inter vitæ dignitatem summorum atque infimorum ; non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur.

P. 86. Thursinum cognominatum esse Augustum satis certâ probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam ejus

æream veterem, ferreis ac pæne jam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam. Frater, bonâ tuâ veniâ dixerim, ista sententia maxime obest reipublicæ, quum aliquid verum et rectum esse dicitur, sed obtineri, id est resisti posse populo, negatur. Libenter his qui ita prodiderunt accesserim, Romulum, adjutum legionibus avi sui, Romam condidisse: quum aliter firmare urbem novam, cum imbelli pastorum manu vix potuisset. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem inveneris cujus felicitatem fortunæ Metelli compares. Feras putem, quibus ex raptu alimenta sunt, meliores quo iratiores; sed patientiam laudaverim boum et equorum. Non negaverim tristem atrocemque vobis visam orationem meam; quanto creditis facta vestra atrociora esse quam verba mea? Nescias utrum magis detestabile vitium sit ira, an deforme. Non in quadrigis eum secundum numeraverim, aut tertium, qui vix e carceribus exierit, quum palmam jam primus accepit. Tertia ratio effodiendi metalli opera gigantum vicerit; cuniculis per magna spatia actis, cavantur montes ad lucernarum lumina.

P. 87. Velim tibi persuadeas nihil me majore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quam si omnibus tuis opibus Lamiam in petitione juveris. Velim vos, animæ meæ, cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur consideretis, utrum honeste vos Romæ esse possitis. De Dionysio fugit me ad te antea scribere: tu tamen videbis si erit (quod nolim) arcessendus, ne molesti simus invito. Næ ego haud paullo Socratis animum malim, quam eorum omnium fortunas qui de eo judicaverunt.

P. 87. Quis neget omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos? Si nosmetipsi, qui ab delectatione omni negotiis impedimur, ludis tamen delectamur, quid tu admirare de multitudine indoctâ? Quis non jure miretur platanum, umbræ gratiâ tantum, ex alieno petita orbe? Quid videatur ei magnum in rebus humanis cui æternitas omnis totiusque mundi nota sit magnitudo? Unus furiosus gladiator contra

patriam gerit bellum: huic cedamus, hujus condiciones audiamus?

P. 88. Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem velis vivere. Suum quisque noscat ingenium, acremque se et bonorum et vitiorum suorum judicem præbeat. Ne committas ut quum omnia tibi suppeditata sint a nobis, tute tibi defuisse videare. Si meam salutem contra fratris tui impetum in me crudelissimum defenderim; satis habeas nihil me etiam tecum de ejus injuriâ conqueri. Ego si Scipionis desiderio me moveri negem, quam id recte faciam viderint sapientes; sed certe mentiar. Sitne igitur malum dolere necne, Stoici viderint, qui conclusiunculis, non ad sensus permanantibus, efficere volunt non esse malum dolorem. Nihil inquires omnino scripseris; quî magis effugiam eos qui volent fingere?

P. 89. Hannibal vinculo quodam ita copias copulavit, ut nulla nec inter ipsos nec adversus ducem seditio extiterit. Oratio mentes judicum permovet, impellitque ut aut oderint aut ament aut invideant, aut salvum velint; aut misereantur aut punire velint. Thucydidis conciones ita multas habent obscuras abditasque sententias, vix ut intelligantur; quod est in oratione civili vitium vel maximum. In vitiis maritimarum urbium inest illa magna commoditas, ut id quod agri efferant sui quascumque velint in terras portare possint. Multorum consulum præfecturas sic accepit Atticus, ut neminem in provinciam sit secutus. Cæsar Brundisii tantum navium reperit, ut anguste quindecim millia legionariorum militum quingentos equites transportare possent. In vindicandis injuriis hæc tria lex secuta est, ut aut eum quem punit emendet, aut poenâ ejus cæteros meliores reddat, aut sublati malis securiores cæteri vivant.

P. 89. Hæc est opinio populi Romani inductum esse nomen religionis, non tam ut te impedirent quam ut ne quis Alexan-

driam vellet ire. Gallinæ avesque reliquæ pullos quum excluserint ita eos tuentur, ut et pennis foveant ne frigore lædantur. Si potest virtus efficere, ne miser aliquis sit, facilis efficiet ut beatissimus sit; minus enim intervalli est a beato ad beatissimum, quam a misero ad beatum. Etsi Græci apud Artemisium pari prælio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere: ne si pars navium adversariorum Eubœam superasset, ancipiti premerentur periculo.

P. 90. Si Cæsar diripiendam urbem daturus est, vereor ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. Addo etiam illud, quod vereor tibi ipsi ut probem. Timeo ut omnes labores sustineas, quos te suscipere video. Fœdus quia senatus non jusserat veretur Hiempsal, ut satis firmum sit.

P. 90. Metuo ne intercludamur, ut quum velitis exire non liceat. Vir improbus nunquam a scelere ob eam causam abstinebit, quod id naturâ turpe judicet, sed quod metuat ne emanet. Pavor ceperat milites, ne vulnus Scipionis mortiferum esset. Monuit Alcibiades Philoclem periculum esse, ne immodestiâ militum occasio daretur Lysandro exercitus opprimendi. Gallus diffidebat paucitati cohortium quæ Placentiæ erant, ne longius obsidium et vim Germanici exercitus parum tolerarent. Apud Romanos non mœstitia tantum ex re male gestâ erat, sed pavor etiam, ne extemplo castra hostis adgrederetur.

P. 91. Utrum Pompeius consistere uspiam velit, an mare transire velit, nescitur: si manet, vereor ne exercitum satis firmum habere non possit. Infirmitatem valetudinis tuæ video, et vereor ne præsentî fortunæ tuæ sufficere non possis. Non est periculum, ne qui leonem aut taurum pingat egregie idem in multis aliis quadrupedibus facere non possit. Vereor ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi servisse videar. Intellexi literis tuis te vereri ne superiores mihi redditæ non essent.

P. 91. Centuriatis comitiis lex lata est, nequis magistratus civem Romanum adversus provocationem necaret neve verberaret. Præclaram hoc quoque Thrasybuli, quod quum plurimum in civitate posset, legem tulit *nequis anteactarum rerum accusaretur neve multaretur*. Hoc præcipiendum videtur lectoribus ne alienos mores ad suos referant, neve ea quæ ipsis leviora sunt pari modo apud cæteros fuisse arbitrentur. Rebellantes barbaros captivos sub lege venumdedit Augustus, ne in vicinâ regione servirent, neve intra tricesimum annum liberarentur. Matres familiæ, passis manibus obtestabantur Romanos, ut sibi parcerent, neu, sicut Avarici fecissent, ne mulieribus quidem atque infantibus abstinerent. Boni viri est hæc duo tenere in amicitia; primo nequid fictum sit neve simulatum, deinde non solum ab alio allatas criminationes repellere, sed ne ipsum quidem esse suspiciosum.

P. 92. Obducuntur libro aut cortice arbores, quo sint a frigore et a caloribus tutiores. Sublata erat celebritas virorum ac mulierum in funeribus, quo lamentatio minueretur. Milites Romani, fixis in terram pilis, quo leviores ardua evaderent, cursû subeunt.

P. 93. Me non sane hoc quidem tempore movet respublica; non quo aut sit mihi quidquam carius, aut esse debet; sed desperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam. Senatui majora visa sunt consilia tua quam erant expectata; non quo unquam de tuâ voluntate dubitasset, sed quod quo progredi velles non satis exploratum habebat. Ego non quo libenter male audiam, sed quia ego causam non libenter relinquo, ut iracundiâ efferar et iudices abalienem, nimium patiens et lentus existimor. Mulier ad pedes Sulpiciæ procidit et se terrendi amatoris causâ, non quo quidquam de Bacchanalibus sciret, loquutam esse dixit.

P. 93. Mihi quidem apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur; non quod non tales fuerint quales me

videtis, sed quod laude populari atque honoris vestri luce caruerunt. Etsi eo te adhuc consilio usum intelligo ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod eâ te sapientiâ esse judicem, ut meâ eam anteponam, tamen amicitiae nostrae vetustas me hortata est ut ad te scriberem.

P. 93. Abesse non potest quin ejusdem hominis sit qui improbos probat, probos improbare. Nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, quin conquisierit Verres, inspexerit, abstulerit. Non est dubium quin is qui liberalis benignusve dicitur officium non fructum sequatur. Minimum abfuit Octavianus quin periret concursu et indignatione turbæ militaris, quod gregarium militem discruciatum necasse credebatur. Quum regnum Bithyniæ publicum est populi Romani factum, numquid causæ est quin omnes agros, urbes, portus, totam denique Bithyniam decemviri vendituri sint? Ea est perturbatio omnium rerum, ut suæ quemque fortunæ maxime poeniteat, nemoque sit quin ubivis quam ubi est esse malit. Ut ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem quin ad te scriberem. Virgilii ac T. Livii imagines et scripta paullum abfuit quin Caligula ex omnibus bibliothecis amoveret: quorum alterum ut nullius ingenii minimæque doctrinæ, alterum ut verbosum in historiâ negligentemque carpebat. Non dubito quin, sine meâ commendatione (quod tuum est judicium de hominibus) ipsius Lamiæ causâ studiose omnia facturus sis.

P. 94. Non deterret sapientem mors quæ propter incertos casus quotidie imminet, propter brevitatem vitæ nunquam longe potest abesse, quominus commodis reipublicæ suisque consulat. Est finitimus oratori poeta, in hoc quidem certe prope idem, nullis ut terminis circumscribat jus suum, quominus ei liceat vagari quo velit. Quum soluta nobis est eligendi optio, quumque nihil impedit quo minus id quod maxime placeat facere possimus, omnis dolor est repellendus.

Lege de revocando Cicerone latâ, nemini civi quo minus adesset satis justa visa est excusatio. Milites Cæsaris ægre retenti sunt quin oppidum irrumperent, graviterque eam rem tulerunt, quod stetisse per Trebonium quo minus oppido potirentur videbatur. Non Isocrati quominus haberetur summus orator offecit, quod infirmitate vocis ne in publico diceret impediabatur.

P. 95. Utinam extarent illa carmina, quæ multis sæculis ante suam ætatem in epulis esse cantitata, a singulis convivis de clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptum reliquit Cato. Varronis sermo facit expectationem Cæsaris, atque utinam ipse Varro incumbat in causam; quod profecto cum suâ sponte, tum te instante faciet. Utinam, Quirites virorum fortium copiam tantam haberetis, ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quemnam potissimum huic bello præficiendum putaretis. Pisonis humanitas, virtus, amor in omnes nos tantus est, ut nihil supra possit: utinam ea res ei voluptati sit, gloriæ quidem video fore. Utinam nostræ villæ secessum concupiscas, ut tot tantisque dotibus ejus maxima commendatio ex tuo contubernio accedat.

P. 96. Dicunt viros bonos eam justitiam sequi quæ sit, non eam quæ putetur. Critias certos homines ad Lysandrum in Asiam misit, qui eum certiores facerent, nisi Alcibiadem sustulisset nihil earum rerum fore ratum quas ipse Athenis constituisset. Audivi hoc dicere quendam de quibusdam oratoribus, ad quos causam suam detulisset, gratiorem sibi fuisse eum qui negasset quam illum qui recepisset; sic homines fronte et oratione magis quam ipso beneficio reque capiuntur. Quidam putant Julium Cæsarem, pensitatis suis et inimicorum viribus, usum occasione rapiendæ dominationis quam ætate primâ concupisset. Castra Alexandri magno ignis fulgore Dario conlucere visa sunt, et paulo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset. Sat

celeriter fieri ajebat Augustus, quidquid fieret satis bene; et minima commoda, non minimo sectantes discrimine, similes esse aureo hamo piscantibus; cujus abrupti damnum nullâ capturâ pensari posset. Alexandrini, Africique et Hispaniensis belli incertus auctor: nam alii Oppium putant, alii Hir-tium, qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit. Scipio ratus est non in Barbaris tantum virium esse ponendum, ut mutando fidem (quæ cladis causa fuisset patri patruoque) magnum momentum facerent.

P. 97. Maximâ voce clamat populus, neque se uni neque paucis velle parere; libertate omnes carere, sive regi sive optimatibus serviant. Scipio se illud satis scire dixit, Locrenses, etsi male de populo Romano meriti essent, in meliore statû sub iratis Romanis futuros, quam sub amicis Carthaginiensibus fuissent. Siculi orare se Patres Conscriptos aiunt, ut si nequeant omnia, saltem quæ cognosci possint ex bonis suis restituantur dominis. Magi adfirmant solem Græcorum, lunam esse Persarum; quoties illa deficiat ruinam stragemque illi genti portendi. Cernebant milites mare, quo arctius volutetur inter insulam Tyrum et continentem, hoc acrius furere. Cato dicere solebat ob hanc causam præstare nostram rempublicam cæteris civitatibus, quod non esset unius ingenio, sed multorum, nec unâ hominis vitâ, sed aliquot constituta sæculis et ætatibus.

P. 98. Non est infitiandum Hannibalem tanto præstis-se cæteros imperatores prudentiâ quanto populus Romanus antecedit fortitudine cunctas nationes. Hanc video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam quod universum mundum regeret. Non novus hic mos est senatus populi-que Romani, putandi quod optimum sit esse nobilissimum. Sententiæ Zenonis sunt ejusmodi, sapientem gratiâ nunquam moveri, nunquam cujusquam delicto ignoscere; solos sapientes esse, si distortissimi sint,

formosos; si mendicissimi divites; si servitutem serviant, reges; nec minus delinquere eum qui gallum gallinaceum furatus sit, quum opus non fuerit, quam eum qui patrem suffocaverit. Temere credunt multi eum qui orationem bonorum imitetur, facta quoque imitaturum. Misera est illa quidem consolatio, sed tamen necessaria, nihil esse præcipue cuiquam dolendum in eo quod accadat universis. Invenio a Cn. Octavio factam porticum duplicem ad Circum Flaminium, quæ Corinthia sit appellata a capitulis æreis columnarum.

P. 98. Denuntiante Pompeio pro hostibus se habiturum qui reipublicæ defuissent, Cæsar medios et neutrius partis suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Agesilaus magnâ industriâ bellum apparavit, et quo studiosius armarentur insigniusque ornarentur milites, præmia proposuit quibus ornarentur quorum egregia in eâ re fuisset industria. Quomodo adsequi poterat Lacedæmon, ut bonis uteretur regibus, quum esset habendus rex quicumque regio genere natus esset? Mazæo mandavit Darius, ut regionem quam Alexander esset aditurus popularetur atque ureret; quippe credebat inopiâ debellari posse, nihil habentem nisi quod rapiendo occupasset. Decretum invenio jam lege C. Fannii Cons. xi. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid volucre poneretur, præter gallinam quæ non esset altilis. Drusus architecto suo, Tu vero inquit, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perspici possit. Pictas erga Deum postulat, ut nihil ab eo expetatur quod sit injustum atque inhonestum. Non dubium est quin quod animans sit, habeatque sensum ac rationem, melius sit quam quod his careat.

P. 99. Quum Caligula ab ignotis inter familiares et a parentibus inter liberos heres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post nuncupationem vivere perseverarent. Non solum corrumpi non potuerunt Afri, sed etiam legatos Lacedæmona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Ab Apameâ in Phrygiam per

regionem Aulocrenem itur; ibi ostenditur platanus ex qua pependerit Marsyas, ab Apolline victus. Causa coccygi subjiciendi pullos esse putatur quod sciat se invisam cunctis avibus. In Hercynio saltu inusitata genera avium accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus. Augustus Thallo, a manu, quod pro epistolâ proditâ denarios quingentos accepisset, crura fregit. Mirabile videtur quod non rideat haruspex, haruspicem quum videat. Plato escam, voluptatem appellat, quod eâ videlicet homines capiantur ut pisces hamo. Nemo ipsam voluptatem quia voluptas sit aspernatur, aut odit, aut fugit, sed quia consequuntur magni dolores eos qui ratione voluptatem sequi nesciunt.

P. 100. Causarum illustrium quascumque defendi, nunc quam maxime conficio orationes; Pythagoreûmque more exercendæ memoriæ gratiâ, quid quoque die dixerim, audierim, egerim, commemoro vesperi. Videsne ut in proverbio sit ovorum inter se similitudo; tamen hoc accepimus, Delios, qui gallinas alere permultas quæstus causâ solerent, quum ovum inspexerant, quæ id gallina peperisset dicere posse. Ista quam tu describis negotiatio est, non amicitia, quæ quid consecutum sit spectat. Ipsæ me Athenæ non tam operibus magnificis, exquisitisque antiquorum artibus delectant, quam recordatione summorum virorum, ubi quisque habitare, ubi sedere, ubi disputare sit solitus. Pyrrhi legati, pulsî cum muneribus suis ab urbe, interroganti regi suo, quid de hostium sede sentirent, urbem templum sibi visum, senatum regum concilium responderunt. Lydus et Tyrrhenus fratres fame compulsi sortiti dicuntur, uter cum parte multitudinis patriâ decederet. Sors Tyrrhenum contigit, qui in Italiam pervectus est. In incerto est, utrum Cæsarem magis nasci reipublicæ profuerit an non nasci. Attulit quodam die Cato in curiam præcocem ex Africâ provinciâ ficum, ostendensque Patribus, Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ab arbore? Ad

Rubiconem flumen qui provinciæ ejus finis erat paullum constitit Cæsar, ac reputans quantum moliretur, conversus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quod si ponticulum transierimus omnia armis agenda erunt. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem, tu quid egeris, quid agas, quid velis agere invicem nobis scribe. Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere debere; plurimum refert quid esse tribunatum putes, inanem umbram an potestatem sacrosanctam.

P. 102. Quis est tam ignarus qui non intelligat reipublicæ salute contineri suam? Quis tantus est quem non fortuna etiam humillimi auxilio indigere cogat? Eos voces quorum mores a tuis non abhorreant. Ea est Romana gens quæ victa quiescere nesciat. Ego is sum qui nihil unquam meâ potius quam civium meorum causâ fecerim. Zeno nullo modo is erat, qui, ut Theophrastus, nervos virtutis incideret, sed contra qui omnia quæ ad beatam vitam pertinerent, in virtute poneret. Talem te esse oportet, qui primum te ab impiorum civium societate sejungas. Quæ philosophorum oratio tam exquisita est, quæ sit anteposenda bene constitutæ civitati, publico juri et moribus? Nomen legati ejusmodi esse debet, quod etiam inter hostium tela incolume versetur.

P. 102. In Laurentino meo, nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat: nemo apud me quenquam sinistris sermonibus carpit. Multa Augustus digna memoriâ fecit, unde appareat illi iram non imperasse. Quisquis est qui ostendat aliquid in te voluntatis, qui colat, qui domum ventitet, is, in petitione consulatus in amicorum numero est habendus. Myrmecides inclaruit ex ebore formicas et alia parva animalia faciendo: quadrigam fecit, quam musca integeret alis. Quum exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ Epaminondæ velim, nihil videor debere prætermittere quod pertineat ad eam declarandam. Nobilitas Campanorum rempublicam deseruerat, neque in senatum cogi poterant;

in magistratu autem erat qui non sibi honorem adjecisset, sed indignitate suâ vim ac jus magistratui quem gerebat demsisset.

P. 103. Nihil dicitur a philosophis, quod quidem recte dicatur, quod non ab iis confirmatum sit, a quibus civitatibus jura descripta sunt. Quis beatiorem quenquam putet, quam eum cui nihil desit, quod quidem natura desideret, aut firmiore fortunâ, quam qui ea possideat quæ secum, ut aiunt, vel e naufragio possit efferre. Præclarum a majoribus accepimus morem, si eum teneremus, rogandi judicis, Quæ salvâ fide facere possit. Delubra omnia depeculatus est Verres; deum denique nullum Siculis reliquit, qui ei paulo magis affabre atque antiquo artificio factus vidcretur. Eorum quos viderim Domitius Afer et Julius Africanus longe præstantissimi; ille toto genere dicendi præferendus, et quem in numero veterum locare non timeas. Quanquam adeo excellebat Aristides abstinentiâ, ut unus, quod quidem nos audierimus, cognomine Justus sit appellatus, tamen exilio decem annorum multatus est. Petitionis nostræ hujusmodi ratio est, quod adhuc provideri possit. Quod commodum tuo fiat, quam primum velim venias; sin habes jam statutum quid tibi agendum putes, in quo non sit conjunctum consiliûm tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris.

P. 104. Nulli opera Cimonis, nulli res familiaris defuit; multos locupletavit, complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumptu extulit. Consul non modo Romam frumentum misit, sed et Catanam convexit, unde exercitui qui ad Tarentum æstiva acturus esset posset præberi.

P. 104. Toto jam orbe pacato, majus erat imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extinguî posset: itaque invidens Fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armavit. Extrui vetat sepulchrum lex Athe-

niensium altius quam quod quinque diebus homines quinque absolverint, nec majorem lapidem imponi quam quod capiat laudem mortui incisam quatuor heroicis versibus. Nulla facta est transitio, metu magis Campanos quam fide continente, quia majora in defectione deliquerant, quam quibus ignosci posset. Famæ ac fidei damna majora sunt quam quæ æstimari possint. Græci et majores et magis ramosas arbores cædebant quam quas ferre cum armis miles posset. Quis eorum qui hæc minora animadvertunt non intelligit, Canachi signa rigidiora esse quam ut imitentur veritatem?

P. 105. Sunt qui putent opinatum Cæsarem, insidias undique imminentes subire semel satius esse quam cavere semper. Sunt philosophi ac fuerunt, qui Deum omnino nullum habere censerent humanarum rerum procurationem: sunt autem alii philosophi, et hi quidem magni atque nobiles, qui Dei mente atque ratione omnem mundum administrari et regi censeant. Quæ quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt qui pro nihilo putent. Multi sunt qui dicant, Scio hoc illi non profuturum: sed quid faciam? Rogat, resistere precibus ejus non possum. Fuit qui suaderet appellationem mensis Augusti ad Septembrem transferendam, quod hoc genitus Augustus, eo defunctus esset. Reperies multos quibus periculosa consilia quietis splendidiore videantur. In omnibus sæculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent. Si qui sunt qui philosophorum auctoritate moveantur, negantium sapientem ad rempublicam aditurum, parumper audiant eos, quorum summa est auctoritas apud doctissimos homines.

P. 106. Nemo est Orator qui se Demosthenis similem esse nolit. Nulla est laus ibi esse integrum, ubi nemo est qui aut possit aut conetur corrumpere. Nullum est animal præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. Nihil est tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat; nulli tam

feri affectus ut non disciplinâ perdomentur. Ipsa Peloponnesus fere tota in mari est, nec præter Phliasios ulli sunt, quorum agri non contingant mare. Etsi studium Græcarum literarum Cato senior arripuerat, tamen tantum in iis progressum fecit, ut non facile reperire posses, neque de Græcis neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Circumspice omnia membra reipublicæ, nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumque sit : quæ persequerer, si aut melius ea viderem quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore. Non quenquam alium cujus operis primus fuerit auctor, in eo perfectissimum, præter Homerum et Archilochum reperies. In bello, nihil tam leve est quod non magnæ interdum rei momentum faciat. Nihil est tam incredibile quod non dicendo fiat probabile, nihil tam horridum atque incultum quod non splendescat oratione et excolatur. Lycurgus non inventione legum Lacedæmoniarum magis quam exemplo clarus ; siquidem nihil lege ullâ in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret.

P. 107. Non est quod miremur Ephyren ab Homero nominari Corinthum ; nam ex personâ poetæ et hanc urbem et quasdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus. Quid est cur tussis alicujus aut sternutamentum, aut musca parum curiose fugata nos in rabiem agat, aut clavis negligentis servi manibus elapsa ! De reliquis ita velim tibi persuadeas, te nihil habere quod timendum sit, præter communem casum civitatis ; qui etsi est gravissimus tamen ita viximus et id ætatis jam sumus, ut omnia quæ non nostrâ culpâ nobis accidant fortiter ferre debeamus. De me nihil laboro ; de pueris quid agam non habeo. Non est quod dubites num tollere se homo supra humana possit, qui magnos motus rerum securus adspiciat, et dura placide ferat et secunda moderate.

P. 107. Quotusquisque ex iudicibus est, qui non eâ ipsâ lege teneatur quâ quærit : peccavimus omnes, alii graviora, alii

leviora ; alii ex destinato, alii forte impulsî. Quotusquisque philosophorum invenitur, qui disciplinam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet ; qui obtemperat ipse sibi, et decretis suis pareat ? Cur isto modo non jam oracula Delphis eduntur ; non modo nostrâ ætate sed jamdiu ; jam ut nihil possit esse contemptius ? Quo tandem modo divina illa vis evanuit ? Vetustate, inquires. Quæ vetustas est quæ vim divinam conficere possit ? Quid est quamobrem putes, te tuam culpam derivare in aliquem posse ? Quis est qui, si clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel magnitudine vel utilitate metiri velit, non anteponat oratori imperatorem ?

P. 108. Habeo volumen procemiorum ; itaque in Tusculano, qui non meminissem me usum illo procemia quod est in Academico tertio, conjeci id in librum de Gloriâ. Proximum a diis immortalibus honorem memoriæ ducum Augustus præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Atticus, qui officia amicis præstanda sine factione æstimaret, semperque a talibus se consiliis removisset, respondit se neque cum quoquam de eâ re collocuturum, neque coitutum. Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset, quenquam ad hostes transfugere conari, ad locum venit, quem extra urbem juvenes ceperant, laudavitque consilium eorum, quasi bono animo fecissent. Ipse mihi Cæsar suâ concessit voluntate ne in iis castris essem quæ contra Lentulum aut Pompeium futura essent, quorum beneficia maxima haberem. Tarquinio quid impudentius, qui bellum gereret cum iis qui ejus non tulerant superbiam ? Nunquam satis digne laudari potest philosophia, cui qui pareat, omne tempus ætatis sine molestiâ possit degere. O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia et solertiam, contraque fictas omnium insidias, facile se per se ipsa defendat ! Ut cubitum discessimus me, qui ad multam noctem vigillassem, arctior quam solebat somnus complexus erat. Me miserum, qui non adfuerim !

P. 109. Ægyptii olim Persarum opibus infensi, ad spem adventus Alexandri erexerant animos, utpote qui Amyntam quoque transfugam, cum precario imperio venientem, læti recepissent. Scipio eos milites non adspernabatur, qui ex Cannensi exercitu superarent, ut qui neque ad Cannas ignaviâ eorum cladem acceptam sciret, neque ullos æque veteres milites in exercitu Romano esse. Non facile agnoscitur callidus adulator, quippe qui etiam adversando sæpe assentetur, et litigare se simulans blandiatur, atque ad extremum det manus vinci se patiatur. Mihi quidem potestas tribunorum, pestifera videtur, quippe quæ in seditione et ad seditionem nata sit.

P. 110. Per idem tempus quum Antiochus Epiphanes Ptolemæum obsideret, missus est ad eum legatus Popilius Lænas, qui juberet incepto desistere. Cydnus non spatio aquarum sed liquore memorabilis, quippe leni tractu e fontibus labens, puro solo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantem alveum turbent. Legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui populoque Romano gratias agerent, quod cum his pacem fecissent, simulque peterent ut obsides eorum redderentur. Oculi tanquam speculatores altissimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere. Literæ inventæ sunt quæ subsidio oblivioni esse possent. Rex Philippus Aristotelem filio Alexandro doctorem accivit, a quo ille et agendi acciperet præcepta et loquendi. Claudii successor Nero, Pompeii theatrum operuit auro in unum diem, quod ostenderet Tiridati regi Armeniæ.

P. 110. Non enim nos causa mundo sumus hiemem æstatemque referendi: nimis nos suspicimus, si digni nobis videmur propter quos tanta moveantur; suas ista leges habent. Qui bene imperat paruerit aliquando necesse est; et qui modeste paret videtur qui aliquando imperet dignus esse. Idonea visa est Lælii persona quæ de amicitia dissereret, quum accepissemus maxime memorabilem Scipionis et Lælii amicitiam fuisse.

P. 111. Unum est de quo nominatim nos queri religio infixæ animis cogat, et vos audire, si ita videbitur velimus. Una fœminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuerit. Notatu dignum est unum omnino quinquennium fuisse, quo senator nullus moreretur. Proxime quum apud centumviros dixissem, subiit recordatio egisse me juvenem in eodem judicio : animus ultra processit : cœpi reputare quos in hac causâ, quos in illâ socios habuissem ; solus eram qui in utroque dixissem.

P. 111. Magis quia volebant Romani, quidquid de Carthaginensibus diceretur credere, quam quia credenda adferrebantur, statuit senatus Carthaginem excidere. Aspis saltuosam regionem, castellisque munitam incolens, non solum imperio Regis non parebat, sed etiam quæ regi portarentur abripiebat. Apelles perfecta opera proponebat pergulâ transeuntibus, atque post tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat. Elephanti, sicut per arctas vias magnâ morâ agebantur, ita tutum ab hostibus, quacumque incederent, agmen præbebant, quia insuetis propius adeundi metus erat. Montani modo in primum, modo in novissimum agmen irruerant, utcumque aut locus opportunitatem daret, aut progressi morative aliquam occasionem fecissent. Ex utriusque linguæ scriptoribus, præcepta ad verbum excerpta, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad Urbis magistratus, mittebat Augustus, prout quique admonitione indigerent. Milites nec explicare quidquam nec statuere poterant ; nec quod statutum esset manebat, omnia perscindente vento et rapiente.

P. 112. Atticus nullas inimicitias gessit, quod neque lædebat quenquam, neque si quam injuriam acceperat, malebat ulcisci quam oblivisci. Eo perniciosius de republicâ merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem : neque solum obsunt quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod plus exemplo quam peccato nocent.

Æris notam pretiosiores ipsum Corinthi fecit incendium ; quia incendio permixtis plurimis statuis, æris, auri, argenti que venæ in commune confluxerunt. Quoniam tantum natura a naturâ distat, quid mirum est has dissimilitudines ex differentiis causis esse factas ? Catilina furibundus, Quoniam circumventus, inquit, ab inimicis præceps agor, incendium meum ruinâ extinguam. Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid præter illud, sane exilem libellum de ratione dicendi, plura Crasso libuisset scribere.

P. 113. Non tam admiror hominem quod meam legem contemnat, hominis inimici, quam quod se statuit omnino consularem legem nullam putare. Princeps decima legio Cæsari gratias egit, quod de se optimum iudicium fecisset, seque ad bellum gerendum paratissimam confirmavit. Hoc in vobis maxime admirari soleo quod, quum inter vos in dicendo dissimillimis sitis, ita tamen uterque vestrum dicat, ut ei nihil neque a naturâ denegatum neque a doctrinâ non delatum esse videatur. Odis prope maioribus certarunt, quam viribus : Romanis indignantibus, quod victoribus victi ultro inferrent arma ; Pœnis quod superbe avareque imperitatum victis crederent.

P. 114. Quum Athenis Platonis Gorgiam cum Charmadâ diligentius legerem, in hoc maxime admirabar Platonem, quod mihi in irridendis oratoribus ipse esse orator summus videbatur. Gaudeo quod te interpellavi, quandoquidem tam præclarum mihi dedisti iudicii tui testimonium. Dolebam, quod morte Hortensii non, ut plerique putabant, adversarium aut obrectatorem laudum mearum sed socium potius et consortem gloriosi laboris amiseram. Gratulor tibi, quod te, de provinciâ decedentem, summa laus et summa gratia provinciæ prosecuta est. Illud me sollicitat angitque vehementer, quod dierum jam amplius quinquaginta intervallo nihil a te, nihil a Cæsare, nihil ex istis locis non modo literarum sed ne rumoris quidem affluxit. In hoc admodum delector, quod in aliis rebus aliisque sen-

tentiis versaris atque Plato, et unum illud in eo imitaris, orationis genus.

P. 115. Inter inanimum et animal hoc maximè interest, quod inanimum nihil agit, animal agit aliquid. Quanta est benignitas naturæ quod tam multa, tam varia, tamque jucunda gignit! Qui benigniores esse volunt, quam res patitur, primum in eo peccant, quod injuriosi sunt in proximos. Magnum beneficium est naturæ, quod necesse est mori. Hic etiam non odio tyrannidis adversatum esse Dionysio, sed cupiditate, indicio fuit quod ipse, expulso Dionysio, imperium dimittere noluit.

P. 115. Hoc in hominum doctorum oratione mihi mirum videri solet, quod qui tranquillo mari gubernare se negent posse, quod nec didicerint nec unquam satis curaverint, iidem ad gubernacula se accessuros profiteantur, excitatis maximis fluctibus. Quum ad has suspiciones certissimæ res accederent, quod per fines Sequanorum Helvetios perduxisset, quod a magistratu Æduorum accusaretur, satis esse causæ arbitratur Cæsar, quare in eum aut ipse animadverteret aut civitatem animadvertere juberet. Semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat, cujus in primis laudabat illud, quod diceret eosdem labores non esse æque graves imperatori et militi, quod ipse honos laborem leviolem faceret imperatorium.

P. 116. Quamvis amem Cneium nostrum, ut et facio et debeo, tamen hoc, quod talibus viris non subvenit, laudare non possum: nam sive timuit, quid ignavius? sive meliorem causam suam illorum cæde fore putavit, quid injustius? Non est potestas ex tempore aut quum velis opitulandi rei publicæ, quamvis ea prematur periculis, nisi eo loco sis ut tibi id facere liceat. Quamvis sit arca plena, dum te inanem videbo, divitem non putabo; etenim ex eo quantum cuique satis est metiuntur homines divitiarum modum. De acumine agitur

Epicuri, non de moribus; quamvis spernat voluptates eas quas modo laudavit, ego tamen meminero quod videatur ei summum bonum.

P. 116. Veritas, licet nullum patronum aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Non est magnus pumilio, licet in monte constiterit: colossus magnitudinem suam servabit, etiamsi in puteo steterit. Licet ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est. Non possis, quantumvis licet excellas, omnes tuos ad honores amplissimos perducere. Forsitan in suscipiendâ causâ ejus temere impulsus adolescentiâ fecerim; quoniam quidem semel suscepi, licet undique omnes in me impendeant terrores periculaque omnia; succurram atque subibo.

P. 117. Quis est iste qui se profiteatur omnibus legibus innocentem? Ut hoc ita sit, quam angusta innocentia est ad legem bonum esse! quam multa pietas, humanitas, liberalitas exigunt, quæ omnia extra publicas tabulas sunt! Sunt qui putent, se nescio quid præclarum adeptos esse, quod didicerint se quum cum mortis tempus venisset, totos esse perituros: quod ut ita sit, quid habet ista res aut lætabile aut gloriosum? Nihil mihi occurrit cur non Pythagoræ sit et Platonis vera sententia; et ut rationem Plato nullam afferret, (vide quid homini tribuam!) ipsâ auctoritate me frangeret.

P. 118. Agesilaus, ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, ita maleficam nactus est in corpore fingendo. Saguntini [obsessi,] ut a præliis quietem habuerant, nec lacescentes nec lacesiti per aliquot dies, ita non nocte non die cessaverant ab opere. Ut locus procul muro satis æquus agendis vineis fuit, ita haudquaquam prospere, postquam ad effectum operis ventum est, cœptis succedebat.

P. 118. Concludunt ratiunculas. Stoici, cur dolor non sit malum; quasi de verbo, non de re, laboretur. Sunt qui, quasi

sua res aut honos agatur, ita diligenter S. Nævii studio et cupiditati morem gerant. Sequitur caput quod non permittit modo, sed plane quasi ea res vobis salutaris futura sit ita cogit atque imperat, ut decemviri vestra vectigalia vendant. Fabius M. Atilium captum in Africâ commemorat, tanquam M. Atilius primo adcessû ad Africam obfenderit. Quid ego plura de Gavio, quasi tu Gavio tum fueris infestus, ac non nomini civium hostis? Quidam idcirco Deum esse non putant, quia non apparet nec cernitur; proinde quasi nostram ipsam mentem videre possimus. Fabâ Pythagorei abstinerunt, quasi vero eo cibo mens infletur. Quum sic aggrediar ad hanc disputationem, quasi nihil unquam audierim de diis immortalibus, nihil cogitaverim, rudem me discipulum et integrum accipe. Tu qui id quæris, quare de eo quod sit perspicuum et inter omnes constet, tam multa dixerim, similiter facis ac si me roges, cur te duobus contuear oculis, quum idem uno assequi possim.

P. 119. Victor Duilius apud Liparas, per vitam omnem, ubi a cœnâ rediret, prælucere funalia et præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Decursio exercitus non imago fuit pugnae, sed tanquam de regno dimicaretur ita concurrerunt, multaque vulnera sudibus facta; neque præter ferrum quidquam defuit ad justam belli speciem. Augustus aliquem joco corripuit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem porrigeret. Hicetas Syracusius præter terram nihil in mundo moveri censet; quæ quum circum axem se summâ celeritate torqueat, eadem effici omnia, quasi stante terrâ cælum moveretur. Lecticæ impositus Claudius in castra delatus est tristis et trepidus, miserante obviâ turbâ, quasi ad pœnam raperetur insons. Consules privavit honore atque in utriusque locum solus iniit consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari nisi se consule.

P. 120. Egredere aliquando ex urbe, educ tecum omnes

tuos, si minus, quam plurimos: magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. Tu mihi, etiamsi nihil erit quod scribas, tamen id ipsum scribas velim, te nihil habuisse quod scriberes, dummodo ne his verbis. Postulabant homines nobilissimi atque integerrimi civitatis servos in quæstionem; postulabant autem pro homine, qui vel ipse se in cruciatum dare cuperet, dum de patris morte quæreretur. Virtutis auspiciis usus est Dejotarus, quæ vetat spectare fortunam dum præstetur fides. Mediocritas placet Peripateticis, et recte placet, modo ne laudarent iracundiam. Manent ingenia senibus, modo permaneat studium et industria; nec ea solum in præclaris et honoratis viris, sed in vitâ etiam privatâ et quietâ. Si alium senatus ad ver mittit non laboro: nobis modo temporis ne quid prorogetur.

P. 121. Ducentis annis ante quam Romam caperent, in Italiam Galli transcenderunt. Aristides interfuit pugnae navali apud Salamina, quæ facta est prius quam poenâ exilii liberaretur. Epaminondas, quum in circulum venisset, in quo aut de republicâ disputaretur aut de philosophiâ sermo haberetur, nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. Mithridates Datamen ferro transfixit, priusque quam quisquam posset succurrere, interfecit. Priusquam certa cladis fama accideret transgressus Iberum Hasdrubal, postquam amissa castra accepit, iter ad mare convertit.

P. 121. Ante implicatur quisque aliquo genere vivendi quam potuit quod optimum esset judicare. Antequam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi videntur esse de provinciae dignitate dicenda. Membris utimur priusquam didicimus cujus ea utilitatis causâ habeamus. Priusquam de cæteris rebus respondeo, de amicitia quam a me violatam esse criminatus est, quod ego gravissimum crimen judico, pauca dicam. Non prius sum conatus misericordiam aliis commovere quam misericordiâ ipse sum captus.

P. 122. In omnibus negotiis priusquam aggrediare adhi-

benda est preparatio diligens. Da operam, si ullâ ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, et huc quamprimum venias, antequam omnes copiae adversariorum conveniant. Cæsar milites navibus flumen transportat, continentemque ripæ collem improvise occupat, et priusquam ab adversariis sentiatur communit. Nihil, P. C. neque in Italiâ neque in Africâ gesseritis, priusquam eorum scelus expietis, qui ausi sunt sacrilegas manus intactis Proserpinæ thesauris admovere. Amicumne condemnas antequam audias, antequam interroges; illi antequam aut accusatorem suum nosse liceat aut crimen, irascersis?

P. 122. Dum inter primores promptius dimicat Alexander sagittâ ictus est, quam per lorica adactam, stantem in humero, medicus ejus Philippus evellit. Si in hoc erro, quod animos hominum immortales esse credam, libenter erro, nec mihi hunc errorem quo delector, dum vivo, extorqueri volo. Fabius Consul iterum C. Flaminio tribuno plebis quoad potuit restitit, agrum Picentem viritim dividenti; augurque quum esset dicere ausus est optimis auspiciis ea geri, quæ pro reipublicæ salute gerantur. Quamdiu imperium populi Romani beneficiis tenebatur, non injuriis, exitus erant bellorum mites. Tamdiu fient judicia, quamdiu erit civitas.

P. 123. Julius Cæsar exanimis aliquandiu jacuit, donec lecticæ impositum tres servuli domum retulerunt. Tarquinius tamdiu dimicaverunt, donec Aruntem filium regis manu suâ Brutus occidit. Inde continuis diebus aliquot Romanus ita institit portis, ut prope inferre signa videretur; donec Hannibal tertiâ vigiliâ profectus Apuliam petere intendit.

P. 123. Insequenti nocte Fabius equites præmittit, sic paratos ut configerent atque omne agmen morarentur, dum consequeretur ipse. De Terentiâ et Tulliâ tibi assentior ad te ut referrent: si nondum profectæ sunt, nihil est quod se moveant, quoad perspiciamus quo loci sit res. Calpurnius

Flamma, tribunus militum, cum lectâ trecentorum manû inessum ab hostibus tumultum occupavit; adeoque moratus est eas, dum exercitus omnis evaderet. In duos menses induciæ factæ donec Romam mitterentur legati, ut populus in has conditiones pacem juberet. Augustus rectorem solitus est apponere regibus ætate parvis ac mente lapsis, donec adolescerent aut resipiscerent. Rogandi orandique sunt iracundi, ut si quam habent ulciscendi vim, differant dum defervescat ira. Quid vultis amplius; num expectatis, dum L. Metellus de istius scelere, improbitate, audaciâ testimonium dicat?

P. 124. Neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacavit Romanis colonias condere. Bibulus, collega Cæsaris, quum actiones ejus magis vellet impedire quam posset, majore parte anni domi se tenuit: quo facto, dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Cæsaris milites, dum se putant vincere fortius sequi, Pompeiani, dum fugere credunt suos, fugere cœperunt. In ipsis quoque trepidatum navibus est, dum ne mora esset, trahunt scalas, orasque præcidunt. Zosimus libertus meus ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit.

P. 125. Ut æque doleamus animo, quum corpore dolemus, fieri tamen permagna accessio potest, si aliquid æternum et infinitum nobis impendere malum opinemur. Quum ea quæ præterierunt acri animo et attento intuemur, tunc fit ut ægritudo sequatur si illa mala sint, lætitia si bona. Quum præcipitur ut nobismet ipsis imperemus, tum hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. Cæteris in rebus, quum venit calamitas tum detrimentum accipitur; at in vectigalibus non solum adventus mali, sed etiam metus ipse adfert calamitatem, Quæris cur me Laurentinum meum tantopere delectet; desi-

nes mirari, quum cognoveris opportunitatem loci. Quum quæritur quid fieri possit, videndum etiam est quam facile possit. Nunquam nos verecundiores esse debemus, quam quum de Deo agitur.

P. 126. Quum aliquid videbatur caveri posse tum id negligi dolebam; nunc vero, quum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quidquid evenerit ferre moderate. Quum L. Opimii causam defendebat apud populum, audiente me, C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi nece negabat, sed id jure, pro salute patriæ factum esse dicebat. Quum sontes ferro depugnabant, nulla poterat oculis esse fortior contra dolorem et mortem disciplina. Non eram nescius, quum hæc scribebam, quantis oneribus premerere susceptarum rerum et jam institutarum. Gyges, quum palam annuli sui ad palmam converterat, a nullo videbatur, ipse autem omnia videbat; idem rursus videbatur, quum in locum anulum inverterat.

P. 126. Pausanias, quum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. Hortensius, quum admodum juvenis orsus esset in foro dicere, celeriter ad majores causas adhiberi cœptus est. Hæc quum moliretur Alcibiades, Critias, cæterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt. Regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus, quum senex nihil nisi de Africano loqueretur, omniaque ejus non facta solum sed etiam dicta meminisset. Quum Darium, ubicunque esset, occupare statuisset Alexander, ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi ad oram Hellesponti præfecit. Quum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est: ignes deinde totis campis conlucere cœperunt, quum incondita multitudo laxius tenderet.

P. 127. Numa major vir habendus est, quum illam sapientiam constituendæ civitatis duobus prope sæculis ante cognovit, quam eam Græci natam esse senserunt. Bene facitis

quum venitis, sed rectius fecissetis si ad me domum recta abiissetis. Præclare facis quum et Cæpionis et Luculli memoriam tenes, quorum uterque tibi testamento liberos suos commendavit. Gratias tibi ago, primum quum tantum litteræ meæ apud te potuerunt, ut his lectis omnem suspicionem quam habueras deponeres. Gratissimum mihi fecisti, quum Tironem, indignum illâ fortunâ, nobis amicum quam servum esse maluisti.

P. 128. Biennium an triennium est, quum virtuti nuntium remisisti, delenitus illecebris voluptatis? Apud Græcos quidem jam anni prope quadringenti sunt, quum hoc probatur, nos nuper agnovimus. M. Fabium quod mihi amicum tuâ commendatione das, nullum in eo facio quæstum: multi enim anni sunt quum ille in meo ære est, et diligitur a me propter summam humanitatem et observantiam.

P. 128. Quum omnibus virtutibus, judices, me affectum esse cupiam, tamen nihil est quod malim quam me et gratum esse et videri. Eumenem Antigonus, quum esset ei infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adjuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere jam apparebat omnibus. Quum sint in nobis consilium, ratio, prudentia, necesse est Deum hæc ipsa habere majora. Quum solitudo et vita sine amicis insidiarum et metus plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare. Socratis ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suos Plato tradidit, quum ipse literam Socrates nullam reliquisset. Ingens numerus erat bello Punico captorum, quos Hannibal, quum a suis non redimerentur, venum dederat. Quum ego, tanto intervallo, claustra illa nobilitatis refregissem, ut aditus consulatum posthac virtuti pateret, non arbitrabar de generis novitate accusatores esse dicturos.

Imperative Mood.

P. 129. Fit sæpe ut ii qui debent non respondeant ad tempus ; si quid ejusmodi acciderit, nequid tibi sit meâ famâ potius. Me posthac ne commendaveris Cæsari tuo ; ne te quidem, si me audies. Ne invideris fratri tuo ; quiescit, tandem liber, tandem tutus, tandem immortalis. Ne commiseris ut quisquis modo scripta tua mirabatur, quærat quomodo tam grandia tamque solida animus tam fragilis conceperit. Planco et Oppio scripsi equidem, quoniam rogaras, sed si tibi videbitur, ne necesse habueris epistolam reddere ; quum enim tuâ causâ fecerint omnia, vereor ne meas literas supervacaneas arbitrentur.

P. 130. Noli putare pigritiâ me facere, quod non meâ manû scribam. Noli spectare quanti homo sit ; nam tanto dolore Esopus est affectus, propter servi scelus et audaciam, ut nihil ei gratius fieri possit, quam si illum per te recuperarit. Noli Lupe, ex taciturnitate nostrâ quid aut probemus aut improbemus judicare. Novum præmium Academicorum exaravi ; tibi misi : tu illud desecabis, hoc agglutinabis. Piliam Atticamque salutabis. Quoniam quæ tua potestas est, eâ negas te me invito usurum, puero quoque hoc dabis, si tibi videbitur ; non quo ætas nostra ab illius ætate quidquam debeat periculi suspicari, sed ut nosmet ipsi inter nos conjunctiores simus quam adhuc fuimus.

Infinitive Mood.

P. 130. Non referre beneficiis gratias et est turpe et apud omnes habetur ; parentes suos non amare impium est. Rari sunt casus, etiamsi graves, naufragium facere, vehiculo everti ; ab homine homini periculum quotidianum. Turpe est aliud loqui, aliud sentire ; quanto turpius aliud scribere, aliud sentire ! Ego mulieres Romam remittebam, sed mihi venit in

mentem multum fore sermonem, me iudicium jam de causâ publicâ fecisse ; quâ desperatâ hunc quasi gradum reditus mei esse, quod mulieres revertissent. Alcibiades, quum ad Persas venisset, apud quos summa laus erat fortiter venari, luxuriose vivere, horum sic imitatus est consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. Nihil est aliud pulchre et oratorie dicere, nisi optimis sententiis verbisque lectissimis dicere. Quid est aliud omnibus omnia peccata et maleficia concedere, nisi hoc, hominum honestissimorum testimoniis non credere ? Quid est aliud tollere e vitâ vitæ societatem, quam tollere amicorum colloquia absentium ?

P. 131. Nunquam est utile peccare, quia semper est turpe ; et quia semper est honestum virum bonum esse, semper est utile. Pulchrum dignumque est parentibus, liberis, amicis, civibus, volentem, providentem prodire defensorem. Máximus est quæstus, memorem gratumque cognosci, simulque aperire se non fortunæ sed hominibus solere esse amicum.

P. 132. Intra duodecim ferme annos, consules fuere Metelli, aut censores aut triumpharunt amplius duodecim ; ut appareat quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium fortunam nunc florere, nunc senescere, nunc interire. Convenit inter omnes nec libertatem Modesto deberi, quia non sit data ; nec legatum, quia servo suo Sabina dederit. Credibile est hominum causâ factum esse mundum quæque in eo sint omnia. Verum est amicitiam, nisi inter bonos, esse non posse. Si minus intelligitur quanta vis amicitiae concordiaeque sit, ex dissensionibus ac discordiis percipi potest : quæ enim domus tam stabilis, quæ non odiis atque dissidiis funditus possit everti ?

P. 132. Socratem querenti cuidam, quod nihil sibi peregrinationes profuissent respondisse ferunt, Non immerito hoc tibi evenit, tecum enim peregrinabar. Mindyridem aiunt fuisse, ex Sybaritarum civitate ; qui quum vidisset fodientem, et altius rastrum allevantem, lassum se fieri questus, vetuit

eum illud opus in conspectu suo facere. Quum censeret Cicero remissione et moderatione vocis, et commutato genere dicendi, se et periculum vitare posse et temperatius dicere, quum jam esset biennium versatus in causis, in Asiam est profectus. Hesiodus negavit oleæ satorem fructum ex eâ percepissee quendam, tam tarda tunc res erat: at nunc in plantariis seruntur, translatarumque altero anno decerpuntur baccæ. Legis interpretes, quo capite jubemur sumptus in funeribus removere, hoc intelligunt in primis sepulchrorum magnificentiam esse minuendam. Finge aliquem nunc fieri sapientem, nondum esse; quam potissimum eliget disciplinam?

P. 133. Polliceor hoc me esse perfecturum, ut jam tandem illi qui honori inviderunt meo, tamen vos in consule deligendo plurimum vidisse fateantur. Contestans omnes deos, promitto atque confirmo me pro tuâ dignitate in hac provinciâ, cui tu præfuisti, omnia suscepturum officia atque partes. Me circa idus Octobres spero Romæ futurum, eademque hæc presentem Gallo confirmaturum. Gaudes quod me venturum esse polliceor; sed contrahes frontem, quum adjecero ad paucos dies; neque enim diutius abesse me sinunt eadem hæc, quæ nondum exire patiuntur. Promisi scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tusculum Nominatum. Ego Arpini esse volo pridie Kal. deinde circum villulas nostras errare, quas visurum me postea desperavi.

P. 134. Si omnia fecit ut sanaret, peregit medicus partes suas. Sol efficit ut omnia floreat, et in suo quæque genere pubescant. Ante senectutem curavi ut bene viverem; in senectute, ut bene moriar. Scite Chrysippus, ut multa, Qui stadium, inquit, currit eniti et contendere debet quam maxime possit, ut vincat; supplantare eum quicum certet nullo modo debet. Nunquam fere parens potest animum inducere, ut naturam ipsam vincat, ut amorem in liberos ejiciat ex animo. Romam veni a. d. quintum idus Decembres, nec habui quidquam antiquius quam ut Pansam convenirem, ex quo ea de te

cognovi quæ maxime optabam. Si statim navigas, nos Leucade consequere; sin te confirmare vis, navem idoneam ut habeas diligenter videbis.

P. 135. Discipulos moneo ut præceptores suos non minus quam ipsa studia ament, et parentes esse non quidem corporum sed mentium credant. Magnopere te hortor, ut non solum orationes meas, sed hos etiam de philosophiâ libros diligenter legas. Natura impellit, ut hominum cœtus studeat parare ea quæ suppeditent et ad cultum et ad victum. Si non ipso honesto movemur, ut boni viri simus, sed utilitate aliquâ ac fructu, callidi sumus, non boni. Pompeium monere non desistimus, ut magnam hanc infamiam fugiat: sed plane nec precibus nostris nec admonitionibus relinquit locum. Librum proxime scripsi de optimo genere dicendi, quam dicam tuis ut describant, et ad te mittant. Quum Athenienses Delphos misissent consultum, quidnam facerent de rebus suis, Pythia respondit, Ut mœnibus ligneis se munirent.

P. 135. Hoc tantum moneo, hoc tempus si amiseris, te amicitiae confirmandæ clarissimi viri esse nullum unquam magis idoneum reperturum. Regis provincias vexando castella expugnando, magnas prædas capiendo, Mithridates Datami persuasit, se infinitum adversus regem suscipisse bellum. Quod literis exstet proditum, Pherecydes Syrius primus dixit animos hominum esse sempiternos.

P. 136. Cæsar Trebonio magnopere mandaverat, ne per vim oppidum expugnari pateretur, ne milites omnes puberes interficerent. Mandat Cæsar Voluseno, uti exploratis omnibus rebus, ad se quam primum revertatur: ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde brevissimus in Britanniam transjectus. Hoc ei quem instituo primum præcipiam, quascunque causas erit acturus ut eas diligenter penitusque cognoscat. Edicere est ausus Piso cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitiis superare cupiebat, ut senatus ad vestitum rediret.

P. 136. Pestilentia civitatem adorta, coegit senatum imperare decemviris ut libros Sibyllinos inspicerent. Hannibal statim imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. Dictator equo circumvectus contemplatusque quæ castrorum forma esset, tribunis militum imperavit ut sarcinas in unum conjici juberent.

P. 136. Forte sepulchrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Lycurgus virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur a viris, non pecuniæ. Augustus carmina Virgilii cremari, contra testamenti ejus verecundiam, vetuit, majusque ita vati testimonium contigit quam si ipse sua probavisset. Tu, quum me incognito assentiri vetas, tantum tibi arrogas ut naturam rerum omnium evolvas, mores fingas, fines bonorum malorumque constituas, quam vitam ingrediar definias?

P. 137. Fit, nescio quomodo, ut magis in aliis cernamus quam in nobismet ipsis si quid delinquitur. Fieri potest ut recte quis sentiat, et id quod sentiat polite eloqui non possit. Plerisque accidit, ut præsidio literarum diligentiam in perdiscedo remittant. Soli hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus. Persæpe evenit ut utilitas cum honestate certet. Memoriâ patrum usu venit, ut paterfamilias, qui ex Hispaniâ Romam venisset, quum uxorem in provinciâ reliquisset, Romæ alteram duceret neque nuntium priori remitteret. In poematibus et picturis usu venit, in aliisque compluribus, ut delectentur imperiti laudentque ea quæ laudanda non sint.

P. 137. Optimum est ut quotidie dicamus audientibus pluribus, maxime de quorum simus judicio maxime solliciti: rarum est enim ut satis se quisquam vereatur. Ut fortuna multa tentanti non ubique respondet, sequitur ut is cui contra quam proposuerat aliqua cesserunt impatiens hominum rerumque sit. Quum et tu a me plurimi fias et ego tibi sim carissi-

mus, restat ut officiis certemus inter nos, quibus æquo animo vel vincam te vel vincar abs te. Qui antea aut obscuris hominibus aut etiam sontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo et sanctissimo, auxilium polliceri non possum : reliquum est igitur ut te consoler, et afferam rationes quibus te a molestiis coner abducere. Extremum illud est ut te orem et obsecrem animo ut maximo sis, nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam quæ ipse ingenio studioque peperisti. Caput est oratoris ut illis apud quos agit talis qualem se ipse optat videatur.

P. 138. Illi qui Græciæ formas rerumpublicarum dederunt, corpora juvenum firmari labore voluerunt. Quum aliquem apud te laudavero tuorum familiarium, volam illum scire ex te me id fecisse. Volo uti mihi respondeas, numquis ex toto collegio legem sit ausus ferre præter unum te. Nunquam ego a diis immortalibus optabo Quirites, invidiæ meæ levandæ causâ, ut L. Catilinam ducere exercitum hostiûm audiat; sed triduo tamen audietis. Optabat Caligula ut populus Romanus unam cervicem haberet. Natura non patitur ut aliorum spoliis facultates nostras augeamus. Augustus *dominum* se appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus suis passus est.

P. 139. Extant epistolæ M. Ciceronis ad Q. Fratrem, eodem tempore parum secundâ famâ proconsulatum Asiæ administrantem, quibus eum hortatur et monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octavium. Quum Locrenses, ex templo quod extra urbem erat pecuniam in urbem transferre vellent, noctu audita delubro vox est, Abstinerent manus ; deam sua templa defensuram. Habes quid Cotta, quid pontifex sentiat ; fac ergo nunc intelligam tu quid sentias. Fac valeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam si mereor tuearis. Malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Cæsar Labieno mandat, Remos reliquosque Belgas

adeat, atque in officio contineat. Illud cave dubites quin ego omnia faciam, quæ interesse tuâ aut etiam velle te existimem, si ullo modo facere possim. Cave existimes me, quod jocosius scribam, abjecisse curam reipublicæ. Me ipsum non mea ames oportet, si veri amici futuri sumus. Animus oportet tuus te judicet divitem, non hominum sermo neque possessiones tuæ. Quidquid oritur, quaecunque est, causam habeat a naturâ necesse est. Virtus necesse est res sibi contrarias aspernetur atque oderit; ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignaviam fortitudo.

Participles.

P. 140. Nemo, cunctam intuens terram, de divinâ providentiâ dubitabit. Alexandri, vix ingressi flumen, subito horrere artus et rigere cœperunt, pallor deinde suffusus est et totum propemodum corpus calor vitalis reliquit. Rex epistolam Parmenionis Philippum legere jubet, nec a vultu legentis movit oculos, ratus se aliquas conscientiæ notas in ipso ore posse deprehendere. Alexander, quam regionem Darius petisset omni curâ vestigans, tamen explorare non poterat; more quodam Persarum arcana regum mirâ celantium fide. In quodam itinere lecticâ quâ vehebatur Tiberius vepribus impeditâ, exploratorem viæ, primarum cohortium centurionem, stratum humi, pæne ad necem verberavit. Omnia nos desiderata magis quam assidue percepta delectant. Quædam serpentes, ortæ extra aquam, simul ac primum niti possunt aquam persequuntur. Dionysius cultros metuens tonsorios, candenti carbone sibi adurebat capillum.

P. 141. Quis putet celeritatem ingenii L. Bruto defuisse, qui de matris suaviandâ ex oraculo Apollinis tam acute conjecerit? Lacedæmoniis nulla res tanto fuit damno, quam disciplina Lycurgi, cui per septingentos annos adsueverant, sublata. Ad Prusiam regem legatus Quinctius Flaminius venit, quam

suspectum Romanis et receptus post fugam Antiochi Hannibal, et bellum adversus Eumenem motum, reddiderant. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæsar et Pompeius; qui hoc sibi contraxisse videbatur, quod inter xx viros dividendo agro Campano esse nolisset. Conscientia bene actæ vitæ multorumque benefactorum recordatio jucundissima est. Sunt quinque libri Tusculanarum disputationum; quorum primus est de contemnendâ morte; secundus de tolerando dolore, de ægritudine leniendâ tertius. Fuit fama venenum sumsisse Themistoclem, quum se quæ Xerxi de opprimendâ Græciâ pollicitus esset præstare posse desperaret.

P. 141. Aratus Sicyonius ad Ptolemæum venit, qui tum regnabat, alter post Alexandriam conditam, petivitque pecuniam ut patriam liberaret. Major ex civibus amissis dolor, quam lætitia fuis hostibus fuit. Conon plus tristitiæ ex incensâ et dirutâ a Lacedæmoniis patriâ, quam lætitiæ ex recuperatâ cepit. Regnatum est Romæ, ab conditâ urbe ad liberatam, annos ducentos quadraginta quatuor. Decemviri libros Sibyllinos inspicere jussi sunt, propter territos homines novis prodigiis. Anno fere octogesimo post Trojam captam Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Heraclidis expellitur.

P. 142. Cato mortuus est annis octoginta tribus ipsis, ante Ciceronem consulem. Vixerat Curius cum Decio qui quinquennio ante eum consulem se pro republicâ devoverat. Affixa tabula est, quâ statuitur ne post M. Brutum proconsulem sit Creta provincia. Anno ante me (Catonem) censorem mortuus est Scipio.

P. 142. Alexander milites a populatione Asiæ prohibuit, non perdenda ea esse præfatus, quæ possessuri venerint. Rex Hephæstionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hiemem paraturum. Triste est quod in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consecuturus si virtutes

ejus maturuissent. Stultus est qui equum emturus non ipsum inspicit, sed stratum ejus ac frænos. Arsanes igni ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem faciat; quid usui esse potest corrumpit, sterile ac nudum solum quod tueri nequibat relicturus.

P. 143. Maximas virtutes jacere omnes necesse est, voluptate dominante. Pompeius captis Hierosolymis, ex illo fano nihil attigit. Anno trecentesimo altero quam condita Roma erat, iterum mutatur forma civitatis, ab consulibus ad decemviros translato imperio. Maximus terræ extitit motus Tiberii Cæsaris principatu, duodecim urbibus Asiæ unâ nocte prostratis. Concessâ plebi a patribus tribunitiâ potestate, arma ceciderunt: restincta seditio est, inventum est temperamentum in quo uno fuit civitatis salus. Æschinem aiunt, petentibus Rhodiis, legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis utramque clamoribus. Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus superque eas transversâ unâ deligatâ. Democritus luminibus amissis alba et atra discernere non poterat, at vero bona, mala; æqua, iniqua; honesta, turpia; utilia, inutilia poterat.

P 144. Eclipses non ubique cernuntur, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante. Romani veteres regnari omnes volebant, libertatis dulcedine nondum expertâ. Concitato navigio, quum remiges inhibuerunt, retinet tamen ipsa navis motum et cursum suum, intermisso impetu pulsuque remorum. Hoc non modo non laudari, sed ne concedi quidem potest, ut amicis nostris accusantibus non etiam alienissimos defendamus. C. Flaminium Cælius, religione neglectâ, cecidisse apud Thrasymentum scribit, cum magno reipublicæ vulnere. Hæc eo pertinet oratio, ut perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Scipio, duabus urbibus eversis, non modo præsentia verum etiam futura bella delevit.

P. 144. Naturâ et virtute ducibus errari nullo modo potest. Pausaniâ duce Mardonius cum ducentis millibus peditum, et viginti millibus equitum Græciâ fugatus est. Ampla domus dedecori domino sæpe fit, si hospitibus caret, et maxime, si aliquando, alio domino, est solita frequentari. Est jusjurandum religiosa affirmatio; quod igitur, Deo teste, promiseris id tenendum est. Sapientia est una quæ mœstitionem pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinat, quâ præceptrice in tranquillitate vivi potest. Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone et Antonio consulibus, ix kal. Octob. paullo ante solis exortum. Primus omnium Thales Milesius prædixit solis defectum qui Alyatte rege factus est, urbis conditæ anno CLXX. Extat C. Galbæ peroratio, (qui epilogus dicitur,) qui tanto in honore pueris nobis erat, ut eum etiam edisceremus. Caninio consule scito neminem prandisse, nihil eo consule mali factum esse. Brutus collegam sibi creavit Valerium, quo adjutore reges ejecerat. Pater meus Hamilcar, puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator profectus est. Sæpe Augustus in occidentem atque orientem meavit, comite Liviâ. Lentulus, consularis et prætor iterum, Cethegusque et alii clari nominis viri, auctore senatu, in carcere necati sunt. Exitit jam senibus Gorgiâ, Protagorâ, cæterisque quos paullo ante dixi, Isocrates.

P. 145. Mira fulminis opera; loculis integris conflatur argentum; manente vaginâ gladius liquescit. Iis invitis a quibus Pharos tenetur, non possunt naves intrare in portum Alexandriæ. Ægros scimus nervos esse, ubi invitis nobis moventur. Tiberii Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, vivâ adhuc matre Corneliâ, vitæ habuere exitum. Alia causa est ejus qui calamitate premitur, et ejus qui res meliores quærit nullis suis rebus adversis. Decedens Macedoniâ Octavius, priusquam profiteri se candidatum consulatus posset, mortem obiit repentinam, superstitionibus liberis Octaviâ

minore, et Octaviâ majore, item Augusto. Mithridates bella cum Romanis per quadraginta quatuor annos variâ victoriâ gessit. Solis defectum non nisi novissimâ fieri Lunâ, Lunæ autem non nisi plenæ, certum est.

P. 146. Alii dictum factumque Octaviani criminantur, quasi classibus tempestate perditis, exclamaverit; etiam invito Neptuno victoriam se adepturum; ac die Circensium proximo pompæ simulacrum dei detraxerit. Tiberii pater solus L. Antonii in partibus permansit, ac primo Præneste, deinde Neapolim evasit, servisque frustra ad pileum vocatis, in Siciliam profugit. Seneca scribit Tiberium, subito vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul a lectulo deficientibus viribus concidisse. Vibium Virrum septem et viginti ferme senatores domum secuti sunt, epulatique cum eo; et quantum facere potuerant alienatis mentibus vino ab imminentis mali sensu, venenum omnes sumserunt. Medici, causâ morbi inventâ, remedium esse inventum putant. Darius, nuntio de adversâ valetudine Alexandri accepto, maximâ celeritate ad Euphratem contendit. Theopompus Lacedæmonius, permutato cum uxore habitu, e custodiâ ut mulier evasit.

P. 147. Fabius, quam a quingentis fere passibus castra posuisset, quâ parte maxime neglectam custodiam vidit eâ potissimum Arpos adgredi statuit. Pugnatum primo in tenebris angustisque viis est, quum Romani non vias tantum sed tecta etiam proxima portæ occupassent, ne peti superne ac vulnerari possent. Quum nihil legati, quod satis maturam causam belli haberet, retulissent, Atilius prætor cum classe missus est in Græciam, ad socios tuendos. Virgini Vestali, descendenti in subterraneum cubiculum, quum hæssisset stola, vertit se ac recollegit, quumque ei carnifex manum daret, aversata est et resiluit. Scipio calceis et vestimentis sumtis, e cubiculo est egressus, et quam paululum inambulavisset in porticu, Lælium advenientem salutavit.

P. 148. Darius Scythiam ingressus est, non facientibus hostibus pugnae potestatem. A nigro album, etiam nullo monente, oculus distinguit. Quid est tam furiosum quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nullâ subjectâ sententiâ? Prudens et sciens ad pestem, ante oculos positum, sum profectus; quo in bello nihil adversi accidit, non prædicente me. Athenienses, non exspectato auxilio, adversus sexcenta millia hostium in prælium egrediuntur. Quis est qui nullis præceptis officii tradendis philosophum se dicere audeat? Miserum esse ajis ante tempus mori. Quod tandem tempus? Naturæne? At ea quidem dedit usuram vitæ, tanquam pecuniæ, nullâ præstitutâ die. Nihil potest evenire nisi causâ antecedente.

P. 148. Lex est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Omnis res publica consilio quodam regenda est, ut diuturna sit; id autem consilium aut uni tribuendum est, aut delectis quibusdam, aut suscipiendum est multitudini atque omnibus. Multi scriptores, de Iliacis dicentes, Myrmidonum regionem Thessaliam vocant; Tragici frequentissime id faciunt; quibus minime id concedendum. Eadem in senatu sed minore apparatu agenda; multis enim aliis relinquendus dicendi locus, vitanda etiam ingenii ostentationis suspicio. Esse præstantem aliquam æternamque naturam, et eam suspiciendam admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi ordoque rerum cœlestium cogit confiteri. Res gestæ Romanorum neque cum Græcis, neque ullâ cum gente sunt conferenda. Non mihi videtur, quod hi venerunt, alius nobis sermo esse quærendus, sed dicendum dignum aliquid horum auribus.

P. 149. Imminēbant Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes, cum quibus Eumeni erat dimicandum. Diu mihi quærendus fuisset Aruleno Rustico gener, nisi paratus et quasi provisus esset Minucius Acilianus. Sermone Græco Tiberius, maximeque in senatu, abstinuit; adeo quidem ut *monopolium*

nominaturus prius veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Quomodo fieri potuit ut Lacedæmon tum bonis uteretur justisque regibus, quum esset habendus rex quicumque genere regio natus esset? Magis id miserum, consumi senectute quam eam vitam, quæ tamen esset reddenda, pro patriâ potissimum reddere. Cyrus justissimus fuit sapientissimusque rex, tamen res publica non maxime expetenda fuisse videtur, quum regeretur unius natu. Quæ observanda essent multa Numa constituit, sed ea sine impensâ.

P. 150. Si Galli bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius. Gravissimo Spurrinæ vulneri qui filium amisit absens, magno aliquo fomento medendum fuit. Quum studia juvenis extra paternum limen proferenda sunt, jam circumspiciendus erit rhetor Latinus, cujus scholæ severitas castitasque constet. Altius ibunt qui ad summa nituntur, quam qui præsumtâ desperatione quo velint evadendi, protinus circa ima substiterint: quo magis impetranda erit venia, si ne minora quidem præteribo. Ne sit præceptor dissimulator eorum quæ erunt emendanda, simplex in docendo, patiens laboris, assiduus potius quam immodicus. Quum ad eas in studiis vires pervenerit puer, ut prima rhetorum præcepta mente consequi possit, tradendus ejus artis magistris erit.

P. 151. Oratori quid deceat videndum est, non in sententiis solum, sed etiam in verbis. Juvenibus parandum, senibus utendum est. Utrum bonis est quærendum, quid bajuli atque operarii, an quid homines doctissimi senserint? Pythagoræ discipulis quinque annos tacendum erat. Aut negandum est Deum esse, aut qui Deum esse concedant iis fatendum est eum aliquid agere. Utendum est exercitationibus modicis, nec corpori soli subveniendum est, sed animo multo magis. Nemo unquam haruspiciem consuluit, quemadmodum sit cum parentibus, cum liberis, cum amicis vivendum. Si Dejotarus ex itinere non revertisset, in eo conclavi ei cubandum fuisset, quod proxima nocte corruit. Imbecillo Cæsari resistendum fuit, et

id erat facile; nunc legiones undecim habet, plebem urbanam, tot tribunos plebis. Castabali Parmenio regi occurrit; quem præmiserat ad explorandum iter saltus per quem ad urbem Isson nomine penetrandum erat.

P. 151. *Ædem in Capitolio Jovi Optimo Maximo bello Sabino faciendam vovit Tarquinius. Epistolam meam pervulgatam esse non moleste fero, quin etiam ipse multis dedi describendam. Quo facilius urbs adiretur, Augustus triumphalibus viris ex manubiali pecuniâ vias sternendas distribuit. Mummius tam rudis fuit, ut captâ Corintho, quum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent novas reddituros. Athenienses sua omnia quæ moveri poterant partim Salamina, partim Troezena asportarunt, arcemque sacerdotibus paucisque majoribus natu, ac sacra procuranda, tradunt. Publius Cornelius cum omnibus matronis Ostiam ire jussus est obviam Deæ, et in terram elatam tradere eam ferendam matronis. Hanc epistolam scripsi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum, qui mihi erat perjucundus, quod eum te aiebant, quum esses Sami, curasse faciendum. Partitis post victoriam officiis, Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos et municipalibus agris collocandos recepit.*

P. 152. *Avari homines non solum libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacuos, aut ars re familiari moderate utendi. Ut quisque optime dicit, ita maxime dicendi difficultatem pertimescit. Germani agri culturæ non student, neque quisquam agri modum certum aut fines proprios habet, ne studium belli gerendi agriculturâ commutent. Docti, non solum vivi atque præsentis, erudiunt atque docent, sed hoc idem, etiam post mortem, monumentis literarum assequuntur. Epaminondas erat studiosus audiendi; ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris;*

avida cognoscendi Alexandrum. Consuetudo exercitatioque et intelligendi prudentiam acuit, et eloquendi celeritatem incitat.

P. 153. Romulum et Remum cupido cepit in iis locis, ubi expositi atque educati erant, urbis condendæ. Hannibal opinionem de se auxit, conatu tam audaci trajiciendarum Alpium. Omnia judicia aut distrahendarum controversiarum aut puniendorum maleficiorum causâ reperta sunt. Aut voluptates omittuntur majorum voluptatum adipiscendarum causâ, aut dolores suscipiuntur majorum dolorum effugiendorum causâ. Sustinendi muneris propter imbecillitatem difficultas minime cadit in majestatem Dei. Non negatur Demosthenem summam vim habuisse dicendi, sed constat quoque eum Platonis studiosum audiendi fuisse. Pacis inter cives conciliandæ te cupidem esse lætor; sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est, hoc animo scito esse omnes sanos, ut mortem servituti anteponan. Zeno Eleaticus omnia perpessus est, potius quam conscios delendæ tyrannidis indicaret. Verum est si quis ignarus sit faciendæ ac poliendæ orationis, eum non posse id ipsum quod sciat disertè dicere.

P. 154. Agebat infelicem Alexandrum furor aliena devas- tandi, et ad ignota mittebat; Lacedæmona servire jussit et Athenas tacere, nec contentus tot civitatum strage, quos aut vicerat Philippus aut emerat, toto orbe arma circumtulit. Dialectica est ars vera ac falsa dijudicandi. Ita nati sumus ut et agendi aliquid et diligendi aliquos principia in nobis contine- remus. Græcorum morbus fuit in literarum inutilium studiis occupari; et Romanos quoque invasit inane studium super- vacua discendi.

P. 154. Rubens ferrum non est tundendo, nec donec excan- descat. Charta emporctica non est scribendo, et mercium involucris usum præbet.

P. 155. Lignum aridum materia est idonea eliciendis ignibus. Ver tanquam adolescentiam significat, futurosque fructus ostendit; reliqua tempora demetendis fructibus et percipiendis accommodata sunt; fructus autem senectutis est ante partorum bonorum memoria et copia. Sunt nonnulli acuendis puerorum ingeniis non inutiles lusus. Cleanthes aquam hausit et rigando hortulo locavit manus. Neque mihi licet, neque est integrum, ut meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere præbente; materies ex Libano monte, ratibus et turribus faciendis, vehebatur. Galli Transalpini haud procul inde ubi nunc Aquileia est locum oppido condendo ceperunt. Decemviros legibus scribendis intra decem annos, creavit Populus Romanus, et e republicâ sustulit. Conciliator nuptiarum filiae Attici cum M. Vipsanio Agrippa, fuit M. Antonius, triumvir reipublicæ constituendæ. Jam filii Anci prope puberem ætatem erant; eo magis Tarquinius instare ut quamprimum comitia regi creando fierent.

P. 156. Non solum ad discendum propensi sumus, sed etiam ad docendum. Bene sentire, recteque facere satis est ad bene beateque vivendum. Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad duas res, ad intelligendum et agendum natus est. Reprehendebatur Cæsar, quod inter spectandum epistolis libellisque legendis aut rescribendis vacaret. Quanto maturior olivæ bacca, tanto pinguior succus, minusque gratus; optima autem ætas ad decerpendum, incipiente baccâ nigrescere. Optimum est ut ii qui præsent reipublicæ, legum similes sint, quæ ad puniendum non iracundiâ, sed æquitate ducuntur. Alexander accepto poculo epistolam medico tradidit, atque ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit.

P. 156. Qui se ipse norit, aliquid sentiet se habere divinum, intelligetque quanta instrumenta habeat ad adipiscendam sapientiam. Pythagoras Babyloniam ad perdiscendos siderum

motus originemque mundi profectus est : inde Cretam et Lacedæmona, ad cognoscendas Minois et Lycurgi leges, contendit. Palpebræ, quæ sunt tegmenta oculorum, mollissimæ tactu, aptissime factæ et ad claudendos pupulos ne quid incideret, et ad aperiendos. Nemo ad dandam veniam difficilior est, quam qui illam petere sæpius meruit. Si et me et Tacitum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum morum similitudo.

P. 157. Paulatim recipiendo in civitatem socios Italicos, qui arma aut non ceperant aut deposuerant, maturius vires civitatis refectæ sunt. Equidem puto virtutem hominibus instituendo et persuadendo non minis et vi ac metu tradi. Socrates percunctando atque interrogando elicere solebat eorum opiniones quibuscum disserebat. Lycurgi leges erudiunt juventutem venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando. Nihil agendo homines male agere discunt.

Homines ad Deum nullâ re propius accedunt, quam salutem hominibus dando. Fac tibi jucundam vitam, omnem pro illâ sollicitudinem deponendo.

Convenit quum in dando munificum esse, tum in exigendo non acerbum. Prohibenda maxime est ira in puniendo ; nunquam enim qui iratus accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium et parum. Non potest exercitum is continere imperator, qui se ipsum non continet, neque severus esse in judicando, qui alios in se severos esse iudices non vult. Nullum est tantum malum quod non putem impendere : sed quum plus in metuendo mali sit quam in ipso illo quod timetur, desino. Nec Aristotelem in philosophiâ deterruit a scribendo amplitudo Platonis, nec ipse Aristoteles, admirabili quadam scientiâ et copiâ cæterorum studia restinxit. Facere recte cives suos princeps bonus faciendo docet ; quumque sit imperio maximus exemplo major est.

P. 158. In voluptate spernendâ ac repudiandâ virtus vel

maxime cernitur. Exercendum corpus est, ut obedire consilio rationique possit, in exsequendis negotiis et in labore tolerando. Difficilis res, ac multum et sæpe quæsita, suffragia, in magistratu mandando aut reo judicando aut lege sciscendâ, clam an palam ferre melius esset. Multi in equis parandis adhibent curam, in amicis eligendis negligentes sunt. Sancitum est jure civili, ut in prædiis vendendis vitia dicerentur, quæ nota essent venditori. Quis nescit maximam vim existere oratoris in hominum mentibus, vel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis, vel ab hisce iisdem permotionibus ab lenitatem misericordiamque revocandis? Exercenda est memoria, ediscendis ad verbum quam plurimis et nostris scriptis et alienis. Omnis loquendi elegantia expolitur scientiâ literarum, augeturque legendis oratoribus et poetis.

P. 158. Fabius Pictor Delphos ad oraculum missus est, sciscitatum quibus precibus suppliciisque deos possent placare Romani. Bello Helvetiorum confecto, totius fere Galliæ legati ad Cæsarem gratulatum convenerunt. Galli gallinacei norunt sidera, et ternas distinguunt horas interdiu cantu: cum sole cubitum eunt, quartâque castrensi vigiliâ ad curas laboremque nos revocant. Præfecti regis Persarum legatos miserunt Athenas questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum Ægyptiis. Venerunt emptum locum senatorium non solum veteres Agrigentini, sed etiam novi: factumque est ut pretio novus vinceret, literasque a prætore auferret. Vejentes, adversâ pugnâ subacti, pacem petitum oratores Romam mittunt. Petentibus Saguntinis, ut quatenus tuto possent Italiam spectatum irent, duces dati literæque per oppida missæ ut Hispanos comiter acciperent. Hannibal, in Italiâ invictus, patriam adversus P. Scipionem defensum revocatus est, filium ejus, quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat.

P. 159. Quo brevior eo dilucidior et cognitu facilior narratio fiet. Difficile dictu est quantopere conciliet animos hominum comitas affabilitasque sermonis. Cito nequitia subrepat, virtus difficilis inventu est, rectorem ducemque desiderat. Quid est tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sentiis, gravibusque verbis ornata oratio? Egeo consilii; quod optimum factu videbitur facies. Hannibal (incredibile dictu!) biduo et duobus noctibus Adrumetum pervenit, quod abest a Zamâ circiter millia passuum trecenta. Humanus animus cum nullo alio, nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Quorsum hæc tam multa de Maximo? ut videatis nefas esse dictu miseram fuisse talem senectutem.

EXTRACTS FROM MURETUS.

I. PERGE, ut facis, mi Alexander, amare litteras, eis te oblectare, in eis omnia et seria et joca tua collocare. Non magnus labor magno tibi olim honori futurus est. Ista via, quam tu nunc ingrederis, multi humili et obscuro loco orti ad amplissimas dignitates pervenerunt. Atque etiamsi nulla ejusmodi præmia litteris proposita essent: ipsa tamen doctrina amanda esset per se: neque quidquam in homine ingenuo turpius est ignorance earum rerum, quarum scientia sine litteris comparari non potest. Voluptas, quæ ex turpibus capitur, celeriter transit, dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honestis collocatus, ipse quidem effugit; memoriam autem sui in animo relinquit plenam honestissimæ et solidissimæ voluptatis. Hæc cogita, et vale. Postrid. Id. Jul. Tibure.

II. Nemo est omnium, ad quem libentius, quam ad te, scribam. Sum enim animo ac voluntate erga te plane paternâ. Sed vix credas, quam sim in hoc secessu occupatus;

quem tamen plerique omnes esse plenum otii putant. Et quotidie quinas aut senas ab amicis litteras accipio, ad quas si respondere omnes velim, nil aliud agendum sit. Gratum est mihi, quod applicuisti te ad consuetudinem P. Æmilii, et Horatii Macarani. Eorum enim uterque te et doctrinâ et exemplo efficere meliorem potest. Tales sectare. Qui autem alio ingenio sunt, eorum consuetudinem quasi pestem aliquam vita. Ætati tuæ nihil diligentius providendum est, quam quibus sodalitatibus utare. Neque ego severum esse te ac tetricum, omnique generi voluptatum inimicum volo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias esse quærendas, quæ dulcissimæ videantur, sed inducendum animum, ut quæ honestissimæ sunt, easdem etiam dulcissimas esse ac suavissimas putes. Mi Alexander, etiam atque etiam vale. Tibure. v. Id. August. MDLXX.

III. Vide, quam te amem. Cum a multis hodie litteras acceperim, nihil mihi prius faciendum esse duxi, quam ut ad te potissimum rescriberem. Cave putes, mi Alexander, ipsi te patri tuo chariorem esse, quam mihi. Ac si quæras, quæ causa sit hujus erga te tanti amoris mei, ne vivam, si aliam adferre possum, quam quod videor mihi animadvertisse in te ingenium excellens, et, si tu volueris, ad omnia summa natum. Sed tu hoc facito tecum cogites: multas res esse suapte quidem naturâ bonas, sed quæ culpâ eorum, qui illas possident, interdum pessimæ ac perniciosissimæ fiant. Bonæ sunt opes; sed si quis non recte utatur, malæ. Bonum forma; sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere est ingenium. Si recte utaris, nullum prope hominum generi dari potest majus, aut præstabilius donum: sed si ad bonum ingenium mala mens accesserit, itidem erit, ut gladius in manu furiosi. Quo erit melior et acutior, eo plus adferet mali. Ego autem te, Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es; amare desinam, si tu bono ingenio male uti cœperis. Sed id spero non fore, teque bono ingenio bene usurum esse confido, vel tuapte

sponte, vel quia videris mihi valde amare amorem erga te meum : quem tueri ac conservare aliâ ratione nullâ potes. Vale, et, si me amas, virtutem ac litteras ama. Nulla in humanis rebus majora bona sunt. Iterum vale. Tibure. VIII. Kalend. Sept. MDLXX.

NT3.

IV. Versiculi, quos ad me misisti, ostendunt illi quidem te, si ad poëticam ingenium tuum contulisses, et bonos magistros nactus, in eo studio perstitisses, ad aliquam præstantiam pervenire potuisses. Nam et numerosi sunt, et sententias habent, neque inconcinnas, neque ineleganter collocatas : et ipsum dicendi genus non abhorret a recto. Planeque sperare posses, te aliquando bonum poëtam fore, si hoc agere velles. Sed majora tibi proposita sunt, quæ, quantum potes, urgeas, censeo ; et subsecivis horis veterum poëtarum scripta manibus teras, non tam ut imiteris, quam ut eis te oblectes ; simulque aliquid ex eis assidue, quod tibi usui sit, colligas. In scribendis versibus tempus a te collocari, verum ut fatear, nolim. Malos versus facere, turpe est : mediocres, inglorium ; bonos difficilium, quam ut præstari possit ab iis, quibus aliud agendum est. Quid in tuis limâ egeat, præsens præsentem monere possem : per litteras non æque facile possum. Recteque ac vere mihi videtur Ovidius dixisse, emendandi laborem majorem esse, quam scribendi. Mihi hoc credas velim, me hodie non difficilium ad saltandum, quam ad faciendos versus adduci posse. Si quid erit serium, in quo meam operam desideres, non deero ; in his levioribus, si quando de me cogitabis, peto a te, illud quoque cogites, non multo juniorem esse me, quam erat Horatius, cum illa de se scriberet :

Nunc itaque et versus, et cetera ludicra pono. Vale. Romæ. Id. Febr. MDLXVIII.

V. In hac commutatione consilii de instituenda ratione studiorum tui, nihil me magis sollicitum habet, quam quod nescio, quos progressus in Græcis litteris feceris. Quarum sine mediocri saltem cognitione cave putes ad ullam doctrinæ

præstantiam perveniri. Eis si ita imbutus es, ut possis Aristotelem suapte linguâ loquentem intelligere, ejusque etiam interpretes Græcos, sine cujusquam interpretatione Latinâ consulere, non invitus patiar te ad studia philosophiæ gradum facere; etsi, ut verum fatear, Demostheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti, et hujus generis scriptoribus, prætereaque poëtis Græcis annum adhuc unum dari maluissem. Volo equidem, quicquid ages, prospere tibi ac feliciter evenire: sed tamen non committam, ut, si absque illo instrumento te ad philosophiam contuleris, dicere unquam possis, Muretum tibi ejus consilii auctorem fuisse. Neque hæc a me ita disputantur, quasi tibi in iis litteris, quæ humaniores dicuntur, consensendum arbitrer. Longe semper ab eâ sententiâ meus abfuit animus: sed tu et eâ ætate es, ut properare non debeas, et eo ingenio, ut, si firma ac solida doctrinæ fundamenta jeceris, ad summa omnia facile perventurus esse videaris. Nam quod ais, sine eloquentiâ multos ad summam amplitudinem pervenisse, sine sapientiâ neminem: verius dixisses, et sine sapientiâ, et sine eloquentiâ, et sine ullo vero bono multos ea, quæ vulgo habentur amplissima, et olim consecutos esse, et quotidie consequi. De quibus constitueram hoc loco pluribus disserere: sed avocor. Mi Rosci, ignosce occupationibus meis, et vale. Tibure. III. Non. Octobr. MDLXX.

VI. Bene facis, quod te Latine scribendo quotidie exerces, conatumque omnem adhibes, ut præstantiam in eo genere aliquam consequaris. Non enim dubito, quin et cetera vita, et istud tuum studium eo, quo debet, id est, ad propagandam gloriam Christi, et ad ecclesiam pro tuâ virili parte ab insultibus improborum defendendam dirigatur. Sed quid te usque huc deterruerit, ne ad me scriberes, dispicere equidem non queo. Nam neque eâ auctoritate sum, ut quisquam judicium meum vereri debeat: et si essem, summa tamen mea erga totam sodalitatem vestram voluntas omnem istum metum tibi facile adimere poterat: cum tu præsertim ita scribas, ut lau-

dem potius expectare ab omnibus debeas, quam cujusquam fastidium extimescere. Cave igitur posthac, difficile tibi quiddam atque arduum putes, ad Muretum scribere. Hanc modo mihi veniam dato, ut ad litteras tuas, quæ mihi quo crebriores, eo jucundiores futuræ sunt, solutius ac negligentius, id est, hoc familiari ac quotidiano sermonis genere, respondere liceat. Nihil enim invitius facio, quam ut in limandis ac poliendis epistolis otio abutar. Neque mihi ullum præceptorum, quæ tradita sunt a dicendi magistris, magis placet, quam illud, dandam esse operam, ut sponte fluere videatur oratio. Ego vero, ut magis videatur, sponte plane fluere eam sino, et ignaviæ meæ excusationem ab ipsis magistris peto. Tu quoque, si me amas, aut potius quoniam me amas, imitare, cum ad me scribes, hanc ipsam negligentiam meam: ne, si accuratius scripseris, mihi quoque accurate scribendi necessitatem imponere videaris. Deus et studia et totam vivendi rationem tuam ad gloriam suam perpetuo dirigat. Vale. Romæ. vi. Non. Martii, quo ipso die litteras accepi; ne me ad eas serius respondere mireris.

VII. Magno mihi dolori fuit mors fratris tui, tum quia ipsum amabam, ut tuos omnes debeo, tum quia facile intellexi, pro tuâ humanitate et eximiâ caritate erga tuos, quam ea tibi gravis et molesta futura esset. Quanquam autem sera jam consolatio videri potest, facere tamen non possum, quin te moveam, id quod tibi notissimum esse scio; sed interdum evenit, ut doloris acerbitas etiam ea, quæ notissima sunt, ex animo excutiat; ut memineris æquissimo animo ferendam esse hanc Dei quidem voluntatem, humanæ autem naturæ necessitatem. Si ars aliqua reperiri posset, qua fieret, ut in hac vitâ perpetuo maneremus, tamen eam repudiare et aversari oporteret, quæ nobis aditum ad meliorem vitam intercluderet. Nunc ea nobis Dei voluntate imposita est necessitas, ut hinc aliquando exeamus: neque quicquam magis inter stultos et sapientes interest, quam quod illi indignantur, nunc suis evenire, quod sibi quo-

que eventurum est, nunc se eo pervenisse, quo perveniendum est omnibus: hi communem sortem et in suis placide ferunt, et in semetipsis placide expectant. Miramur, Sacrate, mori eos, quos amamus? Ipsi nos quotidie morimur. Quota pars superest in nobis ejus, quod in adolescentibus fuit? Mei quidem paulatim moriuntur oculi, quos quotidie minus ac minus perspicaces fieri sentio: moritur memoria: mortua sunt alia, quæ utinam multis abhinc annis mortua fuissent. Mihi crede, Sacrate, senectus mea vix alio nomine mihi gratior est, quam quod mihi placidiorem ad moriendum viam sternere videtur. Itaque mortuis amicis bene precemur: ipsi nos ad bene moriendum quotidie præparemus. De silentio tuo, neque cur te purges, causa ulla est; neque ullus metus, ne mihi propterea minus carus sis. Vale. Prid. Non. Februar. MDLXXXIV.

VIII. Heri redeuntem me a Balneis Aponi, quo me partim animi, partim valetudinis causa contuleram, exceperunt litteræ tuæ: quæ, quam mihi gratæ fuerint, noli quærere. Habebant egregiam sane atque illustrem significationem veteris illius ac perpetui amoris erga me tui: de quo, etsi mihi nunquam, ut dubitarem, contigit: tamen fit, nescio quomodo, ut omnis illius expressio, pergrata mihi, perque jucunda sit. Ego, mi Manuti, cum de eo, quod mihi contigerat, retulissem ad medicos, meque illis omni ex parte indicassem, neque quidquam de tota mea ratione ac consuetudine vivendi reticuissem: nihil aliud reperire potui, nisi id, quod ipse per me facile suspicabar: nocere mihi, quod tam raro exirem domo; quodque, ut me impetus ceperat, ita me, nullâ habitâ ratione temporis, aut ad legendum, aut ad scribendum darem. Itaque de eorum consilio meditor paullo laxius ac solutius vivere; et ante cibum ambulatiunculâ modici sudoris aliquid excitare; prætereaque, cum videbitur, alienis et oculis legere, et manibus scribere: quem ad usum parare cogito amanuensem quempiam, cui epistolas inambu-

lans dictem. Antea enim solebam statim a prandio calamum in manum sumere, et horam unam atque alteram epistolarum scriptioni dare : quo, re ipsâ comperi, nihil esse perniciosius. Cavebo igitur, et, ut mones, parcam mihi, cum meâ causâ, tum mehercules etiam tuâ. Non enim levem, neque contemnendam jacturam faceres, si quid mihi contingeret. *Φίλος γὰρ ἐδὲν κτῆμα τιμιώτερον.* Ego vero amicus tibi sum, et amicus ex animo : quales admodum paucos esse, non injuriâ querebatur Theognis. Quod scribam, aliud nihil occurrit. Etiam atque etiam vale, mi Manuti. a. d. iv. Kalend. April. Patavio.

De lege quadam Persarum humanitatis plena.

IX. Multæ olim apud Persas leges fuisse traduntur, ex quibus facile intelligi potest, singularem quandam ejus gentis sapientiam fuisse. Atque earum in unam nuper cum incidirim, quæ neque multis, nisi me fallit animus, cognita est, et dignissima quæ cognoscatur ab omnibus : judicavi non ingratum fore iis qui hæc legent, si eam hoc loco proponerem. Erat igitur apud eos ita constitutum, ut cum quis in judicio argueretur aliquid fecisse contra leges, etiam si liquido constaret, eum culpæ affinem esse, non tamen statim condemnaretur ; sed prius inquireretur diligentissime in omnem illius vitam, inireturque ratio, plurane turpiter et flagitiose, an bene laudabiliterque gessisset, tum si vincebat turpium numerus, condemnabatur ; sin præponderabantur honestis turpia, absolvebatur. Cogitabant enim, humanarum virium non esse, rectum cursum perpetuo tenere : habendos pro bonis viris eos, non qui nunquam peccarent ; sed qui sæpius honeste agerent. Hanc ipsam legem ego ab iis quoque, quorum in manus hi libri venient, observari summopere cupio : ut ne statim eos rejiciant ac condemnent, si quid in eis a me peccatum deprehenderint : nam si, ratione fideliter inita, major *τῶν ἐσφαλμένων, ἢ τῶν κατωρθωμένων*, numerus fuerit : tum equidem, quin rejiciantur, et sordeant, non recuso.

Poëtarum et apum comparatio.

X. Libenter ac sæpe faciunt poëtæ, ut se quidem apibus, studium autem suum mellificio cuidam comparent, neque, si quis diligenter inspiciat, parum multa utrisque inter se similia reperientur. Apes in struendis operibus suis naturam tantum magistram sequuntur : artem non adhibent. Sic et poëtæ naturâ tantum valent : artē si qui se poëtarum nomen tueri posse confidunt, eos gravissimus auctor Plato pronunciat, nihil unquam egregium ac memorabile effecturos. Itaque Pindarus eo se gloriatur adversariis suis, Bacchylide nimirum et Simonide, esse superiorem, quod ipse naturâ poëta sit, illi autem didicerint a magistris : in quo tantum esse vult, ut eo potissimum nomine se aquilæ, illos corvorum similes esse dicat. Apes, nisi iritentur, innocuæ sunt : irritatæ figunt aculeis eos a quibus læsæ sunt, et acerbissimos eis dolores infligunt. Idem poëtis ingenium ; nulla, ubi non læduntur, innocentior hominum natio : laccessiti, ita se ulciscuntur, ut interdum eos quibus offensi erant, ad mortem adegisse narrentur. Quocirca Plato in Minoë præcipit iis qui bonæ famæ studiosi sunt, ut diligenter caveant, ne cum poëtis inimicitias suscipiant. Apes e variis floribus succum exprimentes, opus dulcissimum conficiunt. Poëtæ quoque vagantes per hortos illos Gratiarum et Veneris, de quibus est apud Pindarum, et ex iis bellissimum quodque carpentes, ea concinnant carmina, quibus ne mel quidem ipsum mellitius videri potest.

Historia de Pindaro poëta, multato a suis, ornato ab Atheniensibus.

XI. Pausanias in Atticis narrat, Athenienses, quod a Pindaro in quodam asmate laudati essent, tanti fecisse amplius illius ac grandiloqui poëtæ testimonium, ut et dona ei plurima ob id miserint, et statuam in civitate suâ statuerint. Non igitur mirum est, si illis temporibus multi ac præstantes poëtæ

fuerunt; cum qui eâ facultate excellebant, et maximis muneribus honestarentur, et honoribus amplissimis mactarentur: ætate nostrâ vocalis ille olim Musarum chorus conticuit; quæque avaritia marsupia potentium clusit, eadem venas Heliconii liquoris obstruxit. Sed quod de Pindaro perstringit Pausanias, id fusius edisserit in quadam epistolâ Æschines. Ait enim illum, cum Atheniensium urbem commendasset his verbis, αἴτε λιπαρὰ καὶ αὐδοίμοι Ἑλλάδος ἔγχεισμ' Ἀθῆναι, multatum esse a civibus suis, ægre ferentibus, alienis eum potius, quam suis, illam tantam laudem dedisse. Quod ubi rescivere Athenienses, confestim miserunt ei duplum ejus pecuniæ, quam multæ nomine erat exactus: ipsumque æneâ statuâ ornarunt. Ea statua visebatur Æschinis ætate ante regiam porticum: sedens Pindarus cum pallio, et diademate, lyram tenens: et supra genua apertum librum.

Sententiam illam, Patria est, ubicunque bene est, acute a Lysia reprehensam.

XII. Quod in vetere tragœdiâ Telamonis filius Teucer dixisse traditur, Patriam esse cuique, ubicunque cuique esset bene; id etsi pulchre ac sapienter dictum videtur, profectumque ab animo excelso, et despiciente omnes acerbitates, quas homini objicere fortuna posset: graviter tamen et vere reprehensum est ab oratore prudentissimo et acutissimo, Lysiâ: demonstratumque, eam sententiam hominis esse de suis tantum commodis solliciti, neque ad civilem communionem apti: non enim valde laborabit, quid patria sua fiat, quicumque eo erit animo, ut illius caritatem opportunitatibus suis metiatur. Solum ipsum, cui primum institit, et cælum ipsum, unde primum spiritum duxit, diligat oportet, qui se bonum civem perhiberi vult. Itaque Ulyxes, ut est in fabulis, cum apud Calypsonem posset in omnibus deliciis vivere, tamen

illam asperam et lapidosam patriam suam anteposuit etiam immortalitati: non ita factururus, si illam, quam diximus, sententiam approbasset. Igitur dictum illud Teucris, bonum quidem virum aliquando fortasse non dedeceat: bonum certe civem non decet.

Narratio super ambiguitate voculæ cujusdam.

XIII. Interpretabar nuper publice librum Senecæ, quo sanctus ille philosophus quærit, quare mala bonis viris accidant, cum sit Providentia. Cumque ventum esset ad eam partem in quâ ipse graviter insectatur luxum temporum suorum, accidit, ut ego quoque in eo loco tractando enumerarem multa genera peregrinarum avium quas Romani e remotissimis totius orbis partibus petitas mensis inferre soliti essent. Venit ad me triduo post unus eorum qui tum interfuerant, homo et suo judicio eruditissimus, et meo non ineruditus. Isque cum aliquot e familiaribus meis mecum una esse vidisset, dissimulanter quidem, sed ita tamen ut artificium appareret, cœpit operam dare, ut sermo noster, aliis de rebus susceptus, in mentionem ejus disputationis quæ triduo ante a me habita erat, sensim delaberetur. Tum quasi occasionem nactus ostendendæ eruditionis suæ, Nollem, inquit, a te tum prætermisam unius avis mentionem, ex quâ unâ inexplibilis veterum libido in exquisitis dapibus conquirendis vel maxime cognosci poterat. Quam, quæso? inquam. Phœnicem, inquit ille. Obsecro te, etiam phœnicem illi esitabant? Certe, inquit. Neque multi, inquam, neque sæpe id facere poterant, aiunt enim eam avem unicam toto orbe reperiri, et vivere annos, opinor, sexcentos sexaginta, et cum ipsa sibi rogi construxerit, funusque fecerit, tum eodem illo ex rogo renasci. Sed ego figmenta esse illa poetarum putabam. Tu vero, quem, ut illos raræ inventu dapes, ita omnia in studiis rara et exquisita delectant, ede nobis nomen gulonis illius, qui tanti putaverit palato gratificari, ut tam pulchram avem in perpe-

tuum sustulerit: certe enim, cum unica toto orbe sit, neque nisi ex se renascatur, interfectâ unâ, totum genus extinctum est. Atque ea fortassis causa est, cur nullus jampridem phœnix reperiatur. Ludis tu quidem, inquit ille, et solitâ illâ tuâ dissimulatione uteris: sed si tum inspexisses librum Plutarchi de valetudine tuendâ, didicisses ex eo, istius avis, quam tu nullam esse putas, cerebrum dulce quidem esse, sed dolorem capitis inducere: quod tam gravis auctor numquam prodidisset, nisi saltem ab iis qui id gustassent, audiisset. Istud vero, inquam, magis etiam mirum fuerit, qui semel eum cibum gustassent, neque enim potuere sæpius, tam cito, et tam distincte naturam illius percipere potuisse. De isto, inquit, tu videris: mihi satis erit, si tibi Plutarchi locum ostendero. Simulque librum e sinu protulit, in quo cum aliis quibusdam erant et ὑγιεινὰ Plutarchi, Erasmo, ut puto, interprete: nomen enim ita deletum erat, ut tamen ex ductibus litterarum agnosceretur. In eo autem ita plane scriptum legebatur: *Nam phœnicis cerebrum cum sit admodum dulce, tamen aiunt capitis dolorem parere.* Homo igitur qui eam unam ob causam venisset, atque id unum operis habuisset, cum dicto, vix salutatis nobis, causatus sibi nescio quid negotii esse, discessit. Eo digresso, visum est iis qui aderant, etiam Xylandri interpretationem inspicere. Is autem ita locum illum reddiderat: *Cerebrum phœnicis dulce admodum est, sed dolores capitis inducere fertur.* Tum ego, Una, inquam, Græca vox paulo negligentius expressa, videte, quantum errorem et sodali illi nostro, qui modo discessit, et fortasse etiam aliis objecerit. Φῶνιξ enim Græce palma est, cujus arboris non tantum fructus esui sunt, sed etiam medulla, quam et Græci ἐγκέφαλον, et Latini *cerebrum* vocant. De illâ autem loquitur Plutarchus, non de phœnicis commenticiæ avis cerebro.

XIV. Dicam hodierno die breviter et modice de moralis philosophiæ laudibus, deque fructibus, quos illa suis

cultoribus pollicetur: sed philosophico magis, quam oratorio more; non ut ei quidquam alieni affingam, aut quæ ipsius propria sunt, amplificandi causâ in majus extollam: quorum alterutrum si coner, ipsa mihi Philosophia, tanquam Achilli Homericæ Pallas, manum injiciat: sed ut nudo ac simplici orationis genere, quale veritatis proprium esse ait Euripides, ea, quæ ad rem facere videbuntur, exponam. Primum igitur non artium modo, sed omnium omnino humanarum rerum dignitatem atque præstantiam ex fine, ad quem earum quæque dirigitur, pendi ac spectari arbitror oportere: ut, quanto cujusque finis præstantior ac diviniore est, tanto ipsa ceteris excellere judicetur. Quo posito: est enim ita perspicuum, ut probationis non indigeat: quis unquam repèrietur tantâ vi præditus ingenii, tantâ eloquentiæ copiâ instructus, qui se de Philosophiâ, pro ipsius dignitate, verba facere posse confidat? Non enim illa sibi opes ac copias, quæ et sæpe possessoribus suis exitio sunt, et tam multis casibus eripi possunt: non honores et imperia, quæ, quod concupiverint, multi; quod aspernatus sit, nemo unquam vituperatus est; non quidquam denique proponit ejusmodi, quo et carere sine probro, et abundare sine gloriâ liceat: sed eam, ad quam omnes adspirant, quam sibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes suas actiones, omniaque consilia referunt, felicitatem. Quanto igitur ceteris omnibus bonis antestat felicitas, tanto philosophia ceteris artibus antecellit. Quod si tanto studio coluntur artes quædam, quæ nihil sibi aliud, quam lucrum, et rei familiaris amplificationem tum incertam, tum laboris ac periculi plenam proponunt: quanto hæc studio digna est, quâ parantur veræ illæ opes animi, quæ non furto eripi, non incendio absumi, non naufragio absorberi possunt: quæque certam rectamque viam commonstrant ad persequendum id bonum, quo cetera omnia continentur? Si tanto in honore medicina est, quod habere levationem morborum, quibus tentatur corpus, bonæque valetudinis ac firmitatis tum effectrix esse, tum conservatrix cre-

ditur : qui tandem honores excogitari poterunt eâ arte digni, quæ se in animis idem effecturam esse profitetur ?

Difficilior cum eis luctatio est, qui negant, sermonibus nostris quemquam ad virtutem incitari : idque ex eo colligunt, quod sæpissime contingit, ut qui optime loquuntur pessime vivant. Nos vero si diceremus eam in disputationibus philosophicis inesse vim, ut ex audientium animis vitia radicitus evellere, virtutesque eisdem ingenerare possent, merito ut vani atque inepte gloriosi reprehenderemur. Multas magnasque mercedes, ut ait Theognis, ferrent philosophi, si, quemadmodum Circe herbis et cantibus suis homines statim convertebat in feras, ita ipsi suis sermonibus ex feris homines facerent ; id est, homines ferarum simillimos ad virtutem a vitio, ad rationem a furore, ad humanitatem ab immanitate revocarent. Et tamen aliquid se aliquando ejusmodi effecisse Philosophiæ gloriari licet. Producet enim Polemonem, ab infami vitâ moribusque perditissimis ad bonam frugem et ad severitatem, unicâ Xenocratis disputatione revocatum. Sed ut non peræque in omnibus campis agricultura, ita non in omnibus animis philosophia idem efficit. Illud quidem certe negari non potest, aut nullam omnino esse artem, quæ medeatur animis, quæ quanta sit in vitiis deformitas, quanta in virtute dignitas, doceat, quæ ab illis avertat, ad hanc incitet ; aut eum honorem philosophiæ potissimum essetribuendum. Quod autem objiciunt, plerosque philosophorum factis dogmata sua evertere, neque ignem aquæ magis contrarium esse, quam eorum mores orationi : utinam tale esset, ut id nobis infitiri liceret. Est enim acerbissimum negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. Sed quoniam iis, quæ omnibus nota sunt, fidem abrogare velle dementiæ est : non negabimus verum esse, quod objicitur ; tantum deprecabimur, ne propter hominum vitia res ipsa in invidiam vocetur.

XV. Veteres illi, quorum animi densissimis errorum tenebris involuti eâ, quæ nobis divinitus affulsit, æternæ veritatis luce caruerunt, cum verum Deum ignorarent, in varias sententias distrahebantur, et, ut nullo firmo ac stabili fundamento subnixi, et commenta opinionum sequentes, huc illuc, tanquam incertis acti tempestatibus, fluctuabant. Interdum itaque cum in cœlum oculos sustulerant, et illam admirabilem innumerabilium stellarum sine ullâ erratione decurrentium varietatem notaverant, facile intelligebant, præpotens aliquod numen esse oportere, immensum, infinitum, æternum, quod illi tantæ moli præsideret, a quo hæc rerum universitas et a principio constituta esset, et ejus consilio ac voluntate regeretur. Rursus autem cum eorum, quæ infra lunæ orbem sunt, inconstantiam ac mutabilitatem viderent, eo prolabebantur impietatis, ut partim ex omnibus rebus divinam providentiam tollerent, partim supera quidem ac cælestia mente ac consilio regi, hæc autem inferiora sine ullo rectore incertis fortunæ casibus agitari existimarent. Sed cum et dierum ac noctium vicissitudinem, et quadripartitam anni temporum varietatem, et certa tum dierum tum noctium et incrementa et decessionem, et omnia humanis usibus servientia viderent, hærebant attoniti, ut qui perspicerent, tantum et tam sapienter institutum ordinem nisi a Deo esse non posse. Conturbabantur tamen cum aliis argumentis, tum hoc præcipue, quod in rebus humanis multa viderent secus evenire, quam ipsi divinæ sapientiæ ac bonitati convenire existimarent. Etenim ita statuebant: si humanarum rerum procuracionem haberet Deus, fore, ut bonis ac piis et justitiæ cultoribus bene esset, malis, impiis, et injustis male. Nunc autem contra videbant, optimos quosque plerumque premi paupertate, cum multi improbi divitiis abundarent; ignominiam, exilium, orbitatem, morbos, tormenta, cruciatus, proprium quodammodo bonorum virorum patrimonium esse: cum interea multi omnibus flagitiis cooperti in summis deliciis viverent, et in omnibus

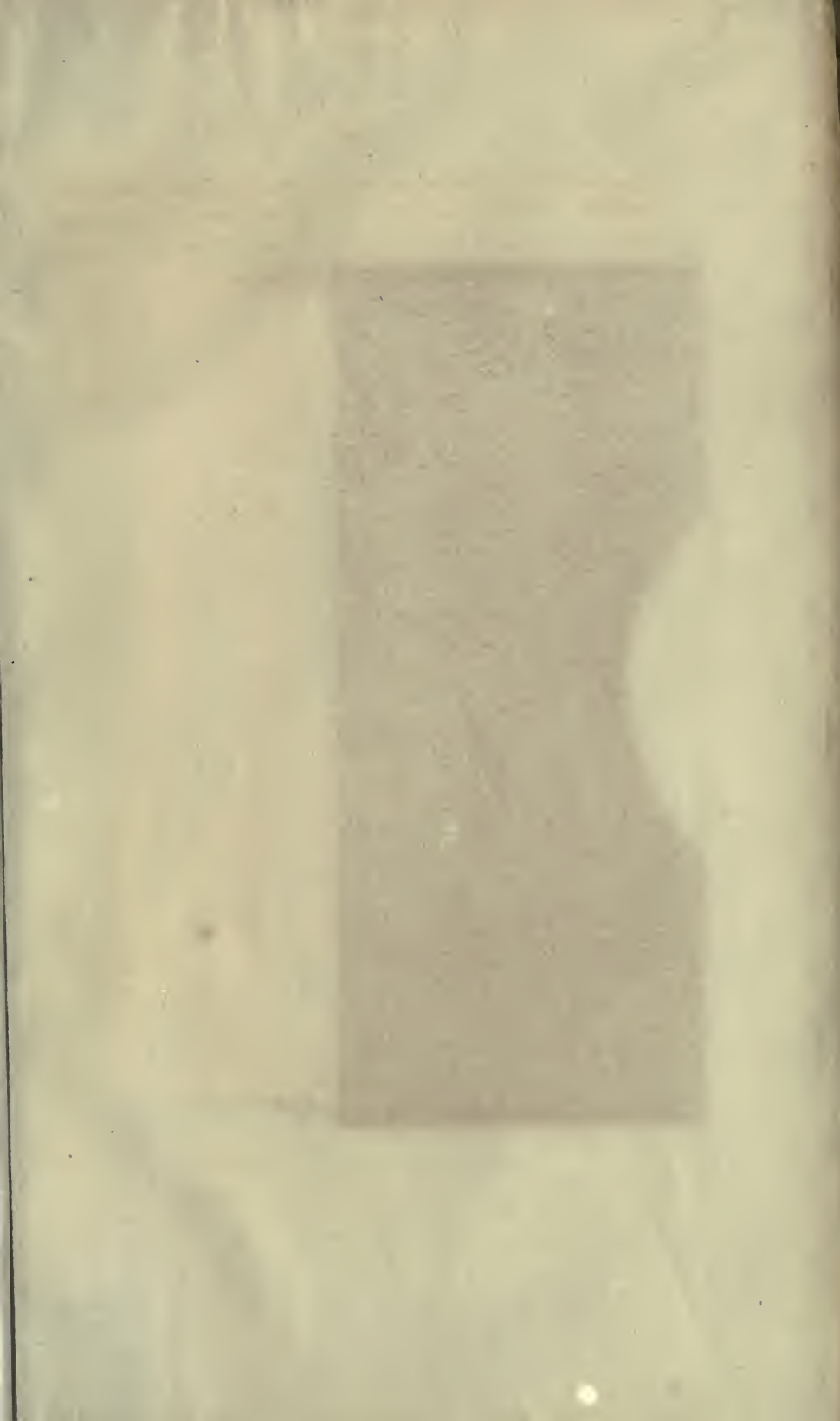
negotiis suis secundissimâ fortunâ uterentur. Ergo alii fortunam accusabant ut iniquam et injustam, quæ quasi deditâ operâ improbis mater, bonis noverca esset; alii ut cæcam et temerariam, quæ nunc bonos, nunc malos nullo discrimine aut extolleret, aut deprimeret; et, ut fit in erroribus, desultoriâ quadam levitate in contrarias sententias ferebantur. Nam ubi quid bonis bene evenerat, aut ubi improbus aliquis et diu divinâ patientiâ abusus pœnas dederat, tum Deum et esse, et humana curare clamabant. At contra, ubi quid contigerat, contra quam æquum esse censerent, Deos aut nullos esse, aut crudeles et injustos esse dicebant. Neque ulla tam levis, aut ridicula causa erat, quæ non ad suscipiendam impietatem satis idonea videretur. Seneca igitur cum ab eâ disciplinâ esset, quæ omnia maxima minima divino consilio gubernari statuit, quia tamen scrupulus in Lucilii animo aliquis residebat ex eo, quod perspicere non poterat, cur Deus optimos quosque tot acerbitatibus vexari sineret, ejus rei causas ad eum misso hoc commentariolo tractandas explicandasque suscepit.

XVI. Hoc modo explicat Aristoteles causam ejus voluptatis, quam ex poësi capimus. Ait igitur Aristoteles, natura comparatum esse, ut omnes homines imitatione gaudeant, et ex rebus imitando expressis, cuicumodi illæ sint, voluptatem percipiant; huic rei argumento esse puerulos, qui, naturâ duce, imitari omnia gestiant; et hoc vel maxime differre homines a ceteris animantibus, quod homines naturâ maxime facti sint ad imitandum. Addit, quæ prima homines discunt, imitando disci; neque quenquam esse quin rebus imitando expressis gaudeat, etiam iis, quas veras nollet aspicere: non igitur mirum esse, cum poësis imitatio sit, tantam ex eâ ab omnibus percipi voluptatem. Hæc, ut a veritatis amantissimo philosopho tradita sunt, quin etiam verissima

sint, dubitari non potest. Sed mihi tamen interdum non parvam dubitationem attulerunt. Ita enim mecum cogitabam: quod oculo lux est, idem esse animo veritatem: et quemadmodum luce oculum gaudere, abhorre a tenebris, sic animos nostros iis, quæ vera sunt, gaudere, quæ falsa sunt, ea aspernari ac refugere. Et tamen falso gaudere homines, multis argumentis mihi videbar posse pervincere. Nam et poësi gaudent, et picturâ, et omni denique imitatione. Omnis autem imitatio videri vult id, quod non est: itaque quodam genere mendacium est. Neque vero tantum libenter ea videmus expressa coloribus, quæ vera delectant, ut nemorum pratorumque viriditatem, tellurem multiplici variorum florum tegmine opacatam, eximiâ pueros mulieresque formâ: sed ea etiam, quæ vera videre nollemus, mirabiliter nos picta delectant: Hercules liberos interficiens, discerpens Pentheum mater, rotâ volutus Ixion, jecur vulturi præbens Prometheus. Quid eluviones, incendia, ruinas, domorum urbiumque direptiones loquar? quæ vera sani omnes refugiunt, picta summâ cum voluptate intuentur. Et admirari quidem solemus, si quos videamus nihilo majorem e fictis, quam e veris, voluptatem percipere: eosque rudes esse atque impolitos judicamus: cujusmodi ille Laco fuit, qui ceteris tabulam quandam magni facientibus, in quâ pictus erat præpingui rusticus corpore, ad umbram arboris stratus, magnâ cum significatione languoris ac desidiæ, negavit eam sibi placere: quod talem hominem ne vivum quidem in ædibus habere vellet. Et Anacharsis, qui invitatus ad audiendum quendam, qui mirifice lusciniæ cantum imitabatur, aspernatus est, veras sibi luscinnias sæpe auditas esse dicens. At quis nostrum non talia omnia pluris faciat imitata, quam vera? Nunquid igitur hominem falso gaudere dicemus? Imo vero naturæ hominum amica pene veritas est: neque aliud quidquam mendacio gratiam conciliat, quam imitatio veritatis. Itaque cum ea dicuntur, quæ nullam prorsus habeant veritatis similitudinem, aut suapte vi, aut habitâ ratione eorum, apud quos dicuntur, nulla ex talibus mendaciis existere voluptas potest. At poëtarum figmenta et ingeniose

excogitata sunt, et accedunt plerumque ad aliquam similitudinem veri: et ita exponuntur, ut in ipsâ eorum expositione mirificum quoddam ingenii acumen perpetuo eluceat. Itaque, quoniam verum ingeniose imitantur, oblectant.

F I N I S.

LaL.Gr
K368e

Kenrick, John

Exercises to Zumpt's Grammar.
Vol.1 (text) Ed.3.

10311

DATE

NAME OF BORROWER

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

